

tv-15 naš TOVARIS

Št. 33-34

18. avgusta 1983

Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob dnevu graničarjev

Osrednja slovenska proslava ob dnevu graničarjev je bila v nedeljo v Medani v Goriških Brdih. Karavlo so poimenovali po političnem komisarju 2. brigade VDV KNOJ Miroslavu Remškarju-Boštjanu. Na slovesnosti, ki se jo je med drugim udeležil tudi Bojan Polak-Stjenka, je o liku Miroslava Remškarja govoril komandant Ljubljanskega armadnega območja general Branko Jerkič. Poimenovanja karavle in uradnega odprtja obnovljenega objekta graničarjev so se udeležili tudi številni prebivalci Goriških Brd, mladina, bivši borci in pripadniki JLA. Na slovesnost so prišli tudi udeleženci tradicionalnega 5. pohoda ob dnevu graničarjev, ki je tokrat potekal od morja do Medane. Spominsko ploščo je v varstvo prevzel komandir karavle Ismet Trako. Ob dnevu graničarjev pa je bilo slovesno tudi na drugih karavlah ob meji. Več o tem na 5. strani.

(Foto: Janez Alič)

Bliža se obračun MDA

Jesen je čas za obračun mladinskih delovnih akcij, oziroma takšnih in drugačnih uspehov na njih; kolikor jih seveda niso brigadirji sami sproti ocenjevali. Dela tretja izmena brigadirjev, ki bo postavila piko na i poletnemu prostovoljnemu delu. Sodeč po doslej opravljenih delih, obetajo dobre rezultate. Nekoliko bolj kritični pa so ponekod glede mladinske kulture na akcijah, ki naj bi se pokazala v programih kulturnih dejavnosti.

Na republiških delovnih akcijah Kobansko in Brestovica so brigadirji že končali delo. V Brestovici so v dveh izmenah dokončali 2.100 metrov vodovoda. V Istri se spopadajo s kamenjem v Koštabunu, precej delavnosti pa je zahtevalo tudi zasipanje in planiranje kanala v Krkovčah. Z akcij Trebče in Posočje poročajo o precejšnji iniciativnosti brigadirjev. V Posočju so ustanovili literarno družino, ponašajo pa se tudi z obširnimi programom sodelovanja z vojaki na tamkajšnjem območju. V Suhi krajini pravijo, da so delovišča za to izmeno bolj pripravljena in brigadirji lahko delajo nemoteno.

Živa Drole

Pojasnilo

Stiskamo pas, kakor vemo in znamo. Trudimo se, da pri tem ne bi preveč prikrajšali naših bralcev. Menda ne bo nič novega, če povemo, da že lep čas ne dohajamo naglice, s katero se dražijo roto papir in tiskarski stroški. Za ublažitev naših finančnih težav smo v zadnjem času naredili že precej korakov. Enega, redno izhajanje na šestnajstih straneh, ste že opazili; danes pa bomo za »injekcijo« izdali dvojno številko, ki pa bo prav tako na šestnajstih straneh. To pomeni, da prihodnji teden TV-15 Naš tovariš ne bo izšel, 35. številka pa bo prišla iz tiskarne v četrtek, prvega septembra.

Uredništvo

Nam je vročina udarila v glavo?

Nam pa res ni nikoli prav. Govorimo: izvažati, izvažati in še enkrat izvažati, pa nam potem izvažanje dela doma silne težave zaradi še vedno neurejenih razmer in razmerij okrog repromateriala. Pa tudi na domačem tržišču vsak čas manjka tega in onega. Potem stvar napihnemo, da že vsega počasi zmanjkuje, da nobena beseda več ne velja, da odgovornih ni in podobno, kdo bi vse to kar naprej ponavljal.

Spomladi smo sedeli na delavskih svetih in z resno politično presojo prepričali delovne ljudi, da ne delamo dovolj dobro in da so naši dolgovi vseh vrst tako veliki, da poviševanje plač raje pozabimo za nekaj časa. Toda za kako dolgo? Komaj smo se malo potolažili, da smo resno zgrabili in tokrat resnično vzeli stvar zares, že so nam začele med prsti uhajati cene kot voda z dlani. Tisti, ki so se najbolj zagnali z izvozom na konvertibilna tržišča, nekako izgubljajo sopo, vroče poletje pa kljub glasnejših reklamam ni na naše morje privabilo več turistov. Statistični podatki o naši turistični ponudbi so za to sezono še vedno »operirali« predvsem s podatki o številu postelj v hotelih in zasebnih sobah, o tem, ali je ob morju dovolj mleka in mesa (menda je bilo še kar) in o tem, koliko tujih turistov je prestopilo naše meje. Naši turistični agentje pa nam nenehoma ponavljajo: ponujajte našo tipiko. Dajte tujcu domačo hrano, ponudite etnološke in folklorne posebnosti, prirejte manifestacije, ki so zrcalo utripa naše dežele. A mi žal ostajamo največkrat še vedno pri čevapčičih in vinu (ki nam ga k sreči ne zmanjkuje).

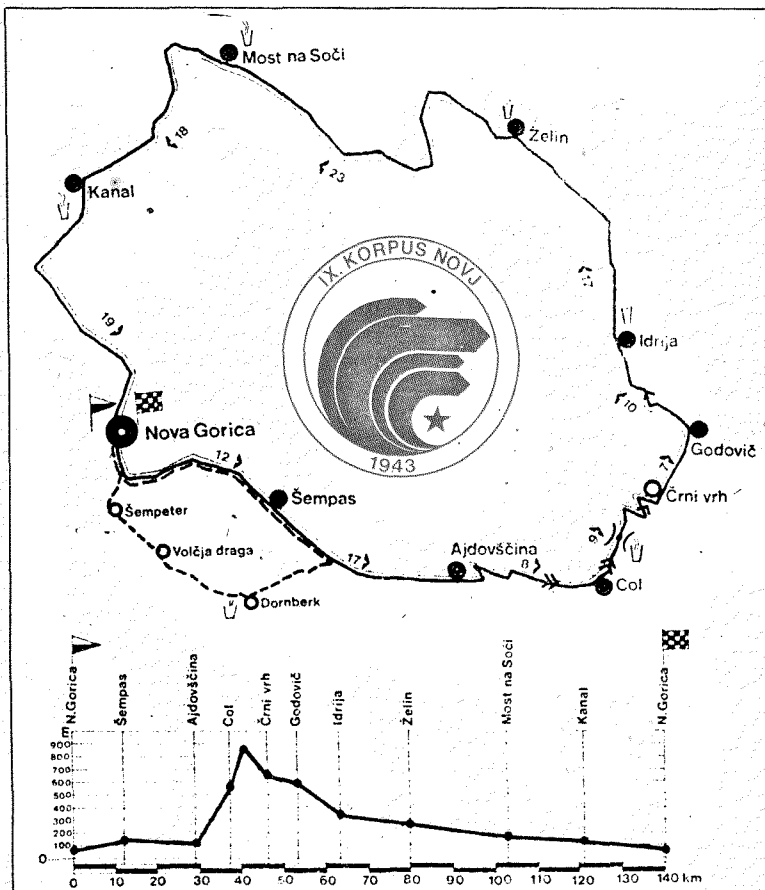
Včasih so deževna poletja preprečevala pravočasno in uspešno žetev. Včasih spet so poplave naredile svoje. No, letos nam je pa vročina pokazala svoj, baje v starih časih znani, obraz. In poleg tega, da je tod in tam še toča oklestila pridelek, nam je menda vročina zlezla v glave. Kako bi se sicer lahko zgodilo, da v neki delovni organizaciji vsi odidejo na dopust, v tem času jim pa zaradi nelikvidnosti zapro račun? Ali pa, kako bi si sicer upali na obali prodajati gnilo sadje turistom, ali pa, kako bi mirno letovali, re da bi vedeli, ali nam doma (po polletnem obračunu) delovna organizacija tone ali ji gre na bolje?

Pa recimo, da je bila to vročina. Zdaj so padle prve osvežujoče kaplje, znanilke prihajajoče jeseni. In na jesen se menda ne bomo izgovarjali z vročino...

B. Ž. J.

Vabilo na kolesarski maraton »9. korpus«

Kolesarski klub Nova Gorica v sodelovanju z občinskimi odbori ZZB NOV in telesno-kulturnimi skupnostmi Nova Gorica, Ajdovščina, Idrija in Tolmin vas vabijo na zanimiv 140 kilometrov dolg maraton 9. korpusa in na 40 kilometrov dolg mali maraton. Pokrovitelj je RO ZZB NOV Slovenije. (Več o tem na 16. strani)

Trasa obeh maratonov s startom v Novi Gorici v nedeljo, 4. septembra, ob 8.30 izpred občinske skupščine

Umrli je narodni heroj Milo Kilibarda

Petnajstega avgusta je v Beogradu tragično umrl narodni heroj Milo Kilibarda. Kot črnogorski partizan, član KPJ in oficir narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije je prišel po sklepu vrhovnega štaba že kot izkušen partizanski voditelj v Slovenijo, kjer je ostal do konca vojne.

Milo Kilibarda je začel svojo bojno pot v Sloveniji kot načelnik štaba Šerčerjeve brigade. Kmalu je postal njen komandant. Na čelu te brigade je bil v bojih po širšem slovenskem ozemlju in je v premnogih bojih ter odločitvah o operativnih bojnih nalogah pokazal izjemno voditeljsko sposobnost in junaštvo.

Milo
Kilibarda

Novembra 1943. leta je postal načelnik štaba Štirinajste. V hudih bojih Štirinajste s sovražnikom je bil ranjen in je moral ostati nekaj časa v bolnišnici. Sredi bojev okrog Kočevja, Grčaric in Grahovega je bil ponovno ranjen. Na začetku 1944. leta pa je postal komandant 4. operativne cone NOV Slovenije za Štajersko in Koroško. Zahvaljujoč se zopet njegovim sposobnostim so partizanske enote dosegle velike uspehe v bojih na Graški gori in za Velenje.

Mož, ki svoje poveljevanje nikoli ni imel za privilegij in je svojim borcem kazal, kako se je treba bojevati, je bil še enkrat ranjen. Po ozdravljenju pa je bil imenovan za načelnika Glavnega štaba Slovenije in je opravljal to dolžnost vse do konca vojne.

Po vojni je Milo Kilibarda opravljal vrsto odgovornih vojaških in političnih nalog. Tako je bil med drugim načelnik uprave v generalštabu, komandant Prve proletarske divizije načelnik štaba armade, komandant področja ter načelnik prve uprave generalštaba. Poleg tega je bil narodni poslanec svoje rojstne Črne gore in je deloval še z vrsto drugih družbenopolitičnih funkcij.

Milo Kilibarda, narodni heroj, Črnogorec, rojen 14. februarja 1913 v vasi Velimlje pri Nikšiću, je bil upokojen 1974. leta kot generalpolkovnik JLA. Še vedno pa je vse do svoje tragične smrti (kot pešec na beograjski ulici) opravljal celo vrsto družbenopolitičnih aktivnosti.

Vse življenje je bil velik prijatelj Slovencev in slovenskega naroda, saj je spoznal najboljše strani njihove narave, ko se je z ramo ob rami z njimi bojeval vse do konca vojne.

Craxi zatajil Slovence

Pojav nove vlade v Italiji, ki je sad izidov nedavnih junijskih volitev, je pomenil – skorajda bi lahko rekli – zgodovinsko novost: Prvič, odkar obstaja italijanska republika, je na predsedniško mesto nove vlade prišel predstavnik ene najstarejših delavskih strank, tajnik Socialistične stranke Craxi. Glede na to, da ima Italija socialisti tudi za predsednika države v osebi Sandra Pertinija, bi kazalo reči, da se ta delavska stranka še nikoli doslej ni tako trdno zasedla na vodilnih mestih italijanske države.

Vendar bi tudi tu veljalo reči, da ni vse zlato, kar se svetli. Rekli smo, da je nova vlada, oziroma njena sestava, sad volilnih izidov. Ti izidi pa pričajo, da je bila med poraženci pravzaprav ena sama stranka in to krščansko demokratska, ki je ves povojni čas imela glavno in vodilno besedo v italijanski družbi. To pot je izgubila 6 odstotkov glasov, kar znese precej več kot milijon volilcev.

Craxi se je že pred volitvami, ko je ponudil sodelovanje krščanskim demokratom, zaobljubil, da bo ostal na vladi vsaj tri leta. Ker so bile zadnje volitve predčasne, bi morale biti prihodnje, če bodo redne, šele čez pet let.

Torej je moral Craxi v nastopnem govoru v parlamentu zajeti večletno obdobje, pa je zato vse, kar je povedal, jemati za pomemben programski govor, ki naj bi nakazal kako bo nova petstrankarska vlada pod predsedstvom socialistov reševala nakopičena gospodarska, družbena in druga vprašanja. Osredotočil se je zlasti na vprašanja gospodarske oživitve in pa pobijanja inflacije.

V Italiji pa obstajajo poleg mnogoterih gospodarskih, družbenih, političnih in drugih še posebne vrste vprašanj, in to so tista, ki zadevajo narodne manjšine, njihov položaj, zahteve in pravice. Zato se nobena vlada in noben predsednik ne more izogniti tudi tem vprašanjem. Znano je, da so poprejšnji predsedniki vlad, ki niso pripadali kakšni levi, pač pa sredinski krščansko demokratski stranki, vsaj v svojih nastopnih govorih tako ali drugače omenjali tudi Slovence v Italiji in se zavzemali za ureditev njihovih vprašanj. Praksa sicer dokazuje, da je vse ostalo bolj ali manj pri besedah in obljubah, kljub prizadevanjem posameznih naprednih strank, med njimi tudi socialistične ki so s predlogi posebnih zakonskih osnutkov v parlamentu zahtevale izdelavo zakonov, ki bi z njimi celostno zavarovali položaj in pravice Slovencev v Furlaniji Julijski krajini. Tako je na primer pred tremi leti tedanji predsednik vlade Francesco Cossiga ob prevzemu predsedniškega mesta v vladi – bilo je to 14. aprila 1980 – izjavil: »Kar zadeva vprašanje slovenske manjšine, je namen vlade izdelati, v tesnem stiku z deželo Furlanijo Julijsko krajino, organski zaščitni ukrep o koncu in na osnovi dela posebne komisije, ki je bila v ta namen ustanovljena.« Kot je znano, so bili v tej komisiji, ki je delala več kot leto dni – uspeha od nje sicer ni bilo dosti – zastopani tudi predstavniki slovenske manjšine.

Slovence je omenjal tudi Cossigov naslednik Arnaldo Forlani, četudi v bolj skopih besedah. Tudi republikanec Giovanni Spadolini, ki je bil nekaj časa predsednik vlade je Slovence vsaj omenjal. Njegov naslednik, krščanski demokrat Amintore Fanfani, ki je vladal do letošnjih junijskih volitev, pa je Slovence povsem zamočal, kot da jih ni.

Zato pa je bilo toliko bolj trdno in upajoče pričakovanje Slovencev, da bo pa tokrat socialistični predsednik vlade dosti bolj odločno in uspešno vzel v roke vprašanje dokončne ureditve vseh nerešenih vprašanj Slovencev, se pravi, da se bo dejansko – zlasti ker ima pred seboj daljši vidik vladanja – lotil uresničitve celostne zaščite slovenske manjšine v Italiji in s tem določeno spravljal s sveta vprašanje, ki se zanj potegujejo Slovenci že polnih 33 let.

Toda Craxi je bolj kot vsi dosedanja predsedniki italijanskih vlad – že 44 se jih je zvrstilo doslej – razočaral in razžalil Slovence. Govoril je o južnih Tirolcih in o Francozih v Dolini Aoste, o Slovencih pa niti besede, ko da bi jih namenoma hotel do kraja ponižati.

Bi kdo rekel, morda pa ni seznanjen s problemi Slovencev, morda mu ni nihče v vodstvu njegove stranke v pravi luči predstavil problematike Slovencev, morda celo ne ve zanje. Vse to ni res. Ko je lani obiskal Trst, se je na obisk k njemu prijavila posebna delegacija vseh Slovencev in mu natančno in dokumentirano razložila njihov položaj, razmere, v katerih žive, in zahteve, ki jih postavljajo že leta in leta pred italijanske vlade. Craxi je bil ne dolgo časa pred volitvami tudi na obisku v Jugoslaviji, kjer je na pogovorih z jugoslovanskimi voditelji prišlo na vrsto tudi vprašanje slovenske manjšine v Italiji. Torej Craxi dobro ve za Slovence, dobro pozna njihov položaj in zahteve, pa je zato njegov izpust v programskem govoru, ko Slovincem ni privoščil niti ene same besede niti imena Slovinci ni izgovoril, tolikanj večji in težji. To tem bolj, ker je del Slovencev celo v članstvu Socialistične stranke v Furlaniji Julijski krajini.

Za Slovence vse to pomeni eno samo stvar: nadaljevati boj s še večjo vneto in odločnostjo. Slovenci in njihove zahteve niso izginile, četudi se je Craxi naredil, kot da jih ni in jih je zatajil kot predsednik italijanske vlade in kot glavni tajnik ene najstarejših delavskih strank Italije, Socialistične stranke.

Drago Košmrlj

naš komentar

Nerazumne odločitve

Dve stvari v teh poletnih mesecih mnogim nikakor ne gresta v glavo. Zaustavimo se najprej pri pšenici. Zvezni izvršni svet je Vojvodini odobril izvoz 360 tisoč ton pšenice in moke. Ta pokrajina bo lahko izvozila 70 tisoč ton sladkorja, 10 tisoč ton olja in 300 tisoč ton lanskega pridelka koruze. S tem izvozom naj bi zaslužili okrog 120 milijonov dolarjev.

Ali smo potemtakem od dokajšnjega uvoznika pšenice postali izvozniki tega pridelka? V to je ta čas sila težko verjeti. Res je, da je letošnji pridelek pšenice zadovoljiv. Odkupili smo več kot tri in pol milijone ton tega zrnja, kar je več, kot smo načrtovali. Toda gospodarstveniki opozarjajo, da s temi količinami krijemo domače potrebe, za izvoz pa ne ostane takorekoč nič. Odkod potem pšenica, ki bo v teh dneh potovala čez mejo?

O vsem skupaj bi lahko rekli, da gre za velik nesporazum, čeprav so stvari – gledano ozko s stališča Vojvodine – razumljive. Ta pokrajina dolguje svetu milijardo 100 milijonov dolarjev. To je približno 6 odstotkov celotnih jugoslovanskih zadolžitev v tujini. V Novem Sadu so se dolgo spraševali, kako naj ta dolg poravnajo, in odločili so se za izvoz kmetijskih pridelkov.

Trdijo, da ne gre le za pokritje starih dolgov, marveč tudi za nove potrebe po deviznih sredstvih. Če naj tovarne umetnih gnojil v pokrajini delajo brez motenj, potrebujejo na leto za nujen uvoz 87 milijonov dolarjev. Za dodatke h krmilom, ki jih pri nas prav tako ni – morajo letno namestiti 90 milijonov dolarjev. 27 milijonov potrebujejo klavnice, potem pa so tu še zdravila...

V pokrajini zagotavljajo, da jim kruha zaradi tega ne bo zmanjkalo, kako bo pa v drugih delih države, ne vedo. Republike so od Vojvodine odkupile 206 tisoč ton pšenice. Za te tone so zagotovile tudi dinarska in devizna sredstva, ki so jih terjale kmetijske organizacije v Novem

Sadu. Za kaj več niso poskrbeli. Trdnješe samoupravne povezanosti vojvodinskega kmetijstva z organizacijami v nekaterih republikah torej še ni. Utegne se zgoditi, da bo marsikdo ostal brez nujnih količin pšenice.

Nekaj podobnega se dogaja z nafto. Čeprav nam je hudo primanjkuje, jo izvažamo! To je naravnost neverjetno, vendar po svoje – gledano zopet z ozkega stališča – še kar dojemljivo. Zagrebška INA bo izvozila na tuja tržišča 500 tisoč ton surove nafte, 226 tisoč ton naftnih derivatov in 140 tisoč ton umetnih gnojil. INA je največji hrvatski dolžnik. Do konca letošnjega leta mora tujini vrniti 251 milijonov dolarjev. To je za eno samo organizacijo – pa naj bo še tako velika – zelo veliko. Očitno se je v preteklosti niso kaj dosti spraševali, kako bodo najeta posojila vračali. Zdaj, ko jim teče voda v grlo, so našli salomonsko rešitev, ki jo je zvezni izvršni svet podprl. Očitno ni vedel, kako naj sicer pomaga tej največji sestavljeni organizaciji v državi.

Doma pridelamo na leto le nekaj več kot štiri milijone ton nafte, okrog enajst milijonov ton pa je moramo uvoziti. INA pridelala od tega tri milijone ton in z domačo in uvoženo nafto pokriva dve tretjini vseh jugoslovanskih potreb. Kaj se bo zdaj zgodilo, si nihče ne upa prav napovedovati, čeprav se vsi zavedajo, da je tak korak hudo napačen.

Po eni strani se je treba vprašati, kdo bo zdaj ostal brez teh količin nafte. Komu bodo še bolj priškrnili pipe? Po drugi strani ne smemo prezreti, da bo izvoz nafte prinesel čisto izgubo. Zatrjujejo, da nafte na prostem trgu ni mogoče prodajati po cenah OPECA, marveč po znatno nižjih. Zgodilo se bo torej, da bomo uvažali črno zlato po občutno višjih cenah, kot pa ga izvozili. Izgube bodo potemtakem dvojne.

Rafinerijske zmogljivosti, ki so že tako in tako nezase-

dene, bodo imele še manj dela. Pričakovati je, da se bodo povečale težave pri oskrbi z energijo in da bo zavoljo tega trpela proizvodnja. Nekdo je izračunal, da bi morala INA – če bi hotela pokriti vseh letošnji dolg – izvoziti kar milijon 250 tisoč ton nafte. Toda kaj takega se verjetno le ne bo pripetilo. Vsaj upati je tako.

Mnogi so Zagrebčanom že predlagali, naj bi namesto surove nafte izvažali derivate in petrokemične proizvode, kot so polietilen, polipropilen itn. Z izvozom 700 tisoč ton teh izdelkov bi pokrili vse potrebe. Zaposlili bi pretirano velike zmogljivosti, za katere zdaj tudi odplačujejo tuja posojila, in izdelali več stranskih produktov, za katere bi prav tako bilo mogoče iztržiti kakšno devizo. Predlagali so jim, naj dodatno zaposlijo svoje zmogljivosti in predelujejo nafto za tuje naročnike, naj opustijo nekatere megalomanske naložbe (tudi v turizmu), ki so se pokazale kot zmotne in ne prinašajo pričakovanih sredstev in podobno. Nekaterih od teh nalog so se na Hrvaškem – kot vse kaže – lotili, čeprav z veliko zadržanostjo in počasnostjo. Na prvem mestu reševanja iz trenutnih zadreg pa je še naprej izvoz nafte. Tiste nafte, za katere je devize zbralo pravzaprav vse jugoslovansko gospodarstvo.

To so torej tiste stvari, ki jih je res težko razumeti in ki jugoslovanskemu gospodarstvu ne prinašajo nobenih koristi, marveč prej hude izgube. Očitno je, da pšenica, gnojila, nafta in drugi podobni proizvodi vsaj za zdaj še ne morejo biti na izvozni listi. To, da so se na njej znašli, je prej izraz nepovezanosti gospodarstva in neustrezne ekonomske politike, ne pa modrih ukrepov, ki bi nas pripeljali iz zdajšnjih zagat. To bi morali čimprej spoznati, saj se sicer utegne zgoditi, da bomo izvozili še druge proizvode, ki jih bomo morali potem seveda uvoziti. Le da po veliko višji ceni.

Darko Marlin

Spomenik pri Peršmanovi domačiji

Pri Peršmanovi domačiji so odkrili obnovljeni spomenik, simbol koroškega mednarodnega boja proti nacifašizmu. To je spomenik 83 žrtvam, pripadnikom osmih narodov, ki so padli na območju Svinjske planine za novo demokratično družbeno ureditev in za pravičen svet v svobodi in miru. Prvič je bil spomenik postavljen že 1947 leta na pokopališču v Št. Rupertu pri Velikovcu, žal pa je bil 1953 leta zločinsko razstreljen.

Ob priložnosti letošnjega ponovnega odkritja obnovljenega spomenika na novem prostoru je številnim zbranim gostom spregovoril v imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič. Prisrčno se je zahvalil Zvezi koroških partizanov, avstrijskim oblastem in vsem, ki so kakorkoli prispevali k ponovnemu odkritju tega spomenika. Med drugim je dejal:

»Naše misli danes ne smejo biti usmerjene le na žrtve pretekle vojne, kajti današnji svet še zda-

leč ni takšen, kot smo si ga zamišljali med drugo svetovno vojno. Oboroževalna tekma velikih sil in mnogih držav v svetu je presegla vse razumne meje. Blokovske razprtije, ki bremene današnji svet, povzročajo številna krizna žarišča, številne, veliko hujše vojne nevarnosti, kot je bila druga svetovna vojna. Danes v svetu govorijo le o moči orožja in ne o moči razuma. To nas borce zaskrbljuje in vzpodbuja, da pozivamo vse demokratične in protifašistične sile v svetu, da strnejo svoje moči za uveljavitev načel, ki so jih narodi in države zapisale v listino OZN, v Helsinško listino, v rimski Apel za mir mednarodne borbevske organizacije, v dokumente neuvrščenih v New Delhiju, v Madridsko listino o evropski varnosti, s ciljem, da se takšne svetovne katastrofe, kot je bila druga svetovna vojna, ne bi ponovile in dalje, da bi se odpravila vsa žarišča vojnih nevarnosti in da bi vsa sporna vprašanja med državami in narodi uveljavljali na

načelih miroljubne koeksistence, na temeljih spoštovanja suverenosti in enakopravnosti vseh narodov in narodnosti ter spoštovanja človekovih pravic.

Zato je Titova Jugoslavija bila in je še danes, tako pa bo tudi jutri, med najaktivnejšimi neuvrščenimi deželami, ki se na mednarodnem prizorišču odločno zavzema za politiko razorožitve, za mir, prijateljstvo in sožitje med narodi in državami.

Republika Avstrija in Jugoslavija sta že do sedaj veliko storili v tej smeri. Sta lahko vzor drugim glede ureditve medsebojnih meddržavnih odnosov, ki pomenijo velik prispevek k stabilnosti tega območja in pri urejanju vsesplošnih evropskih razmer v svetu. Ta prispevek je bil možen predvsem zato, ker si prizadevamo postaviti odnose med državama na čvrste temelje medsebojnega spoštovanja, enakopravnosti in nevmešava-

nja, prijateljstva in sožitja na načelih dejavne miroljubne koeksistence in v skladu z že citiranimi mednarodno verificiranimi listinami in konvencijami.

Tovariš Lenarčič je še opozoril na zaskrbljujoče

pojave neofašizma, proti katerim izraža ogorčenje vsa jugoslovanska javnost, potem, pa še poudaril: »Zato borci zahtevamo, da pristojne oblasti odločno onemogočajo takšne pojave, saj so prav takšni ekscesi in zločini v preteklosti povzročili veliko gorja in nedolžnih žrtev. Zavedamo se, da je tudi današnji boj sloven-

ske narodne skupnosti za njene pravice in za enakopravnost z večinskim narodom hkrati tudi boj za demokratično Avstrijo, zato borci pričakujemo, da bo končno izpolnjen tudi tisti člen državne pogodbe, ki bo dokončno uredil položaj in pravice slovenske narodne skupnosti v republiki Avstriji.«

Šesti zbor notranjskih borcev in aktivistov

Zbor borcev in aktivistov NOV Notranjske bo letos 4. septembra v Logatcu, v času, ko slavimo pomembne obletnice NOB in naše revolucije. Letos slavimo štiridesetletnico kočevskega zbora in 2. zasedanja AVNOJ, kjer so bili postavljeni temelji naše nove Jugoslavije. Sklenjeno je bilo, da se Slovensko primorje z Istro in nekaterimi otoki priključi Jugoslaviji. S tem so bile dokončno uresničene dolgoletne želje naših Slovencev in Hrvatov, ki so živeli zunaj naših meja. Tudi del Notranjske je bil v stari Jugoslaviji odrezan od domovine.

Srečanje bo v okviru

občinskega praznika Logatca, v spomin na pomemben dogodek pred štiridesetimi leti, ko so po kapitulaciji Italije fantje in dekleta iz Logatca in okoliških vasi množično odhajali v partizane in oblikovali Logaški bataljon.

Ob tej priložnosti bo tudi največji delovni kolektiv občine Logatec KLI slavil 30-letnico obstoja in uspešnega delovanja.

Na skupnem slavlju bo 4. septembra ob 11. uri slavnostni govornik Franc Popit-Jokl. V kulturnem programu bodo sodelovali oktetni lesne industrije Slovenije, ki bo-

do imeli že na večer pred praznikom slavnostni koncert v narodnem domu v Logatcu. Sodelovala bo tudi godba na pihala JNA iz Ljubljane. Občinsko praznovanje bo popestrjeno še s celo vrsto kulturnih in športnih prireditvev, ki bodo trajale do 13. septembra.

V soboto, 10. septembra, ob 9. uri bo skupščina skupnosti borcev Logaškega bataljona, na kateri bodo borcev podelili spominske značke Logaškega bataljona. Ob 11. uri bo slovesna seja občinske skupščine, popoldne ob 15. uri pa bo odkritje spominske plošče v Žiberšah, kjer je bil ustanovljen Logaški bataljon.

Jubileji partizanskih kulturnikov

France Presetnik – sedemdesetletnik

Občinstvo mnogokrat ne pozna igralca po pravem imenu in priimku, pozna pa ga po vlogi, ki jo je uspešno odigral. Marsikdo izmed preživelih borcev, ki so si ogledali uprizoritev Borovih »Raztrgancev« v partizanih na osvobojenem ozemlju, ko bo prebral ta članek in bo zagledal fotografijo jubilanta, bo dejal: »To pa je Rutar iz Raztrgancev!«

In vendar slovensko gledališko in filmsko občinstvo dobro pozna tov. Franceta Presetnika, rojenega 28. avgusta 1913 v Stožicah pri Ljubljani, saj že več kot štiri desetletja nastopa na slovenskih gledaliških odrih, videva pa ga tudi na filmskem in televizijskem ekranu.

France Presetnik je imel razgibano in burno mladost: sprva ga je pritegnil šport, bil je med najboljšimi predvojnimi slovenskimi rokoborci v polteški kategoriji, bil pa je tudi v skupini prvih slovenskih akrobatov na žici. Iz tega artističnega okolja je prišel leta 1935 h gledališču kot volonter (seveda je prej nastopal kot amater v različnih ljubiteljskih predstavah). Po dveh letih volonterstva pa je bil skupaj s Stanetom Severjem angažiran 1937 leta v ljubljanski Drami. To je bil izreden uspeh mladega igralca, saj so bili tiste čase angažmaji mladih v osrednji slovenski dramski hiši prava redkost. V ljubljanski Drami je jubilar začel hitro zoreti v obetajočega karakternega igralca. Prišla je druga svetov-

na vojna in okupacija Ljubljane. France Presetnik se je 1941 leta povezal z Osvobodilno fronto in zaprisegel boj do končne osvoboditve. Ljubljanska Drama je bila trdna in zanesljiva postojanka Osvobodilne fronte. Italijanski okupatorji so ga 1942 leta internirali v Gonars in Treviso. Ob kapitulaciji Italije je odšel v partizane in bil že prvi dan ranjen v nogo za progo pri Škofljici. Ranjenega so partizani odpeljali na Golo, kjer so ravno ustanavljali Ljubljansko brigado. Nekaj časa se je zdravil v Ribniški bolnišnici, od tam pa je odšel na Tv-15, ki je, bila že pri odhodu iz Ljubljane njegova maršruta. Dodeljen je bil Jermanovi igralski skupini na Riglu, med nemško ofenzivo jeseni 1943 je bil v Ljubljanski brigadi, po bitki na Ilovi gori pa je prišel za nekaj časa v Levstikovo brigado. Januarja 1944 je postal z dekretom SNOS član Slovenskega narodnega gledališča v Črnomlju. Slovenska partizanska vojska in slovenska revolucija sta dobili svoje gledališče, pravo umetniško gledališče s svojim ansamblom in s svojim celovečernim spredom (Cankar, Linhart, Bor, Nušič, Čehov). Poklicni dramski igralci: Lojze Potokar, Franc Presetnik, Jože Tiran, Jože Gale, Ema Starčeva in Vladoša Simčičeva so sestavljali jedro ansambla. Ker pa je bil ansambel premajhen za velike naloge, ki so ga čakale, je vodstvo partizanskega gleda-

lišča organiziralo dva odrska tečaja za mlade igralne talente iz brigade in po koncu tečajev priključilo ansamblu najbolj nadarjene tečajnike. Prvi tečaj je bil v Črnomlju, drugi v Semiču, kjer je bil med organizatorji in pedagogi tudi France Presetnik (Iz tega tečaja sta izšla med drugimi tudi Aleksander Valič in Polde Dežman).

Ko je bil ansambel obli-

kovan, se je zagnal z neverjetnim entuziazmom na delo, premiera je sledila premieri. France Presetnik je bil med vodilnimi igralci partizanskega gledališča: bil je Krnec v Cankarjevem »Kralju na Betajnovi«, Smirnov v »Medvedu« Čehova, Anže v Linhartovi »Županovi Micki«, ki jo je sam režiral, sijajno slikovito figuro je postavil kot pisar Zika v Nušičevi »Sumljivi

vi osebi«. Izmed vseh vlog pa se mu je najbolj priljubila vloga neuklonljivega in pokončnega Rutarja v Borovih »Raztrgancih«. Ta legendarni lik je ostal v srcih vseh borcev, ki so si ogledali to uprizoritev. Spominjam se vaj za »Raztrgance«, kjer je Presetnik igral svojo življenjsko vlogo Rutarja, vaje je vodil Lojze Potokar. Pozno v noči smo se vračali z vaj za to Borovo igro skozi Črnomelj in zavezniška padala so padala z nočnega neba. Toda ta padala nas niso prav nič vznemirjala. Bolj nas je vznemirjala misel na premiero »Raztrgancev«, ki se je bližala. France Presetnik je še na poti iz Kulturnega doma, kjer so bile vaje, ponavljal besedilo svoje vloge... Naša pričakovanja so rodila sad; premiera je izredno uspela in Presetnik je v vlogi Rutarja rešnično zablestel in dodobra prepričal premiersko partizansko publiko. Pa ne samo premiersko, »Raztrgance« smo dajali še po mnogih krajih osvobojenega ozemlja in tudi v osvobodjeni Ljubljani, na odru ljubljanske Opere.

France Presetnik je pomemben karakterni igralec, še posebej obdarjen s smislom za humor, njegova posebnost pa je oblikovanje kmečkih likov (Rutar-Raztrganci, Ferjan-Razvalina življenja, Trlep-Ko bi padli oživel). Režiserji mu zaupajo vsakršne igralske naloge, saj se na Franceta Presetnika

velja zanesti: v njegovih likih se poleg igralske nadarjenosti kažejo tudi velike življenjske izkušnje. Njegove igralske podobe so žive, barvite in se gledalcu vtisnejo v nepozaben spomin.

Se ena značilnost našega jubilanta: izredno rad pomaga tam, kjer ustanavljajo gledališča tako je bil pri ustanavljanju partizanskega gledališča, pri ustanavljanju mariborske Drame po osvoboditvi, pri ustanavljanju Mestnega gledališča Ljubljanskega. Po vseh teh popotovanjih po slovenskih gledališcih se je ob koncu ustalil v ljubljanski Drami, kjer je začel svojo igralsko pot.

Seveda pa ne gre prereti tudi njegovega deleža pri slovenskem filmu in televiziji. Od filma »Na svoji zemlji« ga videvamo skoraj pri vseh slovenskih filmih, zdaj v večji pa spet epizodni vlogi. Najbolj pa si ga je zapomnila mlada slovenska filmska publika kot orjaškega in strah vzbujajočega Bedanca v prvem slovenskem »Kekcu«, ki je bil v Benetkah leta 1952 nagrajen s srebrnim levom.

France Presetnik je s svojim skoraj pol stoletja trajajočim gledališkim delovanjem krepko navzoč v slovenskem gledališču, a najraje se spominja dela v partizanskem gledališču, kjer je bil recitator, igralec, režiser in gledališki učitelj mladi partizanski gledališki generaciji. To je bilo obdobje, ko je kot mlad igralec doživel svoj nagli vzpon in je dodobra izkoristil priložnost, ki mu jo je ponudil partizanski oder sredi bitke za osvoboditev.

Dušan Mevlj.

Ob krajevnih praznikov v Dobu in na Trojanah Izročila, delo, stvarnost

Praznovanje občinskih in krajevnih praznikov je zvečine vezano na dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Prepleta pa to praznovanje ocenjevanje naše sedanosti, našega dela in nedela, našega gospodarjenja ali pa – negotovost.

V Dobu so tako ugotavljali, da so naše sedanje težave izraz naše prevelike brezskrbnosti v preteklosti, pri čemer pa še tako velike težave, v katerih smo se znašli, ne smejo biti razlog, da bi se odrekli krajevnemu prazniku, saj datum tega praznika spominja na slavni čas pred dvainštiridesetimi leti.

V noči med 27. in 28. julijem 1941. leta je na poziv KP in OF bojna skupina petindvajsetih ljudi iz

Radomelj, Preserja in Homca začela vstajo v teh krajih. Tako imenovana radomeljska skupina je dobila nalogo uničiti most čez Kamniško Bistrico v Radomljah in prekiniti telefonsko napeljavo med Radomljami, Mengšem in Kamnikom. Po uspešno izpeljani nalogi se je skupina zbrala pri Križkarjevih smrekah. Tam so naložili skrito strelivo, se uvrstili v kolono in odšli mimo Črnela, skozi Dob, na hrib Hrastovec (nad Breznico in Lazami), kjer so postavili prvo taborišče. Tam stoji danes temu dogodku v spomin – spomenik. Skupina borcev je nato vzpostavila stik s poveljstvom bližnjega bataljona in s pomočjo krajevnih simpatizerjev ter aktivistov OF zagotovila pre-

skrbo in obveščanje. Posebej velja omeniti Polde Miša, predvojnega komunisto, ki je sodeloval že v pripravah na vstajo, skupaj s Francem Bukovcem.

Omenjeno taborišče je večkrat obiskal Tomo Brejc, ki je borcem pripovedoval o pomenu in bistvu boja in revolucije.

Ta prva skupina na Hrastovcu je s taborišča izvedla še več pomembnih akcij, kakršen je bil tudi napad na nemškega komisarja Thallerja v Homcu, ali pa zaseda nemški koloni na Zelo-dniku.

Kmalu po dogodku so Nemci pripravili napad na partizansko skupino. Bilo je zjutraj, osmega avgusta enainštiridesetega. Zveza je borce o pripra-

vah na sovražnikov napad že obvestila. Tako so se borci kljub pričakovani premoči odločili, da bodo sprejeli boj. Seveda ne tako, da bi čakali križem rok, ampak so prešli v napad, Nemcem za hrbet. Presenečenje je bilo popolno. Naši so dobro merili, sovražniki so pa spričo hitrega partizanskega premikanja streljali še na svoje vojaše.

To je bila ena prvih in popolnoma uspešnih bojnih akcij, pri čemer radomeljska skupina ni imela nobenih izgub, sovražnik pa precejšnje.

Letos so spomin na dogodek iz NOB počastili s primerno proslavo, pri čemer je sodelovalo veliko število mladih iz tega kraja, ki so nadvse spoštljivo in zbrano prisluhnili besedam borcev.

Slovesnost podobnega obsega in pomena je bila tudi (7. 8. 1983) na Trojanah, kjer so se zbrali krajanji na novo urejenem prostoru pred gasilskim domom. Tokrat so svoj krajevni praznik praznovali komaj tretjič, vendar prvič tako slovesno in v lepem okolju. Veliko število udarniških ur je pripomoglo k temu in dobra organizacija, saj so krajanji Trojan razstreseni v kar osemnajstih zaselkih in jih je vseh skupaj komaj 518. Zasadili so spominski drevored tovariša Tita in zvečine že opravili vse potrebno za večjo

proslavo, ki jo bodo imeli šlandrovci na Trojanah desetega septembra. Odprli so še nov dopolnilni objekt pri gasilskem domu, kjer bodo imeli cen-

ter civilne zaščite, saj že sicer pomeni za kraj prav gasilski dom središče za politično, kulturno in športno udejstvovanje.
inž. Milan Pavlič

Vsak ohranjen podatek je za zgodovino dragocen

Iskanje podatkov iz NOB – njegov hobi

Pred nedavnim smo v uredništvu prejeli pismo inženirja Antuna Benčevića iz Beograda, ki nam je sporočil, da že vrsto let brska po neznankah iz narodnoosvobodilnega boja, predvsem pa odkriva skrivnosti o borcih, za katere še ob koncu vojne ni bilo znano, kje so padli, kdaj so padli, kje so njihovi grobovi.

Amatersko raziskovanje na tem področju je sicer Benčevićev hobi, podatki, ki jih ob tem odkriva, pa so brez dvoma dragoceni za zgodovino.

Ko je mož hodil po sledih izginulih pilotov prve in druge partizanske eskadrile, katerih piloti so izgubili mlada življenja po vsej Jugoslaviji, je med drugimi našel tudi podatke o slovenskih pilotih Leopoldu Ankoni in Stanku M. Vouku.

Leopold Ankon, kapitan-pilot, ki se je rodil 15. junija 1911. leta v vasi Savica pri Ljubljani, je pripadal prvi partizanski eskadrili. Letel je na spitfajerju, umrl pa je 25. 9. 1944, ko je izpolnjeval bojne naloge in je napadal sovražnikove objekte pri vasi Vrgorac (pri Makarski) in bombardiral sovražnika na Ljubiškem polju. Ravno v tistem času se je na polje nenadoma spustila megla in pilot je treščil z letalom ob hrib svetega Mihovila. Kmetje so ga pokopali kot neznanega zavezniškega pilota v vasi Zavojane v Dalmatinski Zagori.

Drugi pilot, Slovenec, o katerem je Benčević zbral podatke, je bil Stanko Vouk, podporočnik-pilot, ki se je rodil v Divači. Bil je pilot druge eskadrile partizanskih letal in je letel na Huricanu. Umrl je 20. 10. 1944 in je pokopan še z dvema borcev, ki sta istega dne padla v kraju Džunta Doli.

Morda si bo kdo od sorodnikov junaških partizanskih pilotov prebral te vrstice in želel obiskati navedene kraje. Vsekakor sta še dva grobova neznanih padlih borcev dobila pravi imeni.

B. Ž. J.

Iz intervjuja Jureta Ivezića iz Hrvaške za Borbo Ne zase, za sinove in vnuke

Ko je Jure Ivezić v pogovoru z novinarjem Borbe spregovoril o pomenu in mestu ZZB NOV v naši družbi, je med drugim dejal: »Četudi se trdi, da znanih resnic ni treba dokazovati vendar mislim, da jih je treba dokazovati od časa do časa, ponoviti. Eno teh notoričnih dejstev sta mesto in vloga zveze borcev v družbenem in političnem sistemu Jugoslavije. Namreč, veteransko borčevske organizacije obstajajo v raznih oblikah in z različnimi nalogami, kolikor vemo, odkar so vojne. Vendar nobena od teh, čeprav jih je v sodobnem svetu zares veliko, nima takih političnih, družbenih in ustavne obveznosti in takih pravic kot naša...«

Glede na to, da je bilo pred časom sem ter tja slišati, da bi borčevska organizacija lahko zožila svoje delovanje, je Ivezić dejal: »Bili so poizkusi, da bi delovanje zveze bor-

cev omejili le na varovanje in negovanje revolucionarnih tradicij. To se je opravičevalo z dejstvom, da je ZZB NOV že leta »glavna zadolžena« za izročila. Resnično to ni nikjer zapisano, vendar pa je v praksi tako, ker je izključno nam prepuščeno organiziranje praznov, pogreb, predavanj iz zgodovine in vse tisto, kar ima kakršnokoli zvezo z narodnoosvobodilnim bojem in revolucijo.

Zato se postavlja vprašanje – če smo mi borci za vse to »glavni zadolženi«, kaj bo pa takrat, ko nas ne bo več? Kdo bo takrat, glede na to, da ta čas ni več tako daleč, opravljal ta, ne tako zelo nepomemben posel? Zato smo pozdravili odločitev, da bo nosilka vsega tega konferenca SZDL Hrvatske, katere ustanovni člani smo.

Ne smemo revolucionarnih izročil prenesti na mlade na tak način, da bi povzročali občudovanje

nas samih in naših žrtev ampak tako, da bodo razumeli, da s tem, ko varujemo to, kar smo pridobili pod Titovim vodstvom, ne bodo nikoli prišli v tak položaj, da bi na svoji koži občutili vse trpljenje, ki so ga občutile naše generacije. In da v svetlih primerih iz zgodovine svojih narodov in narodnosti iščejo navdih za preraščanje vseh problemov, s katerim se bodo v življenju in delu vsakodnevno srečevali. Vendar imam vtis, da mi te naše tradicije prenašamo na mlade po logiki »zlo ujeđa svog unuka...« kar je očitno krivo oziroma ne more dati zaželenih rezultatov.

Ko je pomišljal o naših poteh in stranpoteh, je Ivezić dejal, da pogosto v boju z razrednim sovražnikom (med te prištevava seveda tudi novopečene milijarderje) uporabljamo slepe naboje. S tem je predsednik ZZB NOV Hrvaške želel povedati, da se včasih v soočenju s tistimi, ki niso dobronamerni do te naše skupne države in družbe, sprevedamo in ne rečemo odkrito bobu – bob.

V duhu osnovnih načel narodnoosvobodilnega boja Planinci razvijajo bratstvo in enotnost

Kakor je nekoč pomenilo planinstvo preizkušanje človekove volje in moči, tiho in samotno poglabljanje v bistvo narave, pomeni to še danes. Le da tu ne gre več za čisto samoto, ampak tudi za človeška zblizanja v posebnih razmerah, za tovariševanje posebne vrste in nenazadnje za razvijanje bratstva in enotnosti.

Slednje, tako sveto izbojevano načelo narodnoosvobodilnega boja, uresničujemo včasih bolj in včasih manj intenzivno. Včasih je o tem morda tudi preveč samih besedi. Toda ilirskobistriški planinci ne razmetavajo besed. Vsako leto se odpra-

vijo v planinsko področje ene od republik, kjer imajo pobratimska planinska društva. Tako so doslej obiskali že planino Subra v Črni gori, Titov vrh v Makedoniji, Rajac v južni Srbiji in Vršacke planine v Vojvodini.

Letos, v začetku avgusta pa so se odpravili v Hercegovino, kjer so na povabilo prenjških planincev pet dni spoznavali hribovje v mostarski okoli. Prav tako pa so se ob lepota pokrajine seznanjali s preteklostjo tega področja in sedanjim življenjem.

V šestnajsturnem pohodu od Mostarja prek vrhov Prenja in njegovega 2123 metrov visokega

vrha. Tu je treba povedati, da tamkajšnji planinci zares znajo voditi obiskovalce pristrčno in mu z vso ljubeznijo do domačih planin razkazovati ta svet.

Razen hribov so si bistriški planinci ogledali tudi pomembne kraje iz narodnoosvobodilnega boja: legendarni most na Neretvi pri Jablanici, kjer so prisluhnili pripovedi o bitki na Neretvi, o izvirni Titovi zamisli za preboj iz obroča... Najmlajše udeleženke tega obiska v Hercegovini Martina, Irena in Metka so v imenu vseh zbranih spustile v deročo reko šopek rdečih slovenskih nageljnov in rožmarina. Prav tak šopek pa smo pustili pri spomeniku padlim borcem v Mostarju. O junaštvu in žrtvah hercegovskih partizanov nam je pripovedoval nekdanji borec, tovariš Salem Marušić, ves čas odličen vodnik naši planinski skupini, pa tudi velik pobudnik tesnih vezi in tovarištva med obema planinskima društvoma.

Planinci iz Ilirske Bistrice s takim načinom dela in s hojo v hribe po vsej Jugoslaviji daleč pressegajo zgolj planinski značaj teh odprav, zato je prav in lepo, da je pokrovitelj teh naših poti že vrsto let občinski sindikalni svet Ilirske Bistrice.

Vojko Čeligoj

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

Na pobudo in pod vodstvom KPS in OF ter Delavske enotnosti so bile pred štiridesetimi leti v Ljubljani veličastne demonstracije prebivalcev slovenskega glavnega mesta. Temu bo posvečena oddaja Še pomnite, tovariši, ki bo na sporedu v nedeljo, 21. 8., po poročilih ob 9. uri na prvem programu Radia Ljubljana. V oddaji sodelujejo tovarišice: Slava Tarman, Matilda Cankar, Ada Dekval Krivic, Cilka Maček-Martina, Fani Tomičević, Vera Marentič-Novak in tovariša Vladimir Krivic in Leopold Krese-Još.

Oddajo pripravlja Stane Škrabar.

Tudi drugod kolesa birokracije meljejo počasi

Nekdanji italijanski deportiranci še vedno brez priznavalnin

V sosednji Italiji so pred tremi leti (!) v parlamentu izglasovali zakon o dodeljevanju priznavalnin nekdanjim deportirancem v nemška uničevalna taborišča. V okrilje reševanja tega zakona sodijo tudi nekdanji antifašisti, ki so bili zaprti v zloglasni tržaški Rižarni.

Kaže, da odmaknjenost od vojnih dni še ni bila zadosti dolga doba, kajti še po treh letih z izvajanjem tega zakona ni nič. Res je sicer, da je število proslancev visoko (40.000) in ustrezno italijansko ministrstvo ni utegnilo pregledati še niti desetine vlog, res pa je tudi, da bi s sedanjim tempom nadaljevano delo utegnilo trajati celih trideset let (kot ugotavlja novinar Primorskega dnevnika).

Te cvetke iz tujih logov ne navajamo zato, da bi se tolažili, ampak predvsem zato, da bi tu in tam pokukali, kako rešujejo vprašanja nekdanjih borcev, deportirancev in zapornikov drugod.

tv-15 naš
TOVARIŠ

Tesno sodelovanje s kraji

Nedaleč stran od vasi Medana v Goriških Brdih stoji karavla, ki od nedelje nosi ime po Miroslavu Remškarju-Boštjanu. Če ne bi bilo strumnega stražarja in zapornice, človek sploh ne bi vedel, da je na karavli. Sama zgradba je prej podobna udobni in veliki družinski hiši z gospodarskimi poslopji kot pa vojaškemu objektu.

Na lepo urejenem dvorišču karavle nas je pozdravil komandir Ismet Trako. Ze štiri leta s svojimi graničarji varuje naše meje. Pravi, da je

prihranili blizu 400 starih milijonov. Poleg tega pa so v lastni režiji zgradili tudi garažo.

Karavla Miroslava Rem-

potrebe po svinjskem mesu in delno potrebe po sadju in zelenjavi. Ko smo Ismeta Trako vprašali, kdo skrbi za vrt, je pokazal na visokega in suhega fanta z redkimi brčami. Dodal je tudi, da so za njihovo kmetijsko farmo odgovorni najboljši vojaki in da vsa dela opravijo v prostem času in nimajo nobenih ugodnosti zaradi tega pri opravljanju nalog na meji in pri rednem pouku.

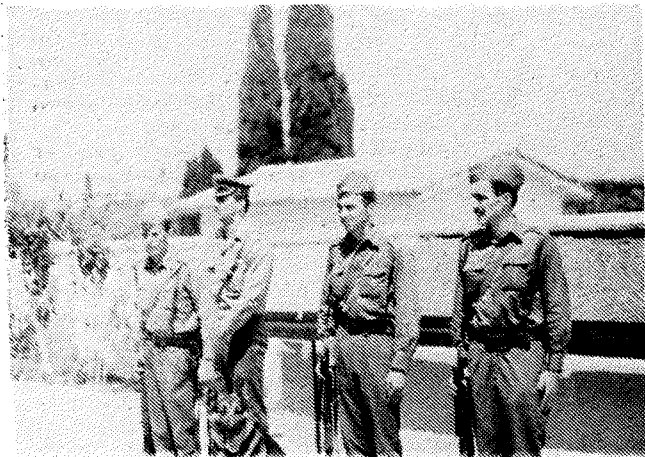
Vojak-graničar, ki skrbi za vrt, se imenuje Safet Ferhatović in je doma iz Novega Pazara v Srbiji. Kot pravi, je zelo vesel, da dela na vrtu. Tudi doma se veliko ukvarja s pridelavo zelenjave, ki jo potem proda na tržnicah v bližnjih mestih. Dejal je tudi, da je v Brdih zemlja drugačna kot pri njem doma. Veliko je pridelal paradižnika. Vsak dan ga je zalival in odbiral suho listje. Pravi, da ga delo na vrtu pomirja, saj je kljub vsemu življenje graničarjev razgibano in napeto.

Pogovarjali pa smo se tudi

varjal s pridelavo zelenjave. Pravi, da so na majhnem vrtu pri karavli pridelali veliko paradižnika, čebule, kumaric in druge zelenjave. Kljub rednemu opravljanju nalog pri varovanju meja in delu na vrtu pa mu ostane tudi nekaj prostega časa. Tega izkoristi za branje časopisov in knjig ter gledanje televizije. Seveda pa tudi za pisanje pisem. Pogosto se srečujejo z mladimi iz Medane.

Z njimi se pomerijo v športnih igrah in se dogovarjajo za posamezne akcije na terenu. Včasih pa si ogledajo okoliške delovne organizacije, kjer jih seznanijo z njihovim proizvodnjo in delovanjem samoupravnih organov. Nekajkrat so si ogledali tudi bližnje pomnike iz naše revolucije.

Ob koncu je komandir Ismet Trako dejal, da je zelo zadovoljen s svojimi vojaki. Letos ni bilo na karavli nobenega disciplinskega prekrška in kazni. Vsi graničarji so vestno in natančno oprav-

Preden odide patrulja na teren, jo komandir Ismet Trako natančno pregleda, če je opremljena tako, kot predvidevajo predpisi.

delo zanimivo in naporno hkrati. Poleg rednega dela v karavli pa si vedno vzame tudi čas in si ogleda del meje, ki ga nadzira njegova enota, in poklepeta s prebivalci. Meni, da je za varnost naših meja nujno tesno sodelovanje s kraji obmejnih krajevnih skupnosti. Hkrati pa se tudi ljudje veliko bolje počutijo, če vidijo, da so graničarji vedno na terenu in da budno pazijo na dogajanje na sami meji in v obmejnem pasu.

Pred dvema letoma je stara karavla pogorela, pa ne zaradi nepazljivosti njenih prebivalcev, ampak zaradi tehnične napake. Graničarji so ob pomoči poveljstva ljubljanskega armadnega območja objekt obnovili in od maja stanujejo v novih prostorih. V obnovitev so vložili več tisoč delovnih ur in tako

skarja-Boštjana pa je posebnost med karavli tudi zaradi tega, ker ima edina sončne kolektorje za ogrevanje sanitarne vode. Osem kolektorjev in petstolištrk: bojler omogoča, da imajo vojaki dovolj tople vode za vsakodnevno tuširanje in kopanje. Kot so povedali vojaki - graničarji, pa so tudi prostori, kjer bivajo, povsem drugačni kot v vojašnicah. Imajo velike spalnice, tako da postelje niso v nadstropja. Imajo veliko svetlo učilnico, ki je hkrati tudi dnevni prostor, prostor za gledanje televizije, branje časopisov, knjig in pisanje pisem. Imajo sodobno kuhinjo in jedilnico in druge prostore, ki sodijo k takšnemu objektu.

Tako kot graničarji po drugih karavlah tudi v medanski uspešno rešujejo zeleni načrt in sami v celoti krijejo

Ismet Trako se pogosto ustavi pri Pavlu Srebrniču, ki mu je meja trideset let delila hlev na polovico. Šele Osimski sporazumi so omogočili, da je zdaj njegova hišna parcela vsa v Jugoslaviji.

z Rizom Osmanovičem, ki bo po vsej verjetnosti zamenjal Safeta Ferhatovića na vrtu, ko bo ta čez kak mesec odšel domov. Rizo je doma iz Ulcinja in se je tudi tam uk-

ljali svoje naloge. Ismet Trako in vsi ostali pa vedo, da brez sodelovanja s kraji naše meje ne bi bile tako varne, kot so zdaj.

Bojan Kuntarić

Kdo je bil človek, po katerem se imenuje karavla?

Miroslav Remškar se je rodil 8. julija 1922 na Brezovici pri Ljubljani v delavsko-kmečki družini. Z odličnim uspehom je končal osnovno in obrtno šolo. Izučil se je za železolarja in se zaposlil v Podsmreki kot pomočnik livarja v delavnici Antona Smole. Od leta 1933 je bil član Sokola. Ukvarjal se je tudi z glasbo ter prejel 1934. in 1935. leta nagradi na tekmovanju mladih harmonikarjev na ljubljanskem velesojmu. Vendar je bila njegova mladost vse prej kot lahka. Že pri 12 letih je izgubil mater. Moral si je prislužiti kak dinar celo za šolanje. Pomagal si je predvsem z glasbo. Med drugim je občasno igral harmoniko na Radiu Ljubljana. Hkrati je bil aktiven mladenič z zelo naprednimi idejami.

Aprila 1941 se je ob napadu na Jugoslavijo prostovoljno javil v vrste jugoslovanske vojske. Po sramotni kapitulaciji se je vrnil domov in se ponovno zaposlil v Podsmreki. Prav kmalu zatem se je povezal z aktivisti OF, raznašal letake in literaturo, zbiral denarne prispevke ter med sodelavci in vaščani zagnano širil ideje in cilje NOB. Sodeloval je tudi pri zbiranju orožja in pripravi prve skupine trinajstih mladeničev z območja Brezovice in Vnanjih goric za odhod v partizane. Enajstega decembra 1941 je Miroslav zapustil rojstno vso in z ilegalnim imenom Selasi stopil v partizane. Od tedaj pa do konca vojne je bil Selasi, kasneje Boštjan, vselej v prvih bojnih vrstah in opravljal različne poveljniške in politične dolžnosti. Iz borca-mitraljezca v Kožleški četi je pozneje postal politični komisar čete, nato pomočnik politkomisarja bataljona in politični komisar bataljona (v Sercejevem bataljonu, Dakijevi četi, Krinskem, Notranjskem, Loškem odredu, 1. primorskem bataljonu Simona Gregorčiča, Dolomitskem odredu in Gradnikovi brigadi). Novembra 1943 je postal član Pokrajinske komisije VOS za Primorsko in aprila 1944 politični komisar 2. brigade VDV. Na čelu te enote, ki se je uspešno borila proti sovražnikom ljudstva širom po Primorski in Gorenjski, je bil Miroslav Remškar-Boštjan, skupaj s Slavkom Furlanom-Dušanom, komandantom, vse do konca vojne. Med vojno je bil dvakrat ranjen. Član KPJ je postal 11. oktobra 1942. leta.

Po osvoboditvi je ostal v vrstah JLA. Uspešno je končal razne tečaje in šole, med drugim Šolo taktike (1951-1953) in vojno šolo (Šola ljudske obrambe 1956-1958). V polkovnika je bil povišan 1955. leta, ko mu je bilo komaj 33 let. Za zasluge v NOB in v povojni izgradnji JLA je bil desetkrat odlikovan. Večkrat je bil pohvaljen in nagrajen, še posebej za primerno obnašanje in osebni prispevek pri odpravi posledic skopskega potresa 1963. leta.

Opravljal je odgovorne naloge in dolžnosti v enotah KNOJ ter v oklepkih enotah JLA. Še zelo mlad je 18. avgusta 1963 tragično izgubil življenje, ko je bil načelnik oklepnih enot skopskega armadnega območja in ko so njegove umske in vojaškostrokovne sposobnosti šele začele prihajati do polnega izraza.

Kamil Brešan

Na obisku pri OK ZRVS Ljubljana Center

Člani se zanimajo za delo, če je program pester

Občinska konferenca ZRVS Ljubljana Center je prav gotovo posebnost med podobnimi organizacijami v naši republici. To je edina občinska konferenca, ki ne more opravljati praktičnega dela usposabljanja svojega članstva na ozemlju svoje občine, ampak morajo oditi v druge ljubljanske občine. Najpogostejše odidejo v občino Vič-Rudnik, in sicer na Golovec ali Kurešček.

»V prvi polovici leta je bilo delo naše občinske konference razgibano in plodno,« je dejal sekretar Darko Michieli. »Naši člani so bili zelo delavni, tako na vojaškem kot na družbenopolitičnem področju. Razen stalnih nalog, ki nam jih zastavlja družbenopolitična skupnost kot celota, posebej še na področju krepitve sistema SLO in DS.«

Sicer pa občinsko konferenco ZRVS v občini Ljubljana Center sestavlja dvanajst krajevnih organizacij, ki štejejo 1840 članov. Približno dve tretjini sestavljajo oficirji in eno tretjino mlajši oficirji. Polovica članov je starejša od šestdeset let. V njihovih vrstah je tudi 580 udeležencev narodnoosvobodilne vojne in 831 članov zveze komunistov. Na teoretično in praktično usposabljanje vabijo vse člane mlajše od šestdeset let, se pravi tudi tiste,

Skupina rezervnih starešin iz občine Ljubljana Center med reševanjem taktične naloge

zbledele in nekatere stvari bi povsem pozabil. Po drugi strani pa tako pridobijo tudi na množičnosti pri usposabljanju.

»Tako kot po drugih občinskih konferencah tudi pri nas opazimo, da udeležba na usposabljanjih pada, odkar smo člane začeli vabiti. Sicer pa je udeležba zelo različna in je odvisna od teme predavanja. Pripravljamo predavanja, ki se jih udeležujejo samo člani, vabimo pa tudi na predavanja, ki so splošno obrambnega pomena, in se

jih udeležuje tudi prebivalstvo; je nadaljeval Darko Michieli. »Teoretični del usposabljanja izvajamo, če je le možno, v krajevnih konferencah. Če pa predavatelj lahko opravi samo eno ali dve predavanji, skličemo člane v Unionski dvorani ali pa v Domu JLA. Za praktični del usposabljanja pa naša strokovna komisija pripravi naloge, ki jo članom pošljemo domov. Za lažje reševanje pripravimo seminarje in letošnjih se je udeležilo 60 odstotkov vabljenih. Praktični del pa moramo izvesti v drugih občinah, ker je naša ozemelsko premajhna in neustrezna.«

Zanimive pa so izkušnje rezervnih vojaških starešin iz občine Ljubljana Center z aktivni po delovnih organizacijah. Na papirju imajo sicer dvanajst aktivov, deluje pa praktično nobeden. Problem je v tem, da ta oblika nima določenega programa dela. Rezervni vojaški starešine so bili vključeni v delo po krajevnih konferencah in dejavnost aktivov je zamrla. Njihovo delo so prevzemali referenti in komiteji za SLO in DS. Ti organi pa niso vsi člani ZRVS, ampak to opravljajo po službeni dolžnosti. Aktivni ZRVS torej nimajo prave vloge v delovnih organizacijah. Njihovo ponovno oživetje bo prihodnja naloga, vendar pod pogojem, da republiški konferenci ZRVS in sindikata določita načrt dela za aktivne v združenem delu. Sami na silo ne bodo šli v usta-

Kot pravi Darko Michieli, imajo vključena dva tovariša brez čina in dvanajst tovarišic, udeleženk NOB. Nekatere krajevne konference pa so že začele postopke za vključitev tovarišev in tovarišic, ki delajo na odgovornih mestih v SLO in DS. Prav tako bodo kmalu sprejeli v svoje članstvo tovarišice, ki bo uspešno končala študij na FSPN, smer SLO in DS.

navljanja. Povsem drugačen pa je položaj pri aktivnih na šolah. Po osnovnih in srednjih šolah fakultetah imajo petnajst aktivov, ki so zelo delavni. V zadnjem času so zelo delavni aktivni na osnovnih šolah. Rezervni starešine vodijo obrambne dneve, so mentorji obrambnih krožkov na šolah. Ob tem pa opravljajo še eno pomembno nalogo. Pri obrambnem usposabljanju učencev jih tudi nepretrgoma seznanjajo z vojaškimi in obrambnimi

poklici, z vojaškimi šolami in akademijami ter z možnostmi nadaljnjega šolanja in zaposlovanja v enotah naših oboroženih sil.

Velik vpliv pa imajo, predvsem krajevne konference ZRVS, na kadrovanje mladih v šole za rezervne oficirje.

Občinska konferenca ZRVS Ljubljana Center zelo dobro sodeluje tudi z JLA in TO. To sodelovanje ni omejeno samo na njihovo občino, ampak na vso Ljubljano. Tako imajo tesne stike z vojašnicami četrtil Julij, Maršal Tito, Bratstvo in enotnost ter Boris Kidrič. Vojaki in starešine iz teh vojašnic jim pripravljajo tehnične zbornice, letos so jim ga v vojašnici Boris Kidrič in se ga je kljub delovni soboti in slabemu vremenu udeležilo 66 odstotkov članov, pri njih si izposojajo poučne filme in drugo. Zelo tesno pa sodelujejo z občinskim štabom TO in komitejem za SLO in DS, ki jim nudita vso potrebno pomoč pri izobraževanju članstva.

»Jeseni pa načrtujemo orientacijsko-taktični pohod za naše člane. Na startu jim bodo prikazali streljanje z netrajnim topom in ročnim metalcem min. Na Urhu pa bodo rezervni starešine reševali nalogo. Želeli bi pokazati in omogočiti streljanje tudi z drugim orožjem, vendar je to povezano s precejšnjimi denarnimi težavami,« je ob koncu dejal Darko Michieli.

Bojan Kuntarić

Izjemen dokument časa: »Naš glas« iz Buchenwalda

Drobeci iz glasila Jugoslovancev, ki ga je izdajal jugoslovanski komite v Buchenwaldu ob koncu vojne, v času, preden so naši taboriščniki zapustili Nemčijo in se vrnili v domovino

SLOVENC!

Ne bežite domov na svojo roko. Držite se skupaj in čakajte na organiziran odhod v domovino. Domovina se briga za nas. Povežite se z najbližjim komitejem. Začasni naslovi jugoslovanskih komitejev so: Erfurt: Panzer-Berg-Kaserne, Weimar: Kreishaus; Schwaneestrasse, Buchenwald: Konz-lager

Buchenwaldska šola

V ponedeljek zjutraj začnemo s tečajem dopisovanja delavskim listom. Zbor ob osmi uri pred blokom. Tovarishi! Bodočnost nas kliče! Učimo se, ker v znanju je naša največja moč. Izkoristimo čas in priliko. Obiskujemo tudi že obstoječe tečaje, predvsem 1. in 2. razred rusščine.

Pozdravljamo naše nepismene. Oni od vseh najvzornije obiskujejo svoj tečaj in prikazujejo najlepše uspehe. Tudi srbski, slovenski in hrvaški Omladinici zaslužijo pohvalo. Le z vztrajnostjo naprej!

Posečajte prosvetna predavanja, ki bodo vsako sredo ob 8 zvečer v dvorani optike.

V izobrazbi je moč! Učimo se. Oborožimo se z znanjem. Potrebno nam bo, ko se vrnemo v Jugoslavijo. Domovina nas čaka in nas bo vesela, ko nas bo videla navdušene za izobrazbo in napredek. Lenuhov in bedakov se nihče ne razveseli. Najmanj pa naša domovina, ki je svojo svobodo plačala z neizmernim trudom, žrtvami in vztrajnostjo. Pokažimo, da smo v vztrajnem učenju tudi mi vredni svoje domovine. Buchenwaldčani! Posečajmo vsi in vsak dan tečaje svoje buchenwaldske šole.

Ta sestavek je bil objavljen na četrti strani glasila buchenwaldskih jugoslovanskih taboriščnikov 10. maja 1945. leta. Taboriščni komiteji, ki so delovali v večini osvobo-

jenih nacističnih taborišč, so skušali s pozivi in organiziranim delom med tovariši iz svojih dežel preprečiti, da bi se vračali v svoje domovine posamično in stihijno. Ker pa se je čakanje ponekod zavleklo, so organizirali celo vrsto dejavnosti, tečajev in seminarjev.

Listnica uredništva

Vsak časopis mora brezpozorno v cenzuro. Zato smo tudi mi našega pokazali Goethejevemu spomeniku. Naglo je Goethe pogledal list in vprašal: »Zakaj vi, narod partizanov, tako prisrčno ljubite svojega voditelja Tita?« Sunil ga je s komolcem pesnik Schiller, ki stoji na njegovi levici in mu šepnil: »Ali ne veš? Tito je bil tisti, ki je vodil jugoslovanski narod v borbi proti domačim in tujim fašistom ter ga skozi največje težave privedel do končne zmage v zlato svobodo.«

Nasmehnil se je Goethe, potrpečljivo Schillerja po plečih in dejal: »Ti bi gotovo takoj odšel k partizanom, če bi bil še živ!« »Da,« je vzkliknil Schiller ponosno. »Bil bi nadvse srečen, če bi dosegel to čast, da bi se mogel boriti z največjim junakom, ki mu pravijo Tito. Ob njegovi strani bi mi bila slast dati življenje za domovino v borbi proti zločinskemu nacizmu, ki je pahnil v nesrečo tudi nemški narod.«

Prikimal je Goethe in de-

jal: »Prav govoriš. Ako je ta nacistična golazen danes poražena, je poleg Stalinove za-sluge tudi Titova!«

»Vidiš,« ga je prekinil Schiller. »Zato naj se nihče ne čudi Jugoslovancem, ako ljubijo svojega voditelja Tita, ki zasluži, da ga občudujemo in spoštujemo tudi mi Nemci.«

Krepko sta si Goethe in Schiller stisnila roki, se po-

Lev in konj

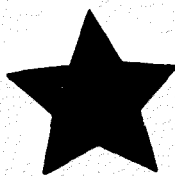
Lev, kralj vseh živali, je izgubil svoj prestol. Pregnali so ga delovni ljudje, ki so njegovo, s travo obrastlo kraljevstvo spremenili v rodovitno žitno polje. Pusta pokrajina je oživila in se razveselila svojega napredka. Po skrivnih poteh je lev prihajal k živalim, jih hujskal proti delovnemu ljudstvu, in zahteval svojo pravico. Srečal je tudi konja in ga ogovoril: »Ali veš, kje je pravica?«

Konj je opazil neiskrenost v prijaznosti odurnega krvoloka pa je odgovoril kratko: »Vselej na strani pravičnejšega!«

Tak odgovor ni zadovoljil

Naš glas

Glasiło Jugoslavena -- Izdaje: Jugosl. Komitet KL Buchenwald

Sve za opstoj i razvoj Titove Jugoslavije

nosno zavrnila in zadeklamirala glasno: »Vsemu svetu kličemo odkrito, živel naš tovariš Tito!«

(Ta budnica in hvalnica našemu Titu v obliki dialoga dveh velikanov nemške in svetovne poetike ni bila naključna. Buchenwald, nacistično taborišče je bilo postavljeno prav na kraju, kjer je nekoč skladal pod starim hrastom svoje pesmi Goethe. Pod naslovom »Listnica uredništva« je izšlo v »Našem glasu« več sestavkov »pogovorov z Goethejem«. Slednji je bil objavljen v 2. številki Našega glasa, 17. maja 1945)

Orel in lastovka

Vrabci so sedeli na strehi in plašno opazovali, kako je orel, kralj ptičev, preganjal lastovke. Najmlajši med njimi se je čudil in vprašal: »Zakaj orel, kralj ptičev, preganja lastovke?«

»Zato, ker mu niso všeč!«
»Zakaj njegovemu veličanstvu kralju niso všeč?«
»Zato ker lastovke govori-jo resnico!«

»Zakaj naš bogati kralj ne ljubi resnice?«

»Zato, ker resnica zbada!«
»Zakaj našega presvetlega kralja resnica zbada?«

»Zato, ker se orel, kralj po milosti božji, hvali okrog, da leta tako visoko le radi sonca in svobode. To pa ni res.«

»Zakaj ni res?«

»Zato ker orel, kralj ptičev, ne leta tako visoko radi sonca in svobode, ampak, da bi iz večje višine lažje našel zase čim več mrhovine.«

Medtem je orel ujel eno lastovko. Neusmiljeno jo je prebadal s kraljevimi kremplji in kriknil s kraljevskim glasom: »Odslej ne boš več obrekovala svojega milostljivega kralja!«

Mirno je zrla lastovka svoji smrti v oči in dejala: »Nikdar nisem pričakovala od tebe kaj dobrega. Danes pa mi je v zadoščanje, ker vem, da o resnici našega kralja čivkajo tudi že vrabci na strehi.«

leva. Vprašal je nejevoljno:

»Kdo pa je pravičnejši?«

»Vselej tisti, ki stremi za razvojem in napredkom!« je zazvenel odgovor.

Jezilo je njegovo veličan-

Mojstrova stoletnica rojstva

Ivan Meštrović

Čeravno že mnogo let pokojni, v svojem dolgem ter nadvse umetniškem plodnem življenju ni bil vedno z vsem srcem naklonjen tistemu, kar imenujemo danes pridobitve nove Jugoslavije, je vendar kipar Ivan Meštrović zapisan z velikimi črkami med imena naših velikanov.

Zlasti med likovnimi umetniki Jugoslavije jih ni mnogo, ki bi dosegli svetovni ugled in tudi slavo.

V muzeju drniške krajine so tako 13. avgusta na osrednji proslavi počastili spomin na stoto obletnico rojstva Ivana Meštrovića. Odkrili so tudi veliki relief »Orača«, ki ga je kipar izdelal posebej za mesto Drniš, pa je bil šele pred kratkim ulit v bron. S tem so se začele prireditve, ki sta jih v kiparjev spomin organizirali splitska in zagrebška galerija ter hrvaške kulturno-politične organizacije, skupaj z jugoslovansko akademijo znanosti in umetnosti. V umetnikovo čast in v ščanom v življenjsko korist je dobila njegova rojstna vas Otavice pri Drnišu novo cesto (saj je bila doslej turistom komaj dostopna). Pri beograjski založbi Nolit pa bo vsak čas izšla monografija o Meštroviću izpod peresa dr. Kečkemeta.

stvo kralja, ker mu konj ni odgovoril po njegovi želji. Zarenčal je: »Povej mi kaj je pravzaprav pravica?«

Zagledal se je konj na pšenično polje, kjer je še nedavno rastle sama pusta trava pa je rekel: »Pravica je kakor trava, stara odmrle, a na njenem mestu zraste boljša!«

»Lažeš!« se je zadrkl kralj. »Pravica je večna!«

»Nikdar!« je mirno odvrnil konj. »Večna je le borba za napredek. Kdor je na strani te borbe, ta je na strani pravice!«

Kakor bi ga kdo udaril po glavi je kralj zarjul: »Hočem pravico! Razumeš. Hočem svojo pravico!«

Konj se je spomnil kralja, kako je nekoč teptal pravico in jo preganjal. Sedaj jo ta zločinec kliče, da bi potem še bolj zaviral njen razvoj. Mirno mu je konj odvrnil:

»Kakor mrtve trave ne oži- viš, tako svoje umrle pravice

ne prikličesh k življenju. Ona je v stalnem presnavljanju in izpopolnjevanju. To, kar je bila tvoja pravica včeraj, danes ni več. Tvojo pravico predstavlja danes samo še podorana pusta trava, a na njenem mestu raste pšenica. To je napredek! Ustvarilo ga je delovno ljudstvo. Zato je danes vsa pravica samo na njegovi strani!«

Radečan

(Basni, lepo število jih je izšlo v času izhajanja buchenwaldskega »Našega glasa«, je pisal Janez Perenič iz Ljubljane, vse pa so vsebovale osti proti okupatorju in tudi proti bivši kraljevini, med vrsticami pa seveda tudi proti antijugoslovanski propagandi. Basen »Orel in lastovka« je bila objavljena v drugi številki glasila »Naš glas«, basen »Lev in konj« pa v naslednji številki, obe maja 1945.)

Naš glas

Glasiło Jugoslavena -- Izdava: Jugosl. Komitet KL Buchenwald

10. Maja
1945

1
Broj

Jugoslaveni! Jugoslavenke!

Rat je svršil! Zahvaljujuči sijnim, pobedama savezničkih armija Sovjetskog Saveza, USA i Engleske nad nacističkim fašizmom, mi smo opušteni iz kandja fašističkih zločina. Došlo je dugoočekivani čas našeg povratka u otadžbinu! Herojska Jugoslavenska Narodno-oslobodilačka Vojaka na čelu sa Maršalom Titom oslobodila je poslednje delove nove federativne Jugoslavije: Istru, Primorsku Sloveniju, Trst i Koruško, naše krajeve koji su vekovima stenjali pod tujinskim gospodstvom. Mi se vraćamo u pomirljivu otadžbinu, koja se je u celom svetu proslavila besprimernom junakom borbom protiv F ašizma. Jugoslavenski narodi: Srbi, Hrvati, Slovenci, Crnogorci i Makedonci, prvi puta u njihovoj historiji putpuno su se ujedinili, prolejavajući zajednički krv u borbi sa smrtnim neprijateljom svega Slavenstva -- nacističkim imperijalizmom. Istovremeno oni su stekli svoje puno nacionalno oslobodjenje i nezavisnost u federativnoj Jugoslaviji. Mi ulazimo prvi puta u historiju kao velika, nezavisna i rukovodeća država na Balkanu.

Naša pomisljena otadžbina nosi još na sebi rane zadate joj besomučnim uništavanjem, ubijanjem, paležom, pljačkanjem i razaranjem fašističkih bandita. Ona očekuje a nestrpljivoću nas, svoju decu, da se vratimo kući i da zajednički veliki radom na izgradnji novog života i blagostanja. Demokratske slobode i pravo na rad sada su osigurane radnomu narodu. Mi više nećemo raditi za tudjina i njegove agente, nego za sebe! Mi imademo veliku budućnost pred sobom, ali isto tako velike zapreke da savladamo. Bratska ruka moćnoga Sovjetskog Saveza, s kojim smo sklopili dvadesetogodišnji pakt prijateljstva i uzajamne pomoći, daje nam podršku u tome naporu.

Spremajmo se za povratak kuć! Organizirajmo sel Vi, koji ste raspršeni po selima izaberite svoje poverenike i stupajte u vezu sa našim komitetima po većim mestima! Predavajte vaše popise, tražite vaše znanice i upućite ih da se prijave! Čekajte na upute, koje će te dobiti od komiteta ili od oficira za vezu i organizaciju povratka u zemlju. Ne putujte na svoju ruku! Znajite da imade mnogo tisuća fašista koji su ukrali vaša imena i pokušat će da se prokriždure u zemlju. Ako putujete na svoju ruku i bez potrebnih papira izlažete se raznim neugodnostima! Jedna naša komisija za repatriaciju već je stigla u Beč, te će poradići na hitnom vraćanju u zemlju svih Jugoslavena. Budite strpljivi, broj naših zemljaka u Nemačkoj je vrlo velik: oko 400 000.

Ne nasledjete agitaciji izvesnih, redkih dođuše, paveličevskih i nedelčevskih elmenata, koji vas odvraćaju od povratka u zemlju. Oni žele da načine od vas ljude bez domovine i ideala, jadne svetke skitnice, spremne da se prodaju u sramotnu službu svakome tko ih plaća.

Jugoslaveni, naše razrušene kuće, naše neovane njive, naše zapuštene tvornice i rudnici, naši vinogradi i voćnjaci, naše radionice i naši budući rad zovu nas da se vratimo!

Mi se vraćamo svesni i ponosni da su oni ciljevi, za koje smo se mi borili, ostvareni, da naše patnje i poniženja u fašističkom ropstvu nisu bila uzaludna! Mi znamo danas bolje nego ikada kako treba raditi i kako treba braniti svoju rodnu grudu. Otadžbina će naći u nama snažne radnike, odane sinove i hrabre borionice!

Da živi naša oslobodjena federativna Jugoslavija i njezin vođa — Maršal Tito!

Jugoslavenski Komitet

KL Buchenwald.

odgovarali pred narodnim sudom i tako dobili zasluženu platu. Da bi mogli ovo izvesti, potrebno je naše jedinstvo. Mi smo dovedeni u Nemačku iz raznih razloga, a u glavnom radi borbe protiv fašizma. Fašistički zavojevatelji učinili su sve da nas podjarne, činili su to i silom i milom. U tome je razlog, da smo dovedeni u Nemačku pod raznim izlikama. Ali to nikako ne umanjuje naše dužnosti povratka u Domovinu i suradnje u izgradnji zemlje. Prema tome pitanje našeg povratka uopće se ne postavlja, jer su vrata u Domovinu svakome otvorena i svak je pozvan da se oduzi narodu, svaki prema svojim sposobnostima. Zato, drugovi i drugarice, stavimo se na raspoloženje našim antifašističkim odborima za repatriaciju. Održimo disciplinu, ne dopuštajmo da nam ljudi odlaze u nepoznatim pravcima i da tako dolaze pod uticaj kojekavih mitova.

Očuvajmo ugled naše zemlje, koji se digao na tako zavidnu visinu, jedino prolevanjem naše krvi za slobodu naših drugova, naše braće, naših drugarica.

Držimo se zajedno. Pišimo naše članke u »Naš Glas«. Šaljimo svoje dopise i tražimo informacije kod Jugosl. Komiteta u većim mestima.

Razstavno sodelovanje hrvaških in beograjskih muzejcev

Pričevanja o vstaji na Hrvaškem 1941

Razstava o pričevanjih o vstaji na Hrvaškem v letu 1941 je nastala že pred dvema letoma in je na ozemlju te naše sosednje republike obšla nad petintrideset krajev in mest. V sodelovanju Muzeja ljudske revolucije Hrvaške in zgodovinskega muzeja Srbije v Beogradu pa so primerno preurejeno razstavo postavili na ogled v predverje kongresnega Sava centra.

Avtorica razstave Ruda Polšak je zbrala 300 dokumentov in fotografij, pri čemer je zajela več zgodovinskih plasti tega časa, dogodke in osebnosti, za kontinuiteto in živost razstave pa tudi posamezne detajle iz dni vstaje na Hrvaškem.

Razstava je pripravljena v več delih: majsko posvetovanje KPJ, vstaja ali začetek oboroženega boja, reorganizacija vstajnih odborov, posvetovanje v Stolicah 26. septembra 1941, ustanovitev in delovanje Glavnega štaba NOPO Hrvatske, narodnoosvobodilni odbori. Ob koncu te razstave je z vsemi muzejskimi sredstvi, ki so na voljo (fotografije, zemljevidi, dokumenti ter s kronologijo dogodkov gledalcu predstavljena celostna podoba obravnavanega časa, ta pa nam kaže, da so bile že ob koncu 1941. leta ustvarjene osnovne razmere za uspešen razvoj narodnoosvobodilnega boja in narodne oblasti.

Upati je le, da se bo razstava po beograjski predstavitvi končala v shrambi matičnega muzeja, kakor se spričo vrste finančnih in organizacijskih težav tako pogosto dogaja.

B. Ž. J.

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR

30

Kriza v PLO

Komu koristijo nesoglasja v palestinskih vrstah; vloga Sirije v Libanonu in njen vpliv na Palestince; ameriški mir je vabljev – tudi za ceno izdaje palestinske revolucije.

Ni še minilo leto dni po izraelskem vdoru v Libanon, po začetku bitke za Bejrut in evakuaciji palestinskih borcev iz obleganega mesta, ko je v elitni in najvplivnejši od vseh organizacij, ki sestavljajo PLO – Al Fatahu – izbruhnil upor. Od srede maja naprej je upor prerasel okvire nezadovoljstva pešice vojaških poveljnikov s politiko vodstva; z vmešanjem Sirije pa je nenadoma postal najhujši izziv samostojnosti in obstoju PLO.

Konec julija so se na prizorišču upora – v libanonski dolini Bekaa, ki je v rokah sirske vojske – začeli najbolj srditi spopadi med borci, zvestimi Jaserju Arafatu, in uporniki pod vodstvom polkovnika Abu Muse. Po desetih dneh bojev, ki so zasejali smrt tudi med civilno prebivalstvo Baalbeka in drugih krajev v tej rodovitni dolini, je končno zavladalo zatišje. Sprti strani sta se dogovo-

branijo svojo čast in napravijo samomor. Medtem ko je Arafat opozarjal, da se v dolini Bekaa in v Tripoliju pripravlja nov pokol Palestincev, podoben tistemu v Sabri in Šatili, so se arabske države oklevajoče menile, ali bi bilo dobro sklicati izredno vrhunsko srečanje arabske lige, na katerem naj bi gasili požar v PLO, ali ne. Palestince ni ostalo drugega, kot da skušajo nekaj storiti sami.

Priporočila iz Tunisa

Pritisnjeni ob zid – vedoč, da lahko sirski tanki, usmerjeni proti položajem borcev, zvestih Arafatu, zmlejojo na juglonejšo od palestinskih organizacij – so morali na zasledanju v Tunisu ugotoviti, da je tešitev iz zagate le v pomiritvi s Sirijo.

Arafat je moral hočeš-noče govoriti o logičnem zavetnosti med PLO in Sirijo,

nemoteno nadzirala prekinitev ognja.

Vloga Sirije

Odkar se je Sirija postavila na stran upornikov proti Arafatu z očitno težnjo, da sproži njegov politični propad, in z namero, da prevzame nadzor nad »palestinsko prihodnostjo«, je bilo veliko napisanega o namerah in interesih Sirije. Analizirane so bile teze o »veliki Siriji«, ki naj bi se razširila na del Libanona kot na svojo zgodovinsko dediščino, o Siriji, obremenjeni z notranjim nezadovoljstvom, ki ga je mogoče zavezati s poudarjanjem zunanje nevarnosti, o Siriji kot o spretni kramarki, ki žrtvuje Palestince na oltar miru z Izraelom itd.

Vsekakor interesi Sirije izhajajo iz sedanjega položaja v Izraelu in iz taktičnih razglabljanj o tem, koliko bi nevtraliziranje palestinskega

Malokdo se bo spomnil, toda sirski predsednik Asad je leta 1976, ko se je odločil posredovati v libanonski državljanski vojni na strani krščanske desnice proti muslimanskim progresistom in Palestincem, dobil tiho odobravanje Washingtona. Od predsednika Carterja je leto dni pozneje na srečanju v Genevi prejel celo osebno zahvalo za svoje »pogumno posredovanje v korist miru.«

V vsakem primeru si sirski voditelj danes na palestinskih hrbtih kroji centralno mesto v bližnjevzhodnem zapletu, kajti kot vse kaže, bodo Američani še nekaj časa ostali tisti, ki bodo blagoslavljali njegov razplet in nagrajevali glavne igralce. Pri vsem je ševeda največji paradoks v tem, da želi Asad impresionirati Američane z orožjem, ki so mu ga zagotovili Sovjeti.

Zakaj kriza PLO?

Upor polkovnika Abu Muse in nekaterih drugih oficirjev Al Fataha, ki je pozneje zajel okrog 3 do 4 tisoč borcev, so Palestinci sami, kakor tudi zunanji opazovalci, ocenili kot presenečenje. Morda. Toda v bistvu so razpoke v Fatahu nastajale že po oktobrski vojni leta 1973, ko je Jaser Arafat skupaj s pretežnim delom vodstva začel zagovarjati politiko »zmernosti«, v okviru katere je razširil namig, da so Palestinci pripravljeni sprejeti »nekaj manj kakor popolno osvoboditev celotne Palestine«. Politika, ki se je razvila na podlagi tega, je bila v bistvu odstop od gesla, ki je zapisano v ustanovni listini Al Fataha – »Revolucija do zmage«. Te razpoke niso bile toliko globoke, da bi bile opazne širši javnosti, oziroma da bi sprožale večja nesoglasja, čeprav je imel Arafat včasih težke trenutke, ko je moral odgovarjati na vprašanja svojih poveljnikov in borcev, ki so jih le-ti predstavljal.

Razpoke so dokončno zazijale šele z nesrečno evakuacijo iz Bejruta. Večina borcev Fataha je močno obžalovala izsiljeni oziroma dogovorjeni umik, za katerega danes nekateri poveljniki sodijo, da ni bil potreben. Izguba tega zadnjega neodvisnega oporišča Palestinske osvobodilne organizacije je po devetmesečnem obdobju, v katerem je Arafat skušal graditi na političnih rezultatih spopada z Izraelom, ki ni bil »por«, nezadovoljstvo borcev spremenilo v odkrit, čeprav še miroljuben upor.

Toda Arafat je politiko »zmernosti« razvil do novih razsežnosti in tako nadaljeval po poti, ki so jo njegovi poveljniki obsojali. Spustil se je v pogovore z jordan-skim kraljem Huseinom, ki mu palestinski borci ne bodo nikoli odpustili njegovega vojaškega blitza iz začetka sedemdesetih let, s katerim je celotno PLO pognal iz Jordanije. In še več, prek Huseina je Arafat iskal prostor v novem ameriškem mirovnem procesu! Kljub vnetim prizadevanjem so na koncu pogovori z Jordanijo o bodoči povezavi z neodvisno palestinsko državo na območju Cisjordanije propadli.

V strahu, da bo Arafat v svojem ihtavem iskanju miru šel še dlje in pristal na še večje zahteve – morda celo na opustitev oboroženega

Medtem ko so izraelski vojaki skrbno opazovali premike v dolini Bekaa (na sliki utrjeni izraelski položaj nad dolino), so se sirski tanki na strani upornikov zapletli v boje s Fatahovimi enotami, zvestimi Jaserju Arafatu.

boja, ki je razlog obstoja PLO – so nezadovoljni poveljniki ukrepali. Neposreden povod njihovega upora pa je bila odločitev Arafata, da severno libanonsko območje postavi pod poveljstvo dveh oficirjev (Abu Hajim in Haj Ismail), ki sta se menda izredno slabo izkazala med izraelskim vdorom v Libanon.

Dve usodni napaki?

Če je bila odločitev o evakuaciji iz Bejruta v bistvu politično dejanje, so palestinski borci še med obleganjem sprožili nekaj občutljivih vprašanj vojaško-strateške narave. Po njihovih ocenah sta palestinsko vojsko v Bejrut in s tem v izraelski obroč pripeljali dve usodni napaki. Prvo pripisujejo samemu Arafatu.

Uporniki tudi danes trdijo, da je bil Arafat žrtev prevare izraelskega obrambnega ministra Šarona; verjel naj bi namreč, da izraelska vojska ne bo napredovala dlje kot do reke Awali, 40 km južno od Bejruta. Arafat je, kot trdijo, naivno verjel Šaronovim mirovnim prepričevanjem izraelske javnosti, češ da je operacija »Mir v Galileji« ozko omejena. Pripetilo se je drugače: izraelski tanki so bliskovito prodrli prek reke Awali v bejrutskem predmestju in zaprli obroč okrog Bejruta.

Abu Musa in njegovi nadalje očitajo, da tudi bitka za južni Libanon ni tekla tako, kot bi bilo treba, da je bila zaradi napak nekaterih poveljnikov prelahko izgubljena strateška globina južnega Libanona. Haj Ismail naj bi dopustil Izraelcem, da so hitro zavzeli celotno območje, oziroma da jug Libanona ni bil izkoriščen za izčrpavanje napadalca. Prehitro naj bi bile sprejete odločitve o zapustitvi pomembnih strateških točk, zaradi česar so v izraelske roke prišla nedotaknjena skladišča orožja in streliva.

Po evakuaciji iz Bejruta so nekateri celo zahtevali, da naj bi poveljnike, ki so bili za to odgovorni, predvsem Haj Ismaila, postavili pred revolucionarno sodišče.

V času ko je preiskovalna komisija PLO skušala ugotoviti umestnost obtožb, je Arafat Ismaila imenoval za poveljnika enot na severu Libanona. S tem je kocka padla, kajti do takrat »mirni« nezadovoljnejši pod vodstvom Abu Muse so prišli za »dokončen upor«.

V dolini Bekaa je za zdaj po

vsem sodeč še mirno in palestinsko vodstvo skuša urediti dogovore iz Tunisa: miroljubni dialog z uporniki ter ozdravljenje odnosov med PLO in Sirijo. Ne glede na uspeh teh prizadevanj, ki so nedvomno odvisna od sirske dobre volje, bo PLO težko vzpostavila stanje, kakršno je bilo. Nevarnost dokončnega razkola ni odstranjena in še vedno grozi, da bo PLO kot politično telo palestinskega ljudstva izgubila tisto reprezentativnost, ki jo je v minulih letih uživala ne samo v arabskem svetu, temveč tudi v drugih deželah.

Arafatovi nasprotniki zavračajo vsa politična stališča, povezana s programom PLO iz leta 1974, ko je bila sprejeta odločitev o »ustanovitvi palestinske države na vsakem delu ozemlja, s katerega bi se umaknil Izrael«. To ne pomeni samo zanikanja sklepov vrhunškega sestanka arabskih državnikov v Fesu, kjer so posredno namignili na možnost priznanja držve Izrael, temveč tudi zavračanje načrta o ustanovitvi palestinske države na območju Cisjordanije, kajti kot sodijo uporniki Abu Muse, »Palestine ni mogoče osvoboditi po etapah«.

Toda kaj lahko uporniki ponudijo drugega? PLO je bila leta 1970 izgnana iz Jordanije, po sporazumu med Egiptom in Izraelom je morala zapustiti Sinaj, po izraelskem vdoru v Libanon je morala zapustiti Bejrut, zdaj pa naj bi bila pred sirskimi tanki potisnjena tudi iz doline Bekaa. Tako nikjer nima dostopa do meja Izraela, ostala je brez oporišč za prave vojaške operacije in zahteve upornikov po nadaljevanju oboroženega boja ostajajo samo deklarativne.

Sirija upornikom, čeprav jih podpira, ne bo dopustila, da bi delovali proti Izraelu, kajti s tem bi tvegala vojno s Tel Avivom, vojno, v kateri bi ostala popolnoma sama – brez Egipta, brez Iraka in brez previde Jordanije. Kriza v PLO je kot je zapisal neki arabski komentator, poraz volje naroda v korist strateških interesov držav. Sirija ne ravna dosti drugače kot pred letom dni Izrael, ki je s tanki pregnal Palestince iz južnega Libanona. Glavno besedo v bližnjevzhodnih dogajanjih spet prevzemajo vlade, ki ne dajejo prostora Palestincem niti v vojaškem niti v političnem pogledu. To pa znova odmiha sanje Palestincev o ustanovitvi lastne države.

Arafat na enem izmed srečanj s palestinskimi poveljniki v dolini Bekaa. Slika je bila posneta le nekaj dni prej, preden se je polkovnik Abu Musa (prvi z desne proti levi – Arafat je v sredi) odločil za odkrit oborožen upor.

rili o premirju, izmenjali ujetnike in se umaknili na nove položaje. Tak razvoj dogodkov je prinesel veliko olajšanje, saj je vse kazalo, da Palestinski osvobodilni organizaciji bidejo zadnje ure in da se po spopadih med fatahovci, v katere se je s težkim orožjem vmešala Sirija, s svojim bataljonom vojakov pa posredno tudi Libija, organizacija ne bo mogla več postaviti na noge. Najbrž je bil odločilen sestanek Centralnega sveta PLO v Tunisu, kamor so prišle vse organizacije, razen Džibrilovega Generalnega poveljstva, in na katerem je prevladala zavest, da so spori v Fatahu palestinsko revolucijo postavili pred zid.

Na vrhuncu ohladitve odnosov med PLO in Sirijo – Jaser Arafat je Damask neposredno obtožil, da skuša po nalogu Amerike likvidirati organizacijo – je palestinsko vodstvo napreglo vse sile, da bi preprečilo razkol ter našlo prave posrednike. Toda ostalo je samo in palestinski funkcionarji niso zaman očitajoče izjavljali: »Kadar umiramo, se Arabci dogovarjajo!« Še kako grenko so jim ostale v spominu lanske besede libijskega voditelja Gadafija, naslovljene oblegancem v Bejrutu, češ naj

pozabiti na svoje kritične pripombe in očitke na račun vmešavanja Damaska v palestinske notranje zadeve ter pozvati Sirijo, naj pristane na pogovor o položaju na Bližnjem vzhodu ter o medsebojnih odnosih. Obe strani naj bi zgradili nove odnose na temelju enakopravnosti in medsebojnega spoštovanja, kar naj bi bilo po njegovih besedah nujno potrebno za skupno sirsko-palestinsko fronto proti Izraelu.

Palestinski voditelj je moral požreti vse tisto, kar je poprej povedal o sirskega nakanah in odgovornostih za razkol palestinske organizacije: ostalo mu je le to, da je napadel ZDA, češ da hočejo razkosati Bližnji vzhod ter odstraniti palestinsko odporniško gibanje in PLO s političnega zemljevida sveta.

V sklepnem sporočilu zasledanja so lahko zapisali le to, da je Centralni svet »izrazil obžalovanje in globoko žalost zaradi Sirije, da odpo-ve gostoljubje Jaserju Arafatu«. Vsaj v tem stavku je bila zadržana bridka ost kritike na račun Sirije.

Od volje Sirije bo končno odvisno, ali bo premirje v dolini Bekaa trajalo dlje kot poprejšnja in ali bo posebna vojaška komisija, ki so jo ustanovili v Tunisu, lahko

odporniškega gibanja prineslo Damasku koristi v bližnji in daljni prihodnosti. V bistvu je bila v sirskega vodstvu nenehno navzoča ambicija, da bi PLO spravili pod svoje okrilje in voljo. Palestinska »karta« bi namreč v danem trenutku lahko pomenila adut, najsibo proti vsiljevanju »ameriškega miru« na Bližnji vzhod ali pa, kot zadnje čase poudarjajo, v korist takšnega miru!

Ob turneji posebnega odposlanca ZDA na Bližnjem vzhodu McFarlaina, ki je obiskal Damask, in ob sirskega komentatorja, da so bili »njegovi novi mirovni predlogi za umik tujih čet iz Libanona zanimivi«, so se začele dodatno širiti domneve, da se je Sirija že ob prvem potovanju ameriškega državnega sekretarja Shultza na Bližnji vzhod dala »zagreti« za ameriški mir, ki bi ji v zameno za umik vojaških čet prinesel nazaj izgubljeno Golansko višavje. Likvidacija PLO, oziroma odločanje v njenem imenu, naj bi bila eden izmed pogojev, ki bi prispeval k razrešitvi libanonske krize in k temu, da bi se Izrael dal omeščati za vno-vično obravnavanje vprašanja sirskega Golana, ki si ga je pred leti enostransko prisvojil.

40-letnica ustanovitve Levstikove brigade

Nepozabni dnevi Levstikove brigade

V Dolenjskih Toplicah, kjer je bila 10. septembra 1943 ustanovljena Levstikova brigada, je ta že večkrat praznovala svoje obletnice. Zato je odbor skupnosti Levstikove brigade prav rad sprejel zamisel, da bi 40-letnico ustanovitve praznoval v vasi Šmarje-Sap, ki na isti dan slavi krajevni praznik. Po srečnem naključju so aktivisti OF bivše šmarske občine usta-

Se bolj odločilni kot opisani dnevi pa so bili dnevi 1943. leta v septembru, oktobru in novembru, ko je Levstikova brigada prevzela obrambno črto proti Ljubljani, prebivajoč s svojimi enotami v Šmarju, Sapu (zdaj Šmarje-Sap), na Cikavi, Malem in Velikem vrhu, Razdrtem, v Škofljici, na Lističem, Orlah, Dolem, Rebri, Laniščah, v Založu, na Igu in v Lipoglavu

ljudi v tisto enotnost in bratstvo, ki je omogočila narodom Jugoslavije zmago nad sovražniki.

Take podpore pa Levstikova brigada ne bi uživala, če se ne bi prebivalci že na samem začetku vojne odzvali klicu Osvobodilne fronte k upor. Sredi junija 1941. leta je prišel na sestanek šmarskega aktiva Osvobodilne fronte v skrit laz Zacurk pod Plešami inštruktor CK KPS Dolfe Jakhl. Zbranim je razgrnil zgodovinsko poslanstvo OF, ki je sprejela na svoja ramena odgovornost za usodo slovenskega naroda. Sprejeli so naloge, ki naj bi jih organizacija OF uresničila v rajonu (bivši občini) Šmarje. Aktiv je prerasel v odbor OF na ustanovitvenem sestanku 8. septembra 1941 v gostilni pri Pircu (Kastelic) na Velikem vrhu. V sporazumu z orkožnim komitejem Grosuplje in ob prisotnosti Dolfe Jakhla in Radka Polića so izbrali v rojnski odbor Šmarje Franceta Perovška in Antona Rozmana iz Šmarja, Antona Ferbežarja z Razdrtega, Lojzeta Ferbežarja z Malega vrha, Janeza Janežiča s Cikave, Janeza ilovarja iz Sapa in Ivana Strgarja za območje Škofljice. Delo so si razdelili po sestanku takole: odbor je vodil France Perovšek, za obveščanje in propagando so določili Toneta Rozmana in Janeza Janežiča, za blagajnika Antona Ferbežarja, za preskrbo (intendanco) Alojza Ferbežarja itd.

Rajonski odbor OF Šmarje je s svojimi zaupniki popolnoma nadzoroval delovanje pošte (Anica Škrjanc), občinskega urada (dr. Vilko Beguš) in karabinjerske postaje (nekdanja orožnika Gre-

gorc in Viler). Zato so pravočasno odkrivali ovaduhe in preprečevali njihovo škodljivo delovanje.

(Povzetki iz govora Franceta Perovška na slavnosti krajevnega praznika Šmarje-Sap 11. 9. 1982)

Med vojno so ustanovili na Škofljici samostojen rajonski odbor OF in po vojni samostojno krajevno skupnost. Na območju sedanje krajevnne skupnosti Šmarje-Sap, ki je dosti manjša kot nekdanja občina oziroma prvotni rajon Šmarje, je bilo v partizanih 73 borcev in v internaciji 156 ljudi. V partizanih je padlo 25

Jože Marincelj-Zožo, komandant 2. bataljona se je postavil proti Nemcem v smeri njihovega glavnega udara

borcev, v internaciji je umrlo 10 ljudi, doma pa so jih mučili in ubili 4. Na območju krajevnne skupnosti se je med vojno odvijala cela vrsta hudih bojev zaradi strateške pomembnosti kraja. Toda na tem mestu bom opisal samo tiste, ki so se vneli pred Ljubljano pred 40 leti.

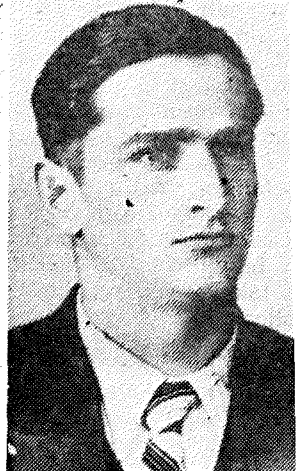
Po kapitulaciji Italije je v grosupeljsko dolino

prva vdrla 12. septembra Cankarjeva brigada. V Boštanjskem gradu so se belogardisti še zadrževali, zato sta jih obkolila in napadla 3. in 4. bataljon, medtem ko je 2. bataljon Cankarjeve brigade prodrli skozi Šmarje, od koder so belogardisti pobegnili že 10. septembra. Belogardisti so se iz Boštanskega grada 13. septembra ob 7. uri zjutraj prebili in se z delom šentjurske belogardistične posadke uspeli umakniti v Ljubljano. Šmarske belogardiste so pri Pijavi gorici napadli grosupeljski aktivisti, jim odvzeli težak voz, napolnjen z orožjem, in vojaško opremo ter jim tako preprečili, da bi se pridružili belogardistični posadki v Turjaškem gradu. Cankarjeva brigada je z 2. bataljonom razbila belogardiste, ki so se umikali iz Zapotoka v Ljubljano, ter jim zaplenila protitankovski top. Osvobodila je Škofljico, Lavrico in Orle – napad na belogardistično posadko SV. Urh pa ji je spodletel. V takih okoliščinah so Grosupeljčani, Šmarčani in Škofljičani masovno vstopali v Cankarjevo brigado.

Levstikov udarni bataljon je ob kapitulaciji Italije na sektorju Dolenjskih Toplic hitro prerasel v brigado. Pripomogel je k takojšnji vdaji italijanske posadke v Straži pri Novem mestu ter zaplenil tamkajšnje topove. Razorožil je celo vrsto manjših posadk ob železniški progi Novo mesto – Semič. Nato je glavni štab Slovenije 10. septembra ustanovljeni Levstikovi brigadi že ukazal, da nemudoma zavzame Žužemberk, kjer je bilo zbranih iz raznih postojank na Dolenjskem okoli 500 belogardistov. Levstikova brigada je razbila belogardiste in 11. septembra osvobodila Žužemberk. Nato je preganjala razkrojene belogardiste po Suhi krajini

in 14. septembra zbrali svoje bataljone v Zdenč vasi k ustanovitvi 18. divizije, ki so jo sestavljale 8. SNOUB »Frana Levstika«, 9. snob in 10. SNC – imenovana tudi »Ljubljanska«.

Osemnajsti diviziji dodelili bojno območje na črti Brod na Kolpi – Kočevje – Ljubljana. O

Ernest Zamida je s protitankovsko puško zaustavljal napredujoče nemške tankove

močje Višnja gora – Novo mesto – Črnomelj do Kope, Gorjancev in Save je obvladovala 15. divizija. Notranjsko z Istro in delom Slovenskega Primorja do Trsta pa 14. divizija. V okviru take razmestitve je dobila Levstikova brigada nalogo, da prepreči vdiranje Nemcev in Ljubljane na osvobojeno ozemlje, obenem pa naj ofenzivnimi akcijami deluje v smeri proti severu oziroma Savi.

Levstikova brigada se je 21. septembra premaknila iz Zdenč vasi s 1. bataljonom na Pijavo gorico, z 2. bataljonom na Škofljico in Orle, s 3. bataljonom na Spodnjo Slivnico in Podgorico ter s štabom brigade v Pano vo vas. Cankarjeva brigada je prepuščala te kraje Levstikovi brigadi in se umikala na položaje vzhodno od Višnje gore. Baterija topov se je razmestila na Založu pri Žnidarjevi domačiji, tako da je bil vsak top daleč

France Perovšek junija do septembra 1943, ko je organiziral Osvobodilno fronto v Šmarju

novili rajonski odbor Osvobodilne fronte 8. septembra 1941. Ta dan je krajevna skupnost proglasila za svoj praznik in odločila, da ga bo praznovala vsako leto drugo soboto v septembru, kar se je letos povsem izenačilo z dnem ustanovitve Levstikove brigade pred 40 leti.

ter v prvi polovici novembra v vaseh pod Mokrcem in Krimom. V tistih nepozabnih dneh so vaščani naštetih krajev uživali prvo osvoboditev izpod okupatorja in ustvarili na stotine tovariških, prijateljskih in srečnih vezi z borci Levstikove brigade. Skrb za fronto pred Ljubljano je mobilizirala vse

Jože Požar

UPORNI PRIMORCI

Bil sem delavec v tovarni vezanih plošč v Št. Petru na Krasu (Pivka). Ker sem imel o lesnih izdelkih malo več kot povprečno znanje, sem na predlog nemškega inženirja, ki je bil vodja tovarne, dobil mesto mojstra pri stroju za obdelavo lesa in s tem boljše plačo od navadnega delavca. Takih strojev I. kategorije je bilo v tovarni pet in pri vseh smo bili mojstri Slovenci, čeprav je bilo med nami precej delavcev Italijanov. Letih vodja tovarne ni maral.

Delali smo po osem ur dnevno. Najtežje je bilo takrat, ko smo dobivali kruh na živilske karte, in sicer po 12 dekagramov na člana družine. Največkrat sem vzel s seboj na delo poleg svojega še ženin kos kruha. Bili smo lačni; v tovarni sem bil zadnje ure delavnika večkrat omotičen.

V času, ko smo kruh kupovali na živilske karte, se pri kmetih ni dalo dobiti moke, ker so jim italijanske oblasti omejile porabo žita tako, da so mlinarji, ki so jih oblasti nadzorovale, smeli mleti kmetom le določene, majhne količine žita. Z Viktorjem Deklevo (Vrbanovim) sva poizkusila narediti ročni mlin iz dveh brusilnih kamnov, toda ni se nama obneslo. Nekatere gospodinje so mlele žito v kavčnih mlinčkih, toda to je šlo strašno počasi.

V tovarni vezanih plošč v Št. Petru na Krasu sem delal osem let, od leta 1935 do

leta 1943. V tem času se je začela druga svetovna vojna in prišlo je leto 1941.

Neizpolnjeni upi aprila leta 1941

Fašistična Italija je napadla Jugoslavijo. Upali smo, da bo jugoslovanska vojska pregnala Italijane z vsega ozemlja, na katerem smo živeli Slovenci, in da bo konec našega trpljenja pod fašistično Italijo. Temu primerno smo se tudi obnašali; med italijanske vojake smo vnašali strah z govoricami o moči jugoslovanske vojske, ki so se je že tako in tako bali.

Toda Jugoslavija, ki smo jo imeli za našo rešiteljico, je propadla v štirinajstih dneh. To je bilo za nas veliko razočaranje. Bili smo žalostni, obupani in užaljeni. Takrat pa so do nas prišle novice o prvih upornikih. S kakšnimi veselimi občutki smo sprejeli to novico! Govorilo se je, da so ti prvi uporniki četniki, kmalu pa smo izvedeli, da so to partizani.

V mojem oddelku v tovarni smo bili trije, ki smo si zaupali in smo govorili o tem. V tovarni so bile seveda še druge skupine, vsi pa smo vedeli, da je nevarno govoriti o uporu in upornikih, ker so bili med nami tudi fašistični ovaduhi.

Prvi skrivni sestanki

Nekega dne v oktobru leta 1941 sem bil povabljen, naj pridem ob pozni večerni uri v gozd blizu Ribnice, na kraj, imenovan Škrnik. Ko sem se tam sestel z drugimi tovariši, smo se v temi le s težavo prepoznali. Zdelo se mi je, kot da smo nekakšni zarotniki.

Na sestanku smo bili Milan Sedmak iz Nadežnega sela, Viktor Dekleva (Vrbanov) iz Male Pristave, Anton Klebčar (Štefanov), Franc Trenta-Jakša (spomeničar), oba iz Nadežnega sela in jaz. Trenta je po napadu na Jugoslavijo ilegalno prišel v bližino rojstne vasi Nadežnega sela in se skrival. To mi je povedal pred nedavnim Milan Sedmak, ki mu je nosil hrano v bunker v Nadežnih Brdih. Spomladi leta 1942 se je vključil v Brkinsko četo. Sedmak je tudi ugotovil, da je bil ta naš sestanek v Škrniku pri Ribnici 10. oktobra leta 1941. To si je zapomnil, ker so ga 15. oktobra, to je pet dni po tem sestanku, italijanski karabinjerji aretirali in odpeljali v tržaške zapore Coroneo. Bil je eden od osemindvajsetih domačinov, ki so jih karabinjerji aretirali potem, ko sta Janez Dolgan-Ervin in Karlo Maslo izvedla prvo uporniško diverzantsko akcijo na Primorskem. Iztrila sta vlak, s katerim so se nemški vojaki peljali v Opatijo na okrevanje. Karabinjerji so Sedmaka odpeljali najprej v Postojno, od tam pa v Trst. Po mesecu dni so ga izpustili.

Omenjeni sestanek v Škrniku je vodil Francelj Klemenc. Takrat sem ga poznal samo po imenu; nisem vedel ne kako se piše ne od kod je doma. Vedel sem le, da je pred vojno živel kot emigrant v Jugoslaviji. Na sestanku nam je govoril o začetkih obo-

roženega upora v Ljubljanski pokrajini. Od njega sem prvič slišal besedo partizani.

Sele pred nedavnim sem izvedel, da je bil Francelj Klemenc doma iz Kilovč (vas leži 8 km severozahodno od Ilirske Bistrice). Ko so Italijani po prvi svetovni vojni zasedli naše kraje, se je njegov oče z družino odselil v Jugoslavijo, v Maribor. Francelj je pred vojno sodeloval v delavskem gibanju s komunisti. Ko so Nemci leta 1941 zasedli Maribor, je tam sodeloval v akcijah zbiranja orožja za boj proti okupatorju. Neki znanec ga je opozoril, da mu je gestapo na sledi, zato je iz Maribora odšel v Ljubljano.

V Ljubljani je prek svoje sestre spoznal Borisa Zihlerla. Le-ta mu je naročil, naj po vrnitvi v domače kraje na Primorskem med rojaki propagira ideje in cilje OF. Francelj Klemenc je namreč junija leta 1941 odšel iz Ljubljane v rojstno vas Kilovč. Bil je eden tistih povratnikov, ki so po vrnitvi na Primorsko, po razpadu Jugoslavije, živeli v ilegali ali polilegali. Nekateri med njimi, tako tudi Klemenc, so med rojaki zasejali seme upora.

V svoji rojstni vasi in po drugih vaseh na območju Ilirske Bistrice je vzpostavljala mrežo zaupnikov OF. S kolesom ali peš je prihajal v vasi in navezoval stike z ljudmi, ki so bili nacionalno zavedni in protifašistično usmerjeni. K takim ljudem sta ga napotila Pepi Klepčar iz Bitnje pri Premu ali pa Jože Zidar-Jadrani iz Topolca pri Ilirski Bistrici, pa tudi sam je v pogovoru z ljudmi ocenil, kateri so zanesljivi, ki jih je polagoma pridobival za narodnoosvobodilno gibanje. Tako se je pogovarjal tudi z nami, domačini iz okolice Ribnice, kadar smo prišli v Ribnico v gostilno ali v kovačijo. Klemenc je namreč nekaj časa bival v

rug od drugega. Kmalu je pokazalo, da ima brada na črti glavnega so-ražnikovega udara Ljubana-Škofljica premalo 1, saj so bataljoni šteli mo 150 borcev, cela brada pa le okoli 450 bor-

ev. Skupina 70 Nemcev in elogardistov je 23. sepmbra v gosti megli izneadila patroljo 2. čete 2. italijona, ki je šla od Oreloti Golovcu. Padel je dnik Janez Mivšek, raena pa sta bila politkoisar čete in njegov naestnik. Zato se je 2. četa bataljona umaknila na ble. Na mesto nje pa so i Lisičje in Orle poslali 1. bataljon s Pijave goe, tako da je lahko 2. italjon razporedil vse oje sile ob glavni cesti i Škofljice do Rudnika. edtem se je 3. bataljon eselil na Lipoglav in av tako 23. septembra s

število svojih borcev z novinci, ki so prihajali iz Ljubljane in iz vasi njenege območja. Na Mali vrh je prišel 30. septembra še 1. bataljon razformiranege Kočevskega odreda; preimenovali so ga v 4. bataljon Levstikove brigade. Tako je število bor-

takoj vsekali po njih z mitraljezi in protitankovsko puško.

Vsa sreča, da je imel v rokah protitankovsko puško izvrsten strelec Ernest Zamida, doma iz Mallega Riglja št. 4. Že s prvimi strelji je poškodoval tank in ranil šoferja. Tank

sovráznikov težki minomet in ubila enega izmed vodečih nemških oficirjev v ospredju spopadov. Med bojem je mina zadela tudi Ernesta Zamida in še dva borca. Žrtev bi bilo še več, če se levstikovci ne bi branili izza okopov in utrjenih strelskih jarkov. Boj je vodil neposredno komandant brigade major Jože Mirtič-Zidar. Popoldne so uničili še en tank. Prevrnil se je v jarek ob cesti.

Sovražnik je poskušal čez Orle zavzeti Lisičje in Lanišče ter priti 2. bataljonu na Škofljici za hrbet. Toda štab 1. bataljona je odkril sovražnikovo namero ter postavil 1. in 2. četo pred Lisičje obrnjeno proti Orlam, 3. četo pa je poslal na področje Molnika z nalogo, da varuje tudi vmesni prostor do Lisičja. Vse sovražnikove juriše so odbili, tako da je zaradi težkih izgub opustil napade na Lisičje in popoldne prenesel tezo napadov na 3. četo oziroma Molnik. Komandant brigade je okoli poldneva ukazal, naj mi-

traljezec med Lisičjem in Molnikom zavzame boljši položaj. Nemci niso uspeli zavzeti ne Lisičja, ne Lanišča, ne Škofljice. Ob 19.30 so vse njihove enote dobile ukaz, naj končajo z bojem in se vrnejo v Ljubljano.

Nemci so imeli na bojni črti pred Škofljico in Lisičjem 10 mrtvih in 10 ranjenih. Poškodovani tank

so odvedli, prevrnjeni tank pa so pustili v jarku. S tanka so Nemci vzeli topovske zaklepe, levstikovci pa radijsko postajo. V zaplenjenem tanku so našli nemško povelje, da mora tankist prodreti v Grosuplje, kakor hitro bodo partizani pri Škofljici razbiti.

Štiri padle partizane so z vsemi častmi pokopali na pokopališču v Šmarju, kjer so naslednja leta pokopavali vse na tem območju padle partizane in je nastalo veliko partizansko grobišče.

Nemci so ponovili podoban napad iz Ljubljane 23. oktobra z enakimi sredstvi kot prvič. Naleteli so na tako odločen odpor, da so že opoldne odnehali. Tako Levstikova brigada ves čas obrambnih bojev pred Ljubljano ni dopustila niti najmanjšega prodora sovražnika v osvobojeno ozemlje, kar se je sicer v tem času dogajalo na drugih sektorjih. Njen 3. bataljon je zavzel nemško obmejno oporišče Teličar v noči na 7. oktober. Ob zaščiti 1. bataljona je 3. bataljon v noči na 11. oktober popolnoma uničil nemško obmejno postojanko Pečar. Omenjena bataljona sta 15. oktobra s skupnimi močmi ob sodelovanju brigadnega topništva uničila še nemško obmejno postojanko Prežganje in zaplenila veliko orožja in vojnega materiala. Zaradi tega so bili mitingi v Šmarju nepozabno veseli, bojna moral brigade in prebivalstva na višku, kar je sovražnik v Ljubljani prav dobro vedel in zato do velike nemške ofenzive ni več poskušal prodirati proti Škofljici, Šmarju in Grosupljemu. Levstikova brigada je tedaj štela že čez 1000 mož. Najslavnejši dnevi Levstikove brigade so bili ravno v jeseni 1943. leta, pred 40 leti.

Janez Perovšek-Pelko

Komandant slavnega 3. bataljona Franc Sotlar-Pavijan in politični komisar Venčeslav Kolenc-Vencelj

cev v posameznem bataljonu preraslo številko 200, brigada pa je štela v začetku oktobra 900 borcev. Sovražnik je v Ljubljani štel 1600 nemških vojakov in 600 domobrancev. Razpolagal je s tanki, z oklopnimi avtomobili, večjim številom topov in s šestimi strmoglavci, ki so jih vključevali v zastraševalne in ofenzivne akcije z letališča Cerklje pri Brezicah.

Nemci in domobranci so začeli z napadom večjega obsega 2. oktobra ob 9. uri. Razmestili so svoje sile v polkrogu severno in zahodno od Orel pa do Rudnika oziroma Lavrice, kjer je bilo težišče glavnega udara. Policijska baterija topov »Alpenland« je z Ljubljanskega gradu obstreljevala Lisičje, Lanišče in Škofljico. Potem so bombardirali še strmoglavci in skušali uničiti topništvo v Zalogu in obrambne položaje med Škofljico in Lavrico. Ob 11. uri so prišli iz Lavrice trije tanki »Tatra«. Levstikovci so

je moral obstati. To je bilo odločujoče za nadaljnji razvoj boja. Štab brigade je vključil v boj baterijo topov iz Zaloga, ki je s točnimi zadetki uničila

Nemško obmejno postojanko Pečar je likvidiral 12. 10. 1943 3. bataljon Levstikove brigade.

Franc Centa je vodil obrambne boje na Lisičjem in Molniku kot komandant 1. bataljona

truljo napadel belogarditično patroljo pri Man Lipoglavu. Potem so drug za drugim vrstili vruljni spopadi, pri čer je brigada uspela sožnika potisniti v njeve postojanke v Ljubli na Rudniku, Sv. UrPečarju in Prežganju. Levstikova brigada je z likim dnevom povečevala

Ribnici pri svojem sorodniku Matiji Valenčiču, kovaču. Tam je navezal stike z nami in tako je prišlo do omenjenega sestanka v Škrniku.

Klemenc je iz Ljubljane prinesel s seboj nekaj propagandne literature. Pozneje je iz Ljubljane dvakrat prišel k njemu Marko Peršič. Prinesel mu je šapirograf. Klemenc je v nekem skrivališču blizu Kilovč sam razmnoževal propagandno literaturo. Zgodilo pa se je, da so karabinjerji prijeli nekega vaščana iz Kilovč, ki je zaradi mučenja na zaslišanjih povedal (pozneje je to zanimal!), da je od Klemenca dobil propagandno literaturo. In tako so neko jutro marca leta 1942 zgodaj prišli v Ribnico karabinjerji in začeli razbijati s puškinimi kopiti po vratih hleva pri Matijetovih, kjer je prenočeval Klemenc. V prvem trenutku je pomislil na beg. Toda karabinjerji so bili vsepovsod naokoli. Bilo jih je kar petindvajset. Odgnali so ga v Kilovče in od tam v Ilirsko Bistrico, nato pa na Reko, kjer ga je zasliševal fašistični kvestor. Klemenc ni hotel ničesar priznati. Odpeljali so ga v zapor v Trst, v Koper, nato pa v internacijo v notranjost Italije. Ob razpadu Italije se je vrnil na Primorsko, kjer je bil dalj časa aktivist na terenu.

V bližini Ribnice smo imeli kmalu po tem prvem sestanku s Klemencem še en sestanek, prav tako v poznih večernih urah. Vodil ga je Ivan Samsa (Tumčev) iz Stare Sušice, ki pa je sicer živel v Ljubljani. Spominjam se, da je večkrat omenil nevarnost nastanka bele garde. Odločno smo mu odvrgli, da pri nas tega ne bo. Zl se je potem delno razpaslo tudi v naših krajih to zlo.

Ko sem po teh sestankih v tovarno prinesel novico o partizanih, mi je ugled med zaupniki takoj zrasel. To mi še danes rad pove Frane Žnidaršič s Pivke, s katerim sva se takrat med vojno največ pogovarjala o tem. Seveda pa v tovarni naših skrivnih sestankov nisem omenil, ker nam je bilo zabičano, da o tem ne smemo govoriti.

Akcije partizanov in strahovito nasilje fašistov

Spomladi leta 1942, 4. aprila, so partizani napadli karabinjerje blizu Ambrožičevega mлина v dolini Reke, med Ribnico in Divačo. Padla sta karabinjerski častnik in podčastnik. Fašisti so se potem maščevali tako, da so požigali hiše na Ostrožnem brdu in na Suhorju, odpeljali veliko ljudi v internacijo, dva človeka pa so ubili.

Dva meseca po partizanski akciji pri Ambrožiču je Brkinska četa pri Merečah blizu Ilirske Bistrice, ob železniški progi St. Peter na Krasu - Reka, napadla Italijane. Nekaj Italijanov je padlo. Zaradi tega so se fašisti strašno maščevali nad prebivalstvom. Požgali so sedem vasi, na travnik pod vas Kilovče pa so prignali večje število ljudi. Postavili so jih v dve vrsti. Na sredi so ob treh puškomitraljezijah ležali fašisti. Po pripovedovanju domačinov, ki so preživeli to grozoto, so fašisti z rafali iz mitraljezov najprej pobili ljudi v eni vrsti, nato obrnili mitraljeze in pobili ljudi v drugi vrsti. Na travniku je sled tega zločina ostala še do naslednjega poletja. Milan Sedmak se spominja, da je na kraju, kjer je pobitim žrtvam otekala kri, rasla temnozelená trava.

Zena Milana Sedmaka mi je pripovedo-

vala, da je bil med talci tudi Ivánček. Ker pa je imel na sebi obleko gozdnega čuvaja, so mu fašisti veleli, naj izstopi iz vrste in ga niso ustrelili. Po njenem pripovedovanju so fašisti nameravali ustreliti še tri domačine, in sicer tiste, ki so jih določili, da so pobite ljudi odpeljali z vozovi na pokopališče in jih pokopali. Hčerka enega od teh treh je pozneje Sedmakovi pripovedovala, da so fašisti na pokopališču hoteli ustreliti tudi te tri domačine. Takrat pa se je otrok, ki je bil zraven svojega očeta, oklenil z rokami njegovih nog in zajokal: »Oče, gremo domov!« Fašistični častnik je nato od vseh treh zahteval, da prisežejo, da ne bodo pripovedovali o tem, kar so videli, in jih je pustil oditi.

Med ljudmi v naših krajih je zavladal preplah. Vsak se je nekako zaprl vase. Nekateri so zelo obsojali in zmerjali partizane, ki da so s svojimi akcijami proti okupatorju povzročili vse to gorje.

Sredi poletja leta 1942, kaka dva meseca po tem največjem požiganju vasi in pobijanju ljudi na Primorskem, so se v St. Petru na Krasu na zidovih hiš pojavili plakati s fotografijo Karla Masla, komandirja Brkinske čete. Na plakatih je pisalo, da prejme 50.000 lir, kdor pripelje fašističnim oblastem živega ali mrtvega Karla Masla.

V tistih dneh je prišel med delovnim odmorom v tovarni k meni črnosrajčnik Bianco Spino in mi rekel: »Vsega tega nič več ne razumem!« Ko sem ga vprašal, kaj ga teži, mi je v časopisu pokazal fotografijo Karla Masla in me vprašal, če poznam fanta na sliki. Odgovoril sem mu, da sem pred vojno s fanti iz Pristave pri Maslovih skupaj s Karlom večkrat pil in prepeval. Spino je postal kar žalosten. Rekel je, da ga tudi on

pozna. Dejal je, da je mislil, da je Karlo eden najboljših fantov, kar jih pozna - zdaj pa to razočaranje. »Vsi ti ribelli, katerih komandant naj bi bil Karlo Maslo so lopovi, roparji, ubijalci!«

V tem času se je po vaseh že močno razširil partizanski duh. Seveda pa je v vsaki vasi bilo le nekaj takih ljudi, s katerimi si lahko govoril o narodnoosvobodilnem gibanju. Moja sestra Tilka je takrat že bila povezana z Jožetom Zidarjem-Jadranom iz Topolca pri Ilirski Bistrici. Bil je eden prvih aktivistov OF v naših krajih. Pozneje je zdravila nekega partizana, ki je bil skrit na seniku pri Požarjevih na Novi Sušici, moji rojstni vasi. Moj oče je partizana videl na seniku in tako po naključju izvedel, da je njegova hči povezana s partizani.

Sestra mi je povedala za tega partizana, ne pa tudi iz katere čete je. Verjetno je bil iz Brkinske čete, ki se je takrat zadrževala tam okoli in je nekega večera prišla tudi v našo vas, Malo Pristavo. Partizani so šli mimo moje hiše v vrsti drug za drugim. Povzpeli so se v hrib Bolunec. Izvedel sem, da so pri enem od vaščanov hoteli kupiti živinčce, gospodar pa se je ustrašil, ker je bil vse prej kot naklonjen partizanom, in je pobegnil. Tako so partizani odšli brez krave. Sreča jim očitno ni bila naklonjena. Se isto noč so namreč v sosednji vasi, Nadenjem selu, dobili kravo od Antona Klebočarja - v tej vasi so bili simpatizerji OF - vendar je žival, preplašena zaradi streljanja, ponoči pribežala domov.

Se nadaljuje

Spomini na zapor

Celica št. 26

Dne 7. 1. 1982 so bili objavljeni pod naslovom **Koraki pred celico so ustavili dihanje spomini na zapor tovariša Franca Derganca**, ki je v zadnjem stavku zapisal, da moramo preživeti opisati resnico o teh hudih dneh, opisati svoje doživljanje iz NOB. Sem eden izmed zapornikov iz imenovane skupine aktivistov OF iz Metlike. Skušal bom opisati, kako smo prišli v celico št. 26 novomeških zaporov in kako smo zaporniki doživljali zapor.

Maj in junij 1942 je bil čas množičnih odhodov k partizanom. Odhajali so najboljši člani OF, KPJ, SKOJ. Italijani so slutili, da morajo ta tok zaustaviti, zato so začeli množično zapirati in pošiljati v internacijo vojake stare jugoslovanske vojske, študente in mlade moške, ki bi bili lahko odšli v partizane. Aretacije so spremljale tudi druge okupatorjeve akcije, in sicer požigi in množični poboji nedolžnega prebivalstva iz Metlike in okolice. Zaporji in koncentracijska taborišča na Rabu in drugod so se polnili.

Ko so z Italijani začeli sodelovati še domači belogardisti, se je krutost maščevanja nad privrženci in sodelavci OF še povečala. Partizanske čete niso mirno gledale tega pokola. S skupno akcijo hrvaških in slovenskih partizanov so uničili vojaško belogardistično postojanko na Suhorju, tako da so se belogardisti morali umakniti v sosednjo Hrvatsko. Tudi med Italijani in belogardisti je prihajalo do sporov, saj so Italijani omejili delovanje bele garde v Metliki. Vso svobodo pa so jim pustili v okolici, kjer so zato delovali še bolj uničujoče in maščevalno. Na vsak način so se hoteli maščevati prebivalstvu, zato so sestavili listo 52 ljudi in spisek predložili italijanski komandi mesta Metlike. Italijani celotnega spiska niso sprejeli, posebno so se branili tega, da bi zaprli metliškega župana. Dne 4.

decembra 1942 in še prihodnje dni so začeli italijanski karabinjerji zapirati Metličane in okoličane.

Zvečer 4. 12. 1942 so tudi na naša vrata močno potokli. Oboroženi italijanski vojaki so vstopili v kuhinjo in mi ukazali, naj grem z njimi. Zagotavljali so sicer, da bom že naslednjega dne spet doma, da gre samo za nekakšen pregled. Toda vedel sem, da se bom moral za dalj časa posloviti od doma in družine. Na poti v zapor smo se ustavili še pri nekaterih hišah in Italijani so prignali še nekaj aretirancev. Prostori v metliških sodnih zaporih so bili polni novih zapornikov.

Naslednjega dne nas je obiskal tudi župan in nam zagotovil, da nas Italijani ne bodo poslali naprej v novo-

nastopali in dobil sem vtis, da nekateri počnejo to proti svoji volji. Za nas je bilo pomembno, da niso našli nobenega dokaza proti nam in da smo vse zanikali. Upali smo, da nas ne bodo odpeljali iz Metlike, čeprav so se belogardisti zelo trudili, da bi nas čim več spravili v novomeške zapore.

Dne 20. 12. 1942 smo dobili uradno povelje za premestitev v Novo mesto tile zaporniki: Tilka Puns, Marija Okoren, Viktor Belič, Ivan Petrič, Pepi Rozman, Pavle Pavlovič, Jože Konte, Tone Vraničar, Jože Sašek, Stan-ka Gornik in Ivan Urh. Kasneje so se nam priključili še Jule Hočevar ter sestra Genovefa in Marija Vukšinič, ki pa niso bili aktivisti OF. Zadnja noč v metliških zaporih (20./21. 12. 1942) je bila hladna, deževna, polna pričakanj in vprašanj, na katera nismo vedeli odgovorov. Slišali smo, da se nekje daleč zunaj bojujejo partizani in Italijani in vedeli smo, da po-

devali smo se samo še občasno, ob naključnem srečanju pred zasliševanjem, včasih pa so nam pogovor ali pismeno zvezo omogočili tudi naši zaupni pazniki.

Spet so se začela zasliševanja in preiskave, ob najmanjši nerodnosti so nas zaprli v temnico za dan ali več. Iskali so najmanjši vzrok, da bi nas lahko poslali pred vojaško sodišče ali v internacijo. Naša skupina iz Metlike namreč še ni bila obsojena na zaporno kazen.

V celici 26 so se zaporniki nenehno menjavali, predvsem pa so Italijani radi mešali stare zapornike z novinci, da so imeli med starimi vohune. K sreči smo bili o tem že poprej obveščeni. Med pazniki je bilo poleg zagriženih »belih« tudi precej pristašev OF, na katere smo se lahko zanesli. Naša celica je bila majhna, z okoli 20 pogradi, največkrat pa nas je bilo v njej precej več, tudi do 80 zapornikov, zato smo se morali navaditi na strog red

tizana, ki so ga ujeli belogardisti. Poskrbeli smo zanj, da je ozdravel, a so kasneje tudi njega Italijani poslali s transportom v Ljubljano.

Leta 1943 so začeli Italijani z zaporniki mileje ravnati, počasi so že slutili svoj konec. Mnogo aretiranih so spustili domov, vendar pa je transportni vlak v Ljubljano še vedno redno vozil. Najhujše so bile noči, ko so zbi-

rali zapornike za transport. Koraki so se bližali po hodniku, odprla so se vrata in paznik je z rezkim glasom s spiska bral imena, ki so padala kot udarci s kladivom. Časa za slovo ni bilo, samo pogled na tovariše in spet so se vrata zaprla in koraki oddaljili. Ljudje v celicah 25, 26, 27 so se oddahnili. Danes ne. Kaj pa jutri?

Ivan Urh

Raje v smrt kot v roke fašistom!

Dne 27. aprila pred štiridesetimi leti je v tržaški bolnišnici umrl za rano, ki si jo je sam prizadejal, da ne bi padel v roke fašistični policiji, primorski revolucionar Jakob Plantiš Franc. Na ilegalno delo v Trst je prišel šele pred dvema mesecema kot inštruktor Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje.

Jakob Plantiš se je rodil 19. 4. 1910 v Počah pri Cerknem. Njegov oče je padel pri Doberdolu na soški fronti in življenje velike družine na mali kmetiji je postalo pretežno. Zato so sinovi drug za drugim odhajali v svet. Jakob se je zelo mlad vključil v protifašistično organizacijo TIGR in z njo obdržal zvezo tudi po letu 1935, ko je zbežal v Jugoslavijo. Delal je kot sezonski delavec pri gradbenih podjetjih, aktivno se je vključil v Zvezo gradbenih delavcev Slovenije. Leta 1937 je bil sprejet v KPS. V letih 1939-41 je zaradi revolucionarne dejavnosti živel v Zagrebu pod ilegalnim imenom Franc Medved.

Po razpadu stare Jugoslavije 1941. leta se je vrnil na Gorenjsko in postal eden prvih organizatorjev ljudske vstaje. 1942. leta je prišel na Primorsko v četo bataljona Ljuba Šercerja, kjer je deloval kot politkomisar. Sodeloval je v prvi veliki bitki primorskih partizanov aprila 1942 na Nanosu in se srečno prebil iz sovražnega obroča na Vipavsko. Tu je deloval kot terenec, kasneje pa je bil kot zaupnik Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje poslan na Idrijsko. Težavne naloge na obširnem terenu, prepletenem s sovražnimi posadkami, se je lotil z velikim poletom. Ustanavljal je odbore OF po vsem Idrijskem. Pridobivanje ljudi za ideje NOB je pospešila tudi prisotnost Trnovške čete pod vodstvom priljubljenega Janka Premrla-Vojka in njeni vojaški uspehi. Na partijskem posvetovanju decembra 1942 v Kanalskem Lomu je bil Franc postavljen za sekretarja idrijskega okrožja KPS. Po tem sestanku se je mreža odborov OF vedno bolj širila, dosigli so izjemne uspehe pri mobilizaciji novincev v partizane. Po sklepu Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko Primorje je Franc januarja 1943 odšel na ilegalno delo v Trst, kjer je fašistična policija zdesetkala organizacije OF in KP. Tu je stopil v stik z italijanskimi komunisti in zagnano nadaljeval z delom. A že aprila 1943 ga je presenetila fašistična policija. Ko je sprevidel, da mu ni rešitve, si je sam pognal kroglo v glavo. Odpeljali so ga v bolnišnico, a zaman. Franc je tam neidentificiran umrl.

Jože Oblak

meški zapor, kot so to zahtevali belogardisti. Nato se je začelo zasliševanje, ki je potekalo v obrtnem domu in je trajalo več dni, podnevi in ponoči. V glavnem so nas obtoževali za delo in sodelovanje z OF. Nekateri Metličani sploh niso bili zaslišani in so kmalu odšli domov, tako da nas je bilo v zaporu vedno manj.

Pred zasliševanjem so belogardisti za vsakega sestavili obtožnico in jo predložili Italijanom. Vendar se ti zanje niso kaj dosti menili. Tudi kot zasliševalci niso grobo

staja osvobodilno gibanje vse močnejše ter da okupator nima prihodnosti. Naslednjega dne smo s težkimi koraki odšli v neznan. S tovornimi avtomobili so nas peljali skozi Metliko in od nas so se poslavljali sorodniki in znanci. Težko smo se poslovili od domače Metlike.

Z vlakom so nas odpeljali v novomeške sodne zapore. Tam so nas takoj dobro preiskali in nas nato namestili v prehodno celico št. 26, ki nam je bila dom naslednjih sedem mesecev. Dekleta so zaprli v levi trakt stavbe. Vi-

in disciplino. Hrana je bila slaba in velika zahvala gre našim paznikom, ki so nas oskrbovali z dodatnimi obroki.

Število zapornikov se je spreminjalo, odvisno od transportov v Ljubljano in od uspešnosti italijanskih in belogardističnih akcij. Spominjam se skupine Semičarov, med katerimi je bil tudi Franc Derganc; vendar pa so ostali samo nekaj dni, kasneje so jih odpeljali pred vojno sodišče v Ljubljano. Nekega dne so v našo celico 26 privleli hudo pretepenega par-

Zaslužili bi spominsko obeležje

Kot član Zveze borcev krajevné skupnosti Prežihov Voranc želim prikazati delo aktivistov na eni izmed mnogih postojank v Mariboru.

Naš Maribor je bil med okupacijo tembolj izpostavljen nevarnostim, saj je kar mrgolelo petokolonašev, denunciantov in privržencev nemškemu rajhu. In ravno zato zaslužijo borci in aktivisti občudovanje in spoštovanje.

Kot marsikje so se že v letu 1941 pojavile tudi v Mariboru številne postojanke aktivistov. Težko bi našli Mariborčana, ki bi v najstarejšem predelu mesta ne poznal Koroške ceste. V hiši na Koroški cesti 24, stari nekaj sto let in zaščiteni, je obratovala pekarna, daleč naokrog znana po svojih kvalitetnih izdelkih. Ta pekarna je že v času kuge 1743. leta odigrala pomembno vlogo, ko so kupcem iz kleti s kleščami dajali kruh, le-ti pa so metali denar v skrinjo, polno kisa. V spomin na to strašno kugo, ki je pobrala na stotine občanov, stoji še danes na Glavnem trgu kužno znamenje, imenovano Marijin steber. Po vdoru okupatorja in zasedbi Maribora tudi tej pekarni ni bilo prizaneseno. Pekarno je namreč

že nekaj let imel v najemu zaveden Slovenec in znan kot borec za delavske pravice. Že nekaj dni po zasedbi Maribora je prevzel pekarno in upravljanje nemški komisar Auer Hubert, najemnika pekarnice pa so razlastili. V pekarni so bili zaposleni zavedni peki, med njimi predvojni komunist Jože Šavorič. V sindikatu živilskih delavcev je bil s tovariši povezan z Milanom Zidanškom in Stanetom Rozmanom, ki sta bila 1936./1937. leta zaposlena v pekarni na Grajskem trgu in pozneje razglašena kot narodna heroja.

Po navodilu Milana Zidanška je bila kmalu po okupaciji v pekarni na Koroški cesti 24 ustanovljena močna postojanka aktivistov, sestavljena iz pekarskih in slaščičarskih delavcev. Postojanko je vodil v pekarni zaposleni Jože Šavorič, sodelovali pa so Ludvik Brumec, Konrad Škrofič, Štefan Adam, Bruno Gobec, Ljubo Lešničar in drugi. Kaj kmalu so iz pekarnе gestapovci odvedli in nato izselili tovariša Peršolja, zavednega Slovenca, doma iz Primorske.

V spalnici pekarnе, kjer so se sestajali aktivisti, so večkrat prenočevali vidni

ilegalci in revolucionarji, med njimi Milan Zidanšek. Slednji je na postojanko prinašal propagandni material in razglašene Osvobodilne fronte. Aktivisti so si zadali nalogo pridobiti čim več pristašev in somišljenikov. Z ideološko-političnim prepričevanjem so dosigli, da se je v Mariboru namanj 90 odstotkov zaposlenih pekov in slaščičarjev opredelilo za našo pravično borbo.

Aktivisti iz pekarnе pa se niso zadovoljili samo s pridobivanjem somišljenikov in raznašanjem propagandnega materiala, temveč so izvrševali tudi sabotažne akcije. Velja omeniti večjo sabotažno akcijo v bližini Bahove pri Mariboru, kjer so prerežali žice na telefonskem drogju. To je bilo 18. julija 1941. leta. Odveč bi bilo naštevati, koliko kruha, soli in denarnih sredstev so dobivali ilegalci in partizani na Pohorju in Kozjaku prav iz te pekarnе.

Po napadu in vdoru Hitlerjeve armade v Sovjetsko zvezo 22. junija 1941. leta je bil v postojanki sprejet sklep, da se v čim večjem številu vključijo med partizane. Dva tovariša sta se takoj javila in odločila za odhod na Pohorje. To sta bila Jože Šavorič in Ljubo Lešničar. Bruno Gobec je bil še pred odhodom v partizane v pekarni aretiran in 20. septembra 1941. leta v Mariboru ustreljen. Šavoriča in Lešničarja so sotovariši dobro opre-

mili z oblačili, hrano in orožjem. Lešničarju se je posrečilo izogniti se aretaciji in pobegniti v Ormož, Šavoriča pa so gestapovci v gozdu med potjo na Pohorje ujeli in ga 27. oktobra 1941. leta na dvorišču mariborskega sodišča ustrelili. Člana postojanke Konrada Škrofiča so aretirali v Lenartu v Slovenskih goricah, ko je bil na propagandnem pohodu. Ustreljen je bil v Mariboru 26. aprila 1944. leta.

Umorjenih hrabrih in zvestih borcev iz postojanke aktivistov na Koroški cesti 24 ne smemo pozabiti, saj so svoja mlada leta žrtvovali za našo težko priporjeno svobodo. Vzniklo je spoznanje in potreba, da se omenjenim žrtvam fašizma v spomin na pričelju hiše na Koroški cesti 24 namesti primerno spominsko obeležje s sledečim napisom:

Bruno Gobec – ustreljen 20. septembra 1941

Jože Šavorič – ustreljen 27. oktobra 1941

Konrad Škrofič – ustreljen 26. aprila 1944

Želja preživelih aktivistov je, da bi Zveza borcev krajevné skupnosti Prežihov Voranc upoštevala upravičeno prošnjo in jo posredovala tistim, ki so zadalženi za spominska obeležja v Mariboru.

Karel Rakuša

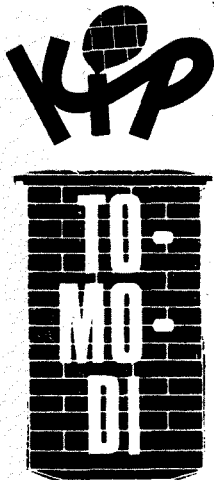
tozd **terme čatež**

Pravočasno poskrbite za svoje zdravje
Združite prijetno s koristnim
Povežite sistematike pregiede z oddihom.

TEL. (068) 61-911
TELEX 35795

KUPON

PROSIM, POŠLJITE MI INFORMATIVNO GRADIVO IN CENIK STORITEV
NA NASLOV:

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljubljana – Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

**OPEKARNA MARIBOR –
RADVANJE p. p. MARIBOR**

62000 MARIBOR, STRELIŠKA 16 A

110

**sladkogorska
1873-1983**

paloma

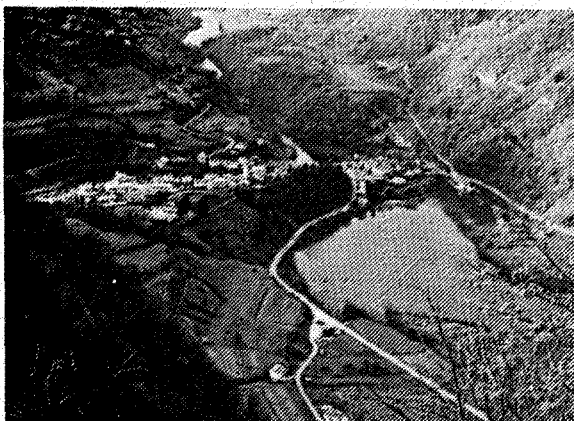
Elkroj

– specialist med
proizvajalci hlač

**LJUBITELJI NARAVE, KI SI ŽELITE MIRU IN TIŠINE,
OBIŠČITE HOTEL**

»SOČA«

**NA MOSTU
NA SOČI**

**KJER BOSTE VLJUDNO POSTREŽENI Z RIBJIMI SPECIALITETAMI IN DOMAČIMI
ŠTRUKLJI.
RIBOLOV, LEPI IZLETI!**

**ŽIVILSKI KOMBINAT "ŽITO" n.sol.o. LJUBLJANA
TOZD TOVARNA GUMIJEVIH BOMBONOV n.sub.o.**

IMPERIAL

KRŠKO

CESTA 4. JULIJA 86

Telefon: h.c. 068 / 71-755, 71-756, Direktor: 71 356

Žiro račun: SDK Krško 516000-601-11032

KOVINSKO PODJETJE

61231 ČRNUČE, LJUBLJANA
ŠLANDROVA UL. 4

TELEFON: (061) 348-161

TELEGRAM: IMKO LJUBLJANA

TELEX: 31877 YU IMKO

IZDELAVA JEKLENIH KONSTRUKCIJ,
OKEN IN VRAT SISTEMA SECCO,
REGALOV ZA SKLADIŠČA IN VSEH
OSTALIH STAVBNO KLJUČAVNIČARSKIH IZDELKOV

Naročam tednik

**tv-15 naš
TOVARIS**

Ime in priimek _____

Ulica, hišna št. _____

Kraj _____ Pošta _____

podpis _____

Naročamo revijo Borec na naslov:

Ime in priimek _____ ali _____

Ulica, hišna številka _____

Kraj _____

Pošta _____

Podpis (in žig)

ELEKTRO LJUBLJANA — DELOVNA ORGANIZACIJA ZA DISTRIBUCIJO ELEKTRIČNE ENERGIJE
Ljubljana, Titova 38, n. sub. o.

TOZD ELEKTRO KOČEVJE, Kočevje, Cesta na Trato 6, o. sub. o.

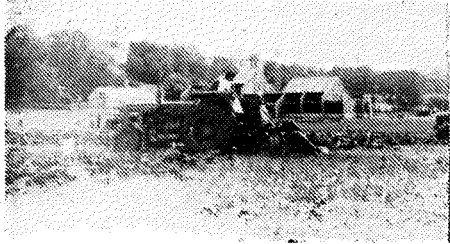
ORMOŽ

Regijsko tekmovanje
traktoristov

Kmetijska mehanizacija je osnova v sodobni kmetijski proizvodnji, tako da je sodobno kmetovanje tehnološko bliže industrijskim procesom kot pa nekdanjemu načinu obdelave zemlje. Pridobivanje hrane ni izredno pomembno le v sedanjih prizadevanjih naše družbe, pomembno je tudi v morebitni splošni ljudski obrambi vojni kot strateški dejavnik. Prehrana v vojni dobi izjemen moralno-politični in biološko-fizični pomen ter močno vpliva na bojno pripravljenost. Zato je pomembna vsaka akcija v kmetijstvu, ki vzpodbuja interes za delo in dviguje kakovost in ekonomičnost agrotehnike.

Zveza organizacij za tehnično kulturo Maribor, Kmetijski kombinat »Jeruzalem« Ormož in občinska konferenca ZSMS Ormož so pripravile in izpeljale regijsko tekmovanje traktoristov in kmetov, mladih združnikov ter mladih združnic in žena. Letošnjega, že 27. tekmovanja, se je udeležilo 42 tekmovalcev iz občin Lenart, Maribor, Ptuj, Slovenska Bistrica, Radlje in Ormož. Med tekmovalci je bilo več kot pol mladih in enajst žensk. Tekmovalci so se pomerili v oranju z določeno globino, spretnostni vožnji in v poznavanju traktorja, kmetijske mehanizacije, samoupravljanja in prometnih predpisov. Zastavljeno nalogo so tako tekmovalci kot organizatorji dobro opravili. Traktoristi so dokazali, da so kos sodobni in zahtevni agro-tehniki in nalogam, ki jih na področju pridelovanja hrane dobiva kmetijstvo.

Miran Fišer

Oranje je prvi korak na poti k žetvi

RATEČE

Uspešni gasilci

V jeseniški občini je sedem gasilskih društev, ki so bila ustanovljena še v prejšnjem stoletju. Med njimi tudi Gasilsko društvo Rateče - Planica, ki so ga ustanovili 1898. leta. Rateški gasilci bodo 85-letnica društva proslavili delavno. Tako so pred kratkim kupili nov gasilski avtomobil TAM 75 TS, za katerega so denar prispevali krajanji, delovne organizacije jeseniške občine, občinska gasilska zveza Jesenic ter Samoupravna interesna skupnost za varstvo pred požarom občine Jesenice. Hkrati poteka tudi akcija za razširitev in obnovo gasilskega doma. Gradbeni odbor nadzoruje delo in organizira delovne akcije, ki se jih udeležujejo krajanji krajevne skupnosti Rateče. Vsi skupaj si prizadevajo, da bi bil gasilski dom do jeseni pod streho. Tudi pri vzgoji mladega kadra so rateški gasilci uspešni. Na občinskem pionirskem in mladinskem gasilskem tekmovanju, ki je bilo konec maja v Mojstrani, se je pionirska B desetica rateškega gasilskega društva uvrstila na drugo mesto, mladinska desetica pa je bila četrta. Veliko zaslug za uspešno delo Gasilskega društva Rateče ima brezdvomno predsednik Tone Petrič, ki že šest let vodi društvo in je za uspešno delo v društvu pred kratkim prejel republiško odlikovanje tretje stopnje.

Lojze Kerštan

Rateška pionirska B ekipa pred novim gasilskim vozilom

BRINJE

Starejši krajanji tudi
letos na izletu

Krajevna organizacija Rdečega križa in socialna komisija Brinja sta 25. junija 1983 organizirali izlet krajanov, starih 70 in več let. Izleta se je udeležilo 53 krajanov, najstarejši je bil star 86 let in najstarejša 84 let.

Dogovorili smo se, da si ogledamo celjski grad, muzej revolucije in Stari pisker. V Celju sta nas sprejela člana občinskega odbora RK Celje tovariš Svetličič in tovarišica Pavšar, ki sta nas vodila po Celju in nas seznanila z znamenitostmi mesta.

Med vožnjo je udeležencem izleta tovariš Me-

hora opisal zgodovino Črnega grabna, celjskih grofov in Savinjske doline.

Po ogledu muzeja in starega dela Celja smo se odpeljali v dom RK Ljubljana Bežigrad na Vrnskem. V domu je vse udeležence izleta pozdravila sekretarka občinskega odbora RK Bežigrad tovarišica Nada Svetličič in povedala, da je dom namenjen kolonijam šolske in predšolske mladine. Tovarišica Rakar pa je govorila o narodnoosvobodilnem boju v teh krajih, kjer je bila partizanka.

Proti večeru smo se zadovoljni vračali prek Tuhinjske doline in Kamnika domov. Med vožnjo smo se seznanili z zgodovino, narodnoosvobodilnim gibanjem tukajšnjih vasi in mesta Kamnika.

Tince Pišlar

NOVA GORICA

Najboljša KS Trnovo

V Novi Gorici so analizirali rezultate obrambnega in samozasčitnega usposabljanja delovnih ljudi in občanov: Udeležba na predavanjih bi bila lahko boljša.

Na seji občinske skupščine občine Nova Gorica so delegati spregovorili o uspešnosti množičnega usposabljanja delovnih ljudi in občanov za splošni ljudski odpor in družbeno samozasčito oziroma za oborožene in neoborožene oblike odpora. S problemi krepitve sistema in podružbljanja SLO in družbene samozasčite sta se pred tem ukvarjala še svet za ljudsko obrambo, varnost in družbeno samozasčito ter sekretariat za ljudsko obrambo skupščine občine Nova Gorica. Po razpravi na teh sejah in podatkih, ki so jih pokazali ob tej priložnosti, sklepamo, da so na področju obrambe in zaščite doseženi pomembni uspehi. Od 10. marca do 11. maja so izvedli 120 predavanj po krajevnih skupnostih v občini. Šestindvajset predavateljev je bilo iz vrst ZRVS, obveznike usposabljanja so seznanili z vojaško-političnim položajem v svetu in njegovim vplivom na varnost Jugoslavije, z gospodarskimi, političnimi in varnostnimi razmerami v občini in z oblikami neoboroženega vseljudskega odpora ob nenadnem napadu in začasnem zasedanju ozemlja. Usposabljanja se je udeležilo 8.192 obveznikov (40 odstotkov).

Najbolj se je izkazala krajevna skupnost Trnovo, ki je dosegla 84,3-odstotno udeležbo obveznikov, najslabše pa je bilo v krajevni skupnosti Karel Lavrič - Nova Gorica s 16,22-odstotno udeležbo. Analize in ocene trenutnega stanja kažejo na to, da so v zadeve obrambe in zaščite vključeni tisoči (28.000 obveznikov usposabljanja - brez šolske mladine in mladine, ki ne obiskuje srednjega izobraževanja) delovnih ljudi in občanov, da to področje vse bolj postaja vsebina redne dejavnosti organizacij združene dela, krajevnih skupnosti, delegatske skupščine ter drugih organov in ustanov našega družbenopolitičnega sistema.

Ocena, da bi lahko dosegli še več, se nanaša predvsem na svete in družbenopolitične organizacije ter druge organe krajevne skupnosti, od katerih se pričakuje še večje prizadevanje za dosledno uresničevanje politike zveze komunizma na področju vzgoje, šolanja, pripravljanja vseh delovnih ljudi in občanov za obrambne in samozasčitne naloge.

Razen tega so opozorili tudi na to, kam je treba usmeriti delo, kaj je treba spremeniti, dopolniti in posodobiti, da bi bile obrambne priprave še uspešnejše.

Mile Gojkovič

MORAVČE

Pesem jih združuje

Pesem je že od nekdaj združevala ljudi ob veseljih, pa tudi žalostnih trenutkih, krepila je narodno zavest in ponos ter dajala trdnost Slovencev v času, ko so drugi hoteli, da bi kot narod izginili. Med vojno je dajala pesem borcev tudi pogum, hkrati pa je v njih podžigala sovraštvo proti nasilju in zatiranju svobodoljubnih narodov.

Dekliški pevski zbor Moravčev deluje v okviru domačega kulturnega društva Tine Kos, vodi ga že peto leto Milan Kokalj. Trenutno ima zbor 23 pevke. Že ime zbora pove, da ga sestavljajo mlada dekleta iz Moravske doline. Nekaj pevke obiskuje srednjo in višjo šolo, nekatere pa so že zaposlene. Pevke se med seboj dobro poznajo in razumejo, kar je osnovni pogoj za uspešno delo v zboru. Vsako leto se zboru priključijo mlade pevke, tako da je število pevke kljub osipu zadovoljivo. Zbor deluje v sedanjih obliki že štiri leta. Vaje imajo enkrat na teden v posebnem prostoru Partizanskega doma v Moravčah. Pojejo pa vse vrste pesmi: domače, narodne, umetne, partizanske. Za prihodnjo sezono bodo vadile nekaj novih pesmi, s katerimi bodo nastopile na koncertu. Zbor je dosegel vidnejše uspehe na občinskih, krajevnih proslavah in na samostojnem koncertu maja v Moravčah.

Jože Novak

Dekliški pevski zbor na samostojnem koncertu v Moravčah 2. maja

Vabila

Vabimo borce 1. bataljona VOS-OF, 15. brigade NOV, občane in prijatelje Bele krajine na slavnostno prireditev, ki bo v nedeljo, 28. avgusta 1983 ob 14. uri v Dragomlji vasi pri Suhorju.

S kulturnim programom, partizanskim srečanjem in gasilsko veselico bomo počastili 40. letnico ustanovitve 1. bataljona VOS-OF in 40. letnico pomembne zmage 1. bataljona VOS-OF in 15. brigade NOV na območju KS Suhor v Beli krajini, ko so bili razbiti vsi poskusi, da bi se v Beli krajini vzpostavila okupatorska oblast.

Slavnostni govornik bo republiški sekretar za notranje zadeve, pokrovitelj proslave pa je Zavarovalna skupnost Triglav - Dolenjska območna skupnost Novo mesto.

Odbor 1. bataljona VOS-OF
Skupščina KS Suhor

★

Zveza združenj borcev NOV Slovenije - Komisija za bivše politične zapornike, internance in izgnance in družbenopolitične organizacije in občina Rab vabijo nekdanje politične zapornike, internance in izgnance ter druge borce na proslavo osvoboditve, ki bo v soboto 10. septembra 1983 ob 11. uri na Kamporskem pokopališču na Rabu.

Na proslavi bodo sodelovali kulturni delavci z Raba in iz Slovenije.

Na proslavo bodo vozili avtobusi Turističnega podjetja Alpetour iz Škofje Loke za ceno 2.250 dinarjev, v kar je všteta cena za prevoz, prenočišče in prehrano. Odhod iz Ljubljane - Trga osvoboditve bo 10. 9. 1983 ob 6. uri in vrnitev 11. 9. 1983 v večernih urah.

Prosimo vse, ki se želijo udeležiti proslave na Rabu, da se prijavijo pri svojih občinskih odborih ZZZB NOV Slovenije, RO ZZZB NOV Slovenije ali pa direktno v Alpetourovi poslovalnici v Ljubljani, Šubičeva 1 do 1. 9. 1983 in vplačajo tudi stroške potovanja.

RO ZZZB NOV Slovenije
- Komisija za bivše politične zapornike, internance in izgnance

★

DPO krajevne skupnosti Ljubljani, partizanski kurirji rejele kurirske postaje P-22, odbor severnoprimorskih kurirjev 4. brigade VDV vabimo nekdanje kurirje Primorske, borce, borke, kurirke, aktivistke in vse sodelavce, ki so sodelovali med NOV s kurirskimi postajami, prav tako mladino in vse druge, da se udeležijo odkritja spominskega pomnika 3 padlim kurirjem. Ob 40-letnici ustanovitve kurirske postaje P-22 ga bodo odkrili 27. avgusta ob 11. uri na lovski koči na Stador planini. Iz Ljubljane na Stador planino bo vozil kombi.

DPO Ljubljani in severnoprimorski odbor partizanskih kurirjev 4. brigade VDV

★

Vabimo vse borce in borce, administrativno-tehnični in vodstveni kader ter svojce padlih in umrlih tovarišev, ki so bili med vojno v sestavi zaščitne čete in Pokrajinskega komiteja KPS za Slovensko primorje, da se udeležijo skupne proslave 9. korpusa, ki bo 11. septembra 1983 v Novi Gorici. Zborna mesto naše enote bo pred osnovno šolo Kozara v Novi Gorici ob 9. uri. Na tem zboru bo podeljena brošura čete vsem, ki so sodelovali pri tem organu.

Po snidenju naše enote in podelitve brošure bo skupni odhod na osrednjo proslavo, ki bo na trgu Edvarda Kardelja z začetkom ob 11. uri.

Domicilni odbor zaščitne čete
Pokrajinskega komiteja KPS
za Slovensko primorje

★

V spomin na zbor enot, ki so bile med 22. in 24. marcem 1945 zbrane na Črnem vrhu pri Cerknem zaradi preboja sovražnega obroča v zadnji ofenzivi, bo 21. avgusta ob 11. uri odkritje spominskega obeležja. Te enote so bile: Skofješko odred, Brigada garibaldi - Antonio Gramsci, Oblastni komite KPS za Gorenjsko, Pokrajinski odbor OF za Gorenjsko, Zaščitni bataljon oblastnega komiteja in pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko, Brigada D'Assalto garibaldi Triestina. Te enote so krenile v smeri Blegoš. Proti Porezni pa je krenila 19. SNOUB Srečko Kosovel, Gorenjsko vojno področje, inž. bataljon 31. divizije, igralska skupina 9. korpusa, osebje korpusnih delavnic iz Cerknega. Vse te enote bodo sodelovale na proslavi.

Slavnostni govornik bo tov. Viktor Avbelj, predsednik predsedstva SR Slovenije, ki bo obeležje tudi odkril. Vaša udeležba bo prispevala k večji slovesnosti.

Pripravljalni odbor

★

Sekcija za rekreacijo ŠD Kokrica tudi za letošnjo prvo soboto v septembru prireja že tradicionalni tek po Udin borštu. Tek posveča organizator dvodnevnu boju borcev Kokrskega odreda oziroma zadnjemu boju borcev 2. bataljona Kokrskega odreda, ki je 13. in 14. septembra 1942. leta padlo 24 borcev, 33 je bilo ujetih, samo šestim pa se je uspelo rešiti.

Trasa teka poteka mimo spomenikov v Udin borštu in vodi večinoma po mehkih gozdnih stezah v osrčju gozda. Tekmovanje bo potekalo v trinajstih kategorijah. Vojaki v vojaški uniformi bodo tekli 2 km. Pionirji in pionirke se bodo pomerili na 2 km oziroma 4 km dolgi stezi, ženske na 7 km, moški pa na 13 km.

Start bo v soboto, 3. septembra 1983, ob 17. uri pred zgradbo osnovne šole na Kokrici, kjer se na dan prireditve tekmovalci lahko prijavijo že od 15. ure dalje.

Tek po Udin borštu je uvodna preizkušnja zmogljivosti, oziroma eden prvih pokazateljev poletne aktivnosti za vse rekreativne tekače, ki se že pripravljajo na jesenske teke in zimске tekaške maratone.

Lanska udeležba prek 400 tekmovalcev v vseh kategorijah pa je obveza organizatorju, da bo tudi letošnja prireditev organizirana vzorno.

ŠD Kokrica

PRAVNI SVETOVALEC

Z.C.V. Veje drevja, ki raste na sosedovem zemljišču, segajo na moje zemljišče in mi delajo škodo. Kaj lahko storim?

Odgovor: Če veje tujega drevesa visijo nad vašim zemljiščem, jih imate pravico požagati. Sosed zaradi tega ne bo mogel od vas zahtevati odškodnine.

G. I. IB.

Vprašanje: Prosim za pojasnilo, ali so po novih predpisih uvedene kakšne spremembe glede vste in roka trajanja pripomočkov za invalide.

Odgovor: S prenosom uveljavljajo zdravstvenega varstva vojaških invalidov v zdravstvene skupnosti so nastale tudi neke razlike v vrstah pripomočkov, do katerih imajo invalidi pravico, pa tudi v dobi trajanja posameznih pripomočkov. Vendar invalidi niso izgubili pravice do nobenega življenjsko pomembnega ortopedskega pripomočka. Po novem nimajo pravice do usnjene kape, usnjenega telovnika oziroma volnenega puloverja za TBC bolnike in usnjenih rokavic s podloženim krznom. Predpisi skupnosti zdravstvenega varstva nadalje ne vključujejo pravice do magnetofona, ure ter palice za slepe invalide ter metalne ploščice za pisanje z Brailovo pisavo. Glede trajnostne dobe velja za nekatere pripomočke nekoliko daljši čas trajanja. Za ortopedske oziroma specialne čevlje je ta doba določena z 12 meseci, za proteze za zgornje okončine 3 leta, za spodnjo 2 leti, za kopalno protezo 5 let. Na novo pa so invalidi pridobili pravico do aparata za omogočanje glasnega govora, katerega rok trajanja je 4 leta.

Z. A. K.

Vprašanje: Kot 90-odstotni vojaški vojni invalid sem dobival protezo, ortopedsko rokavico, slušni aparat in ortopedske čevlje. Pred dnevi so mi rekli, da moramo biti invalidi ponovno pregledani za vsak invalidski pripomoček pri različnih specialistih. Prosim za pojasnilo.

Odgovor: O novem postopku za pridobitev invalidskih pripomočkov smo v tej rubriki objavili že nekaj odgovorov. Ponovno pojasnjujemo, da po prenosu uveljavljanja zdravstvenega varstva vojaških invalidov v zdravstvene skupnosti velja tudi glede oskrbovanja z ortopedskimi in drugimi pripomočki enak postopek kot je predpisan za druge uporabnike zdravstvenega varstva v samoupravnem sporazumu o postopku in načinu uresničevanja pravic in zdravstvenega varstva (Ur. l. SRS, št. 6/81). Potrebo po pripomočku praviloma ugotavlja zdravnik ustrezne specialnosti, ki invalidu napiše naročilnico za nabavo pripomočka. Kadar gre za očesne pripomočke, izda recept okulist brez napotnice. Za ortopedske in druge pripomočke gre invalid najprej k svojemu zdravniku, ki presodi utemeljenost zahteve po pripomočku in nato izda napotnico za ustreznega specialista. Za pripomočke, ki jih izdeluje Zavod za rehabilitacijo invalidov v Ljubljani, se lahko invalidi oglašajo neposredno v specialistični ambulanti tega zavoda - vsak dan, kjer dobijo naročilnico in tu tudi naročijo pripomoček. Če gre za zamenjavo pripomočka pred iztekom trajnostne dobe, mora zdravnik specialist pridobiti mnenje ustrezne klinike, nakar izda naročilnico za nov pripomoček.

Obvestili

Borce brigad, ustanovljenih v ZSSR, ki se niso udeležili zbora 31. julija 1983 na Kokrici pri Kranju, obveščamo, da lahko dvignijo spominske listine in značke osebno na Kokrici - Srednja 12. Pismene prijave pošljite na naslov odbora Cesta na Brdo 38, Kranj. Poslali vam jih bomo po povzetju na vaš naslov.

Odbor skupnosti borcev brigad, ustanovljenih v ZSSR

★

Vsem borcem in aktivistom ljubljanske sekcije BBO sporočamo, da se bomo odpeljali na proslavo 40-letnice 9. korpusa, ki bo 11. 9. 1983 v Novi Gorici, z avtobusom.

Prijavnice in vse informacije dobite na skupnem setanku članstva sekcije BBO, ki bo v četrtek, 1. 9. 1983, na običajnem mestu.

Odbor sekcije BBO

Rudi Kalc

Na ilirskobistriškem pokopališču smo se junija poslovili od prvoborca, predvojnega revolucionarja in nosilca partizanske spomenice 1941, Rudija Kalca-Svobode. Rodil se je 1908. leta v proletarski družini v vasi Kučevo. Pobegnil je prek državne meje v staro Jugoslavijo in se zaposlil v lesnem kombinatu. Od tu se je podal v Romunijo, kjer pa ni našel zaposlitve. Zaprt je bil v Tomišveru in nato izgnan v Jugoslavijo. V Loški dolini je kmalu dobil zvezo s tamkajšnjimi komunisti. Kmalu se je znašel v zaporu. Iz zapora se je moral vrniti v domači kraj in se je povezal z organizacijo TIGR. Po okupatorjevem vdoru je postal aktivist OF, v začetku leta 1942 se je priključil Brkinski četi. Kasneje je odšel med borce Notranjskega odreda, 13. primorsko-goranske divizije, kjer je opravljal dolžnost pomočnika veterinarskega referenta. Konec vojne je dočakal v Istrskem vojnem področju. Do demobilizacije je bil v Vipavskem področju kot pomočnik veterinarja konjušnice v Lipici. Imel je čin rezervnega kapetana JLA. Za službo v NOB je bil šestkrat odlikovan.

Joahim Baloh

Joahim Baloh je umrl maja. Od njega smo se poslovili v Zagorju. V NOB se je vključil kot invalid v delovno brigado terena Čemšenik in okolico Zagorja. V decembrski hajki je bil ujet. Zaprt je bil v Trbovljah in v Mariboru, odkoder je bil odpeljan v Dachau. Prejel je orden dela 3. stopnje.

Danilo Mohar

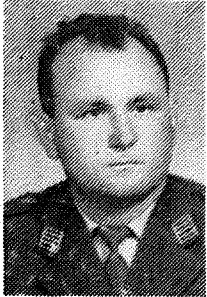
Vsa Ribnica in okolica, njeni ljudje, prav tako ves Loški potok in vse družbene, politične in druge organizacije, še posebej Zveza združenih borcev in pa Zveza rezervnih vojaških starešin pa

Jože Cotič-Iztok

Jože Cotič-Iztok se je rodil 1910. leta na dornberškem Taboru. Bil je nosilec partizanske spomenice 1941. Številna družina desetih otrok, ki se težko probijala skozi življenje, zatirana in zapostavljena, skoraj simbolizira razmere, ki so vladale takrat za vso Primorsko. V takih časih je šel Jože v partizane, ko ni bilo skoraj ničesar na naši strani, razen velikega upanja, ogromna moč in strahotna propaganda o nepremagljivosti fašističnega stroja na drugi strani. Na goriškem je bil Jože Cotič za Furlanom iz Renč drugi partizan. Vso vojno je križaril po vsej Primorski. Opravljal je razne dolžnosti od komandirja čete, komandanta in komisarja bataljona ter komandanta idrijskega vojnega področja. Bil je komisar prve skupine italijanskih partizanov v letu 1943 v Brdih in v okolici Čedadina in Vidma. Bil je ranjen. Po vojni je ostal v JLA, kot invalid je bil demobiliziran. Opravljal je odgovorne politične dolžnosti na obali. Bil je nosilec štirih visokih odlikovanj.

Vladimir Pirc-Miro

Na ljubljanskih Žalah smo se poslovili od Vladimira Pirca-Mira, rojenega 1920. leta v rudarski družini v Idriji. Kot primorski Slovenec je moral služiti italijansko vojsko. Bil je v kazenskem bataljonu. Po razpadu Italije se je vrnil domov in se vključil v OF in vstopil v Vojkovo brigado. Po vojni je ostal aktiven oficir v JLA. Prejel je sedem odlikovanj.

Peter Gorjan

Januarja smo se v Novi Gorici poslovili od borca NOV in člana ZKS Petra Gorjana, rojenega 1924. leta na Grčeni. Italijani so ga zaradi sodelovanja z NOG odpeljali v posebni bataljon v Italijo, od koder se je vrnil septembra 1943. leta in vstopil v NOV. Bil je v Gregorčičevi in Gradnikovi brigadi ter v enotah VDV. Od maja 1944 je bil šofer v štabu 9. korpusa. Po vojni je bil šofer v ministrstvu za promet v Beogradu. Prejel je več državnih odlikovanj.

Anton Plahar

Junija smo se na vrhniškem pokopališču poslovili od Antona Plaharja, rojenega 1889. leta. Vse njegovo delo ni ostalo prikrito okupatorju, zato je Umoral 1941. leta v internacijo. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov. Po vojni se je vključil v obnovo domovine. Prejel je številna državna priznanja in odlikovanja.

Veronika Likar

Na Otlici smo se maja poslovili od partizanske matere in aktivne delavke NOB Veronike Likar. Rodila se je na Predmeji 1907. leta. Vodila je partizansko delavnico. Njeni trije sinovi so bili borci NOB.

Jože Šešal

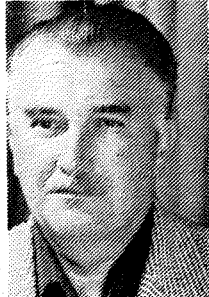
Na pokopališču v Završah pri Misljini smo se 1982. leta poslovili od Jožeta Šešala, rojenega 1903. leta. Od vsega začetka je pomagal NOB in prvim partizanom, ki so se ustavljali v Završah. Leta 1944 je odšel v partizane na Dolenjsko. Prejel je številna priznanja.

Ivan Pavlin-Iztok

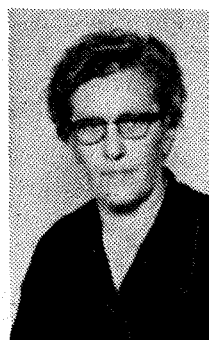
Decembra lani smo se na solkanskem pokopališču poslovili od rezervnega kapetana 1. razreda Ivana Pavlina-Iztoka. Vsa povojna leta do upokojitve je služboval v organih za notranje zadeve. Pred odhodom v partizane je bil v italijanski vojski v Savori, od koder je pobegnil in se še pred razpadom Italije priključil partizanom. Sodeloval je na goriški fronti ob prihodu Nemcev. Kasneje je na Goriškem kot vosovec uspešno sodeloval v mnogih akcijah do odhoda v pokrajinske organe, kjer je delal kot radiotelegrafist. Bil je trikrat odlikovan, prejel pa je tudi druga priznanja.

Marko Prosen

V Mežici smo se poslovili od Marka Prosenja, rojenega 1910. leta. Sodeloval je v kulturnoprosvetnem društvu Svoboda v Mežiški dolini in 1938. leta postal član KPJ. Bil je med prvimi, ki so pripravljali organiziran odpor proti okupatorju. Leta 1941 je sodeloval v veliki tro-silni akciji letakov OF v Mežiški dolini. Zbiral je orožje vse do aretacije in bil odpeljan v taborišče Auschwitz.

Jože Eberl

Maja je umrl Jože Eberl. Rodil se je 1909. leta v Zagorju. Bil je skojevec in je deloval v trojkah. Leta 1941 je začel sodelovati z OF. Bil je aretiran in zaprt v Trbovljah, na gradu Borl, nakar so ga odpeljali v Auschwitz. Po osvoboditvi je bil aktiven delavec v vseh organizacijah.

Antonija Trpin

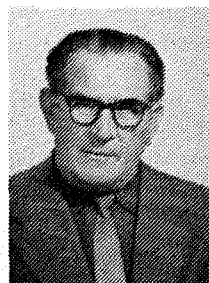
Maja je umrla Antonija Trpin, rojena Torkar, 1906. leta v Podbrdu na Primorskem. Maja 1942. leta se je skupaj z možem priključila NOB. Bila sta terenska delavca. Istega leta je bila tudi sprejeta v KP. Za svoje delo med NOB je prejela priznanje.

Viktor Koren

V Podkrajju pri Velenju smo se junija poslovili od Viktorja Korena, rojenega 1917. leta. Leta 1943 se je vključil kot terenski aktivist v delo NOG na Bizeljskem. Leta 1944 je postal aktivni borec Tomšičeve brigade, nato pa je bil dodeljen v 2. divizijo KNOJ. Bil je dvakrat odlikovan. Prejel je tudi spomenico Tomšičeve brigade.

Anton Rečnik

Junija je umrl Anton Rečnik. Rodil se je pred 78. leti na Tolstem vrhu pri Misljini. Med NOB je delal v srbskih rudnikih in podpiral partizane. Od njega smo se poslovili v Zagorju.

Ivo Lukežič

Krajevna skupnost Stadij je izdala dolgoletnega aktivista, medvojne aktivista OF, upokojenega železničarja Ivo Lukežiča. Rodil se je pred 82. leti. Leta 1920 je bil udeleženec aprilskega dogodka na Zaloški cesti. Takoj po okupaciji je bil aktivist pri matičnem odboru ljubljanskih železničarjev. Šel je skozi begunjske zapore, Dachau in prisilno delo v nemških tovarnah. Po osvoboditvi je opravljal pomembne državne naloge in bil uspešen družbenopolitični delavec. Prejel je številna visoka državna in družbena priznanja ter odlikovanja. Od njega smo se poslovili junija na ljubljanskih Žalah.

Franc Zakeršnik

Od Franca Zakeršnika smo se poslovili junija v Podkrajju pri Velenju. Bil je borec Tomšičeve brigade. Zaprt je bil v celjskih zaporih.

Društvo upokojencev v Ribnici so izgubili iz svoje srede priljubljenega tovariša in soborca iz časov narodnoosvobodilnega boja in graditve naše socialistične domovine, Danila Moharja, podpolkovnika v pokoj. Neizprosna in zahrbtna bolezen je za zmeraj ustavila njegov korak, ko je bil še sredi neutrudnega aktivnega družbenopolitičnega dela in ko ni še izpolnil niti 54 let plodnega življenja.

Zadnje čast so mu 10. avgusta izkazali številni prebivalci Ribnice in okolice, prišli so iz Loškega potoka in drugih krajev. Častna četa JLA se je skupaj s številnimi predstavniki ter mnogoterimi občani

poslovala od njega. V imenu borčevske organizacije in občinskega komiteja zveze komunistov ter Društva upokojencev so mu izrekli zadnje besede v slovo Jože Levstek, Franc Lapajne in Ignac Merhar.

Casi, ki so se zgrnili nad našo domovino leta 1941, so povzročili, da je Danilo Mohar kot enajstletni deček - rodil se je 22. decembra 1929 na Hribu v Loškem potoku - čez noč prerasel iz otroka v resnega mladeniča. Pojavi odpora proti okupatorju v Loškem potoku, napadi prvih partizanov na Lož, prehodi partizanskih skupin skozi potoške vasi, vse to je globoko prevzelo mlado srce Danila

Moharja. Okupatorjeva grozodejstva, požigi vasi in streljanje nedolžnih ljudi, pa so bila tisti odločilni vzgibi, ki je mladeniča Danila kaj kmalu pripeljal v vrste osvobodilnega gibanja. Šele trinajstleten je postal član SKOJ, s šestnajstimi leti pa je bil sprejet v partijo. Pri-družil se je Vojski državne varnosti, ki je bila nepogrešljiv ščit proti vsem notranjim izdajalskim in vohunskimi sovražnikom osvobodilnega gibanja. Jeseni 1944 leta je partizan Danilo prešel v sestavo 10. zagrebškega korpusa, po vojni pa je obiskoval v Beogradu vojaško akademijo. Ves čas do upokojitve zaradi bolezni leta 1976 je služil

v JLA s činom podpolkovnika, nazadnje kot poveljnik artilerijskega divizion v Ribnici.

Prehod iz vojaškega v civilno življenje označuje začetek drugega nič manj vdanega, plodnega in zavzetega političnega dela Danila Moharja. Postal je eden izmed najbolj vidnih družbenopolitičnih delavcev v Ribnici in ni je organizacije, v kateri ne bi čutili sledu njegovega dela in prizadevanj. Polnih pet let je bil med drugim tudi sekretar občinskega komiteja Zveze komunistov Ribnica. Vse svoje sile je namenjal tudi razvoju njemu tako priljubljenih organizacij, kot sta Zveza združenih borcev in

Zveza rezervnih vojnih starešin. Za svoje vdano delo v vojski in na političnem področju je prejel vrsto odlikovanj.

Spomin na pokojnega Danila Moharja bodo ohranjale njegove vrline, ki so se kazale v vsem njegovem življenju. Bil je do kraja odkrit, pošten, zvest svojim idealom, vedno pa človeško čuteč in skromen. Pri njegovem delu, ravnanju in razsojanju ga niso mogle omajati nobene težave nobeni udarci niti razočaranja. Četudi telesno bolan je duhovno ostal dejaven do zadnjega diha in ves vdan ciljem, za katere je šel v boj kot trinajstletni mladenič.

Drago Košmrlj

Štiridesetletnica ustanovitve 1. bataljona VOS OF

V nedeljo, 28. avgusta 1983, ob 14. uri se bodo v počastitev praznika borcev ob 40-letnici ustanovitve 1. bataljona VOS OF in 40-letnice pomembne zmage bataljona VOS-OF in 15. brigade NOV na območju KS Suhor v Beli krajini zbrali njegovi borci. Zbor organizirajo skupnost borcev 1. bataljona VOS OF in družbenopolitične organizacije KS Suhor pri gasilskem domu v Dragomlji vasi, da bi slovesno proslavili te zgodovinske jubileje. Pokrovitelj proslave je Zavarovalna skupnost TRIGLAV-Dolenjska območna skupnost Novo mesto.

Iz zgodovine bataljona VOS OF

Pred ustanovitvijo bataljona VOS OF so delovali po vsej Sloveniji oddelki VOS za boj proti špijonaži, petokolonaštvu, sabotaži in izdajalcem slovenskega naroda. VOS je bil orodje osvobodilnega gibanja in boja slovenskega naroda proti sovražniku, odkritim kot tudi prikritim.

Po kapitulaciji fašistične Italije so se enote VOS številčno okrepile in širilo se je osvobodeno ozemlje. Nastala je večja potreba po novih akcijah, koncentraciji skupin, in zato tudi potreba za novo organizacijo za naloge vojaških in civilnih oblasti v zaledju. Vse bolj se je kazala potreba, da se operativnim enotam omogoči širše operacije. Zato je Glavni štab NOV in PO Slovenije 18. septembra 1943 izdal odredbo za ustanovitev XX »BATALJONA VARNOSTNE OBVEŠČEVALNE SLUŽBE«. Iz 14. in 15. divizije so vzeli največ vdanih, drznih, pogumnih in v bojih preizkušenih starih partizanov, sposobnih za hitre premike pri izvajanju zahtevnih in odgovornih nalog. Tako je bil 25. septembra 1943 v Zagradcu pri Žužemberku ustanovljen bataljon VOS OF, ki je imel v svojem sestavu 3. čete prekaljenih borcev. Za takratne razmere je bila to dobro oborožena vojaška formacija, ki je takoj začela boj proti beli gardi, črni roki, skrivačem, ubežnikom in drugim izdajalcem slovenskega naroda. Območje delovanja bataljona je segalo od Ljubljane do Bele krajine. Bataljon je deloval predvsem tam, kjer niso mogle delovati operativne enote. Z drznimi vsakodnevnimi varnostnimi in drugimi akcijami je prisilil sovražnika, fašistične oblastnike in

domače izdajalce, da so si poiskali zaščito in zavetje za trdnimi zidovi in žicami postojank. Izredna aktivnost bataljona VOS OF in doseženi uspehi na terenu so vcepili strah in trepet sovražniku in domačim izdajalcem. Zelo dober odnos borcev do civilnega prebivalstva in upravičenost izvajanja akcij sta dvigala ugled bataljona in tudi njegovo priljubljenost. Zato so prebivalci borce povsod sprejemali z veseljem, z njimi sodelovali in jih imeli za svoje, ti pa so jim za njihovo pozornost vračali varnost in jim pomagali z delom pri njihovih opravilih.

Bataljon VOS OF se je s svojimi enotami vsak dan pojavljal na raznih krajih, sprejemal boj s sovražnikom in domačimi izdajalci ter jim zadajal hude izgube. Vosovci so se pojavljali povsod tam, kjer jih je okupator najmanj pričakoval. Tako drzne in nenadne akcije na raznih krajih so pri sovražniku vnašale zmedo, da se ni upal pojavljati z manjšimi enotami na kontroliranem osvobojenem ozemlju. Velike zasluge za dosežene uspehe bataljona ima prav gotovo poveljniški kader, ki je s svojimi izkušnjami, modrim poveljevanjem, presojanjem nastalega položaja, hitrim ukrepanjem in odločitvami mnogokrat presenetil sovražnika.

Veliki uspehi bataljona VOS OF v prvih mesecih obstoja so se hitro širili med našim prebivalstvom, v operativnih enotah in pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije. Zaradi doslednega izvajanja postavljenih nalog je glavni štab 8. novembra 1943 izdal odredbo, da se bataljonu VOS OF zaupa zavarovanje Kočevskega Roga, koder se je zadrževal glavni del vodstva slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja. Razen tega je bila bataljonu VOS OF naložena naloga zavarovanja Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju, zavarovanje delegacije na 2. zasedanje AVNOJ v Jajce in zasedanje SNOS v Črnomlju. Bataljon je zaupane naloge zelo uspešno izvajal. Sovražnik ga ni uspel niti enkrat presenetiti, kar dokazuje, da se je znal dobro zavarovati, da je bil buden in da je imel široko razpredeno obveščevalno mrežo med civilnim prebivalstvom in bil tako vedno seznanjen s sovražnikovimi nameri. Tudi velika nemška ofenziva, ki jo je izvajal okupator z domačimi izdajalci prek Bele krajine

proti Dolenjski od 20. 10. do 1. 11. 1943, ni mogla presenetiti bataljona. Tedaj se je bataljon VOS spretno izmaknil sovražnikovim obročem in s seboj odpeljal 350 domačinov z Dolenjske v zaledje. Od tam je takoj začel napadati, kar je okupatorja in domače izdajalce popolnoma zmedlo. Tako mu ni uspelo, da bi pod zaščito tankov in oklepnih vozil z domačimi izdajalci postavil okupatorsko oblast v Beli krajini. To so mu odločno preprečili borci bataljona VOS OF in borci 15. brigade NOV in mu pri tem zadali hude izgube.

Zaradi spremenjenih odnosov sil spremenjene taktike delovanja pete kolone in obveščevalnih služb napadalca ter širjenja osvobojenega ozemlja je Slovenski narodnoosvobodilni svet 19. 2. 1944 sprejel odlok o ukinitvi Varnostno-obveščevalne službe kot posebne organizacije za boj proti peti koloni. Predsedstvo SNOS je namreč z odlokom 1. marca 1944 odločilo, da se ustanovi Odsek za notranje zadeve in se mu dodeli potrebne oborožene sile za potrebe oboroženega boja s preimenovanjem teh enot v Vojsko državne varnosti VDV. Tako je bila na operativnem območju 7. korpusa 15. marca 1944 ustanovljena 1. brigada VDV, v katere sestav je bil vključen tudi bataljon VOS OF.

V šestmesečnem obdobju delovanja je bataljon VOS OF uničil, zajel in onesposobil 356 sovražnikovih vojakov in domačih izdajalcev, uničil 4 tanke, poškodoval 2, 8 drugih vozil in 1 blindo. Zaplenil je 1 težki mitraljez, 6 puškomitraljezov, 72 pušk in približno 3400 kosov streliva, medtem ko je sam izgubil 9 borcev.

Bataljon VOS OF je tako častno opravil svoje revolucionarno poslanstvo in prispeval dragocen delež v razvoju oboroženega boja in politične aktivnosti v zmagovitem narodnoosvobodilnem boju vseh jugoslovanskih narodov.

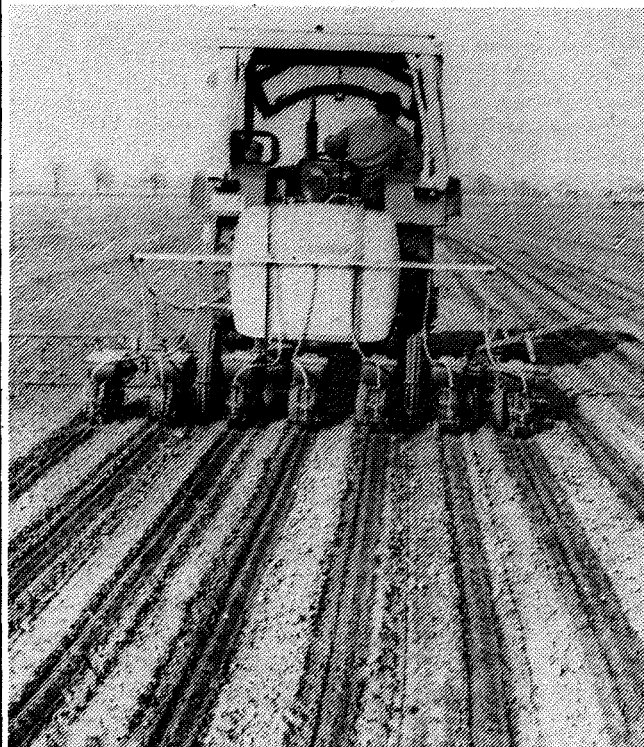
Vse dosedanje proslave so bile množično obiskane. Zato tudi sedaj ob tako pomembnih jubilejih pričakujejo, da se bodo borci bataljona, 15. brigade, občani in prijatelji Bele krajine številno udeležili slavnostne prireditve 28. avgusta 1983 ob 14. uri v Dragomlji vasi.

Lado Lapanja

Položaj mladih kmetovalcev na obmejnem območju

V radeljski občini smo mladi namenili veliko pozornosti razvijanju mejnega kmetijstva ter še posebej izpostavili problem izobraževanja in štipendiranja mladih kmetijskih kadrov. Dolgo časa že ugotavljamo, da v naši občini mladi množično zapuščajo oziroma bežijo iz kmetijstva. Tako je na eni strani pretrgana živa meja mejnega kmetijstva, na dru-

ena izmed rešitev teh problemov v združevanju čimveč mladih kmetovalcev v združne organizacije. S tem se bodo uveljavila stališča in potrebe mlade generacije, za kar pa bomo morali mladi poiskati konkretne možnosti in rešitve za svojo akcijo, kjer bosta zagotovljeni prihodnost in družbenoekonomska enakopravnost mladih v kmetijstvu.

gi strani pa bežanje iz kmetijstva ni izčrpano le v ekonomski motiviranosti, temveč je povezano z odporom proti delovnim razmeram in določenim oblikam organizacije kmečke mladine oziroma družine. Mladi kmetje imajo v tej družini položaj družinskih pomočnikov – delajo za družinsko skupnost, ne pa za lastno existenco. Zato se počutijo delovno, upravljalno in materialno podrejeni. Vzroke za takšno množično zapuščanje bi lahko iskali predvsem v nekontinuiranosti dela, uveljavljanju pravic socialne varnosti ter položaju kmetovalca oziroma kmetovalke. Postopno izenačevanje socialne varnosti združenega kmeta in delavca je tudi eden izmed pogojev, da se bodo morali mladi v večji meri odločati za kmetovanje ter si na osnovi združevanja dela, sredstev in zemlje bolj smotne in produktivne proizvodnje zagotavljati enak družbenoekonomski položaj, kot ga imajo delavci v združenem delu. V kmetijstvu se še vedno pojavljajo velike razlike, in to med združenimi kmeti in zasebniki. Združeni kmetje so vključeni v zadržno organizacijo. Tako so bolj oskrbljeni z reprodukcijskimi materiali in imajo možnosti uvajanja sodobne kmetijske tehnologije, predvsem pa so tudi socialno in invalidsko zavarovani. Tu so prednosti združenega kmeta, ki jih zasebni kmetovalec nima.

Med mladimi v naši občini je precej kmetovalcev, ki niso združeni v zadržne organizacije, kajti prevečkrat lahko opazimo, da mladi nalogam breme spreminjanja družbenoekonomskih odnosov v kmetijstvu na ramena kmetijskih združenj, in zato je

Po drugi strani je navzoč tudi problem štipendiranja mladega kmeta. Reforma izobraževanja omogoča vsakemu mlademu kmetu, da se vključi v redni proces izobraževanja, toda na tej strani so poročili družinski, starši, ki se še vedno postavljajo v vlogo gospodarja, ki odloča o tem, ali se bo naslednik odločil za šolanje. Seveda so tu tudi socialni problemi. Zato se bomo morali prizadevati za dvig ustreznih izobrazbenih stopnje, saj je stara miselnost, da kmet ne potrebuje šol in izobrazbe, že preživela stvar. Doseči moramo še večjo povezanost vzgojno izobrazbenega programa kmetijske šole, temeljne organizacije kooperantov in drugih proizvajalcev. Primer

problematike šolskega centra na Muti, v katerem je vpisanih samo 19 dijakov, čeprav je ta šola regijska, daje misliti da je mladina na tem področju še premalo naredila in bo potrebno v naslednjem obdobju, v katerem bo dragocena vsaka doma pridelana dobrina, nameniti veliko pozornost vlogi mladinske organizacije, ki naj kot povezovalna usklajevalka interesov uveljavi posamezne dejavnike DPS in kmetijske organizacije na tem področju. Zadnja leta vključujemo v program mladinskega prostovoljnega dela tudi čedalje več dela na področju kmetijstva, saj je velik del naše občine hribovit in manj razvit in zaradi pojavljanja socialnih problemov in nerazvitih infrastrukturnih objektov mladi zapuščajo kmetije. Zato je v programih mladinskih delovnih akcij »Kobansko« namenjene več pozornosti problemom melioracije, urejanja pašnikov, adaptacije kmečkih hiš, gospodarskih poslopij itd... To usmeritev smo začrtali tudi v naše temeljne usmeritve za srednjeročno obdobje in tako širimo prostovoljno delo tudi na področju kmetijstva.

Veliko mladih odhaja na delo v druge donosnejše panoge gospodarstva, zato je starostna struktura naših kmetov precej visoka.

Da bomo preprečili nadaljnji odliv mladih s podeželja v mestna središča, bomo mladi iz občine Radlje ob Dravi ob Dravi namenili veliko pozornost položaju mladega kmetovalca v obmejnem območju, še posebej izseljevanju in zapuščanju kmetij. Poiskati bomo morali konkretne rešitve za usklajeno družbeno akcijo, začrtano s poudarjanjem pomena SLO in DS, pogojev dela, infrastrukture, izobraževanja, sredstev solidarnosti, kreditne politike in drugih specifičnih problemov, ki predstavljajo največje zlo za razvijanje in usmerjanje kmetijstva na podeželju ter ohranjanje žive meje na tem obmejnem območju.

MARIJA KRAJNC
OK ZSMS Radlje ob Dravi

Rešile so jo breskve

Kurirji so med NOB veliko pripomogli k zmagi. Zbirali so obleko, obutev, zdravila in prenašali pošto. Nekateri so padli za svobodo.

Da bi kaj več vedela o kurirjih med NOB, sem se odpravila k aktivistki Radi Zgur-Jasni. Povedala mi je zelo veliko dogodkov, ki so se ji pripetili, ko je prenašala pošto. Med drugimi je pripovedovala: »Nekega dne sem se odpravila v vinograd, kjer smo imeli javko. Dobil sem pošto, ki bi jo morala odnesti aktivistom. Pošto sem dala v žep. V vinogradu sem odtrgala nekaj breskev in jih dala v predpasnik. Hodila sem hitro. Tedaj pa me je ustavil italijanski stražar in me vprašal, kje sem bila. Pokazala sem mu breskve in povedala, da sem bila v vinogradu. Ni mi verjel. Bala sem se, da bo odkril pošto. Prosila sem ga, če me pusti na potrebo. Pustil me je. Za bližnjim drevom sem izkopala jamico in vanjo zagrebla pošto. Takoj sem bila sproščena, saj ne bi več mogli dobiti pošte. Začela sem ga prositi, naj me pusti domov. Ni me hotel, saj ne bi smela iz vasi, ker je bila okupirana in sta bila prihod in odhod v vas prepovedana. Tam me je zadržal dve uri, potem pa me je odpeljal h komandantu. Povedal mi je, kje sem bila in kaj sem delala. Komandant pa ga je nadrl, ker me je zadrževal. Poslal me je domov. Vesela sem bila, saj sem srečno odnesla pete. Ko so Italijani odšli, sem pošto izkopala in jo oddala aktivistom. Velikokrat sem le za las ušla sovražnikom. Petindvajsetega februarja leta 1943 sem bila izdana in morala sem v ilegalo.«

To je bila le ena izmed številnih nevarnosti, ki jih je doživela pogumna aktivistka Jasna.

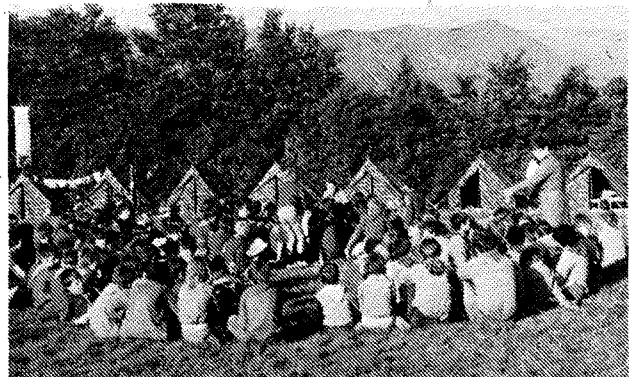
ALENKA FURLAN
OŠ Drago Bajc Vipava

Borci in taborniki

Taborniški odred 14. divizije v Mariboru je že v začetku letošnjega leta praznoval tretjo obletnico obstoja. Čeprav je tudi sicer zelo mlad, ima za seboj že kar nekaj uspešnih taborov in akcij. Od ustanovitve dalje taborniki tesno sodelujejo z ZZB NOV. Tudi starešine so poiskali iz vrst borcev 14.

Klanjšek-Vasja. Predseduje mu tovarnišica Albinca. Delujejo po programu, v katerega so poleg taborniške dejavnosti vnesli tudi spominke pohode in izlete, obisk partizanskih domačij, pač vse tisto, kar spominja na partizanska leta. Za znak so si izbrali obriše Lindeka (razvalin nad

divizije, po kateri so prevzeli ime.

Sklenili so, da bodo v letu 1983 povabili v svoje vrste zastopnike vseh treh brigad 14. divizije (Šerčerjeve, Tomšičeve in Bračičeve). V marcu so ustanovili klub, ki združuje tabornike in borce in predstavlja samostojno taborniško enoto. Poimenovali so se Klub Jože

Frankolovim), Kjer je 14. divizija prebila sovražni obroč in se izmaknila Nemcem.

Tudi svoj taborniški prapor so razvili letos spomladi. Predali so jim ga borci pododbora slavne štirinajste. In sploh, niso zaman podpisali listine o sodelovanju, kajti zrno je že pognalo klatek.

C. H. - B.

Dan brez svobode ni dan

Moja stara mama je s sestanka ZB prinesla značko aktivista. Zanimalo me je marsikaj, zato sva se takole pogovarjali:

Zakaj si članica ZB?

Med vojno sem delala za partizane.

Kaj pa si delala?

Pomagala sem ljudem k partizanom, prenašala sem pošto do nekega kmeta in podobno.

Povej mi kakšno zgodbo.

To niso zgodbe, Klavdija, to je resnica. Na drugi strani naše hiše je bil hrib, vmes pa cesta. Na tem hribu je bila skopana okrogla jama, v njej so vsak dan stali nemški stražarji. Nekega dne, proti koncu vojne, me je stražar vprašal: Koliko je ura? Čudila sem se, od kod zna slovensko. Odgovorila sem: Pol dvanajstih! Ja človek, kaj pa delate še tu? Tedaj mi je bolj tiho dejal: Rad bi drugam! Takoj sem vedela, kaj bi rad. Povabila sem ga, naj pride k meni. Zvečer po straži je prišel. Dala sem mu jesti in odšla sva prek travnika, vode, mimo žage naprej proti gozdu. Ko sva bila dovolj daleč, je trikrat ustrelil, da bi Nemci mislili, da je bil napaden. Prišla sva do kmeta Krenkarja, tam sem

Alojz Ravbar-Egon je bil moj dedek

Ker je dedek umrl že 1971. leta, takrat pa sem imela šele eno leto, se ga ne spominjam. Babica mi je večkrat pripovedovala o njegovem življenju in delu.

Od leta 1958 je živel v Novi Gorici. Rad je imel to mesto, ker se je v njem najbolje počutil. Z babico sta večkrat šla na sprehod proti Kekcu, Kromberku, v Panovec, v Rožno dolino ali kam drugam v samoto. Živel je osamljen, čeprav se je za dogajanje v domovini in v svetu še kako živo zanimal.

Rodil se je 17. 3. 1912 na Proseku pri Trstu. Očeta je izgubil v 1. svetovni vojni. Zato je zanj in za sestro skrbela le mati, ki je bila tovarniška delavka. Ker ni imel možnosti, da bi po osnovni šoli nadaljeval študij, se je zaposlil v nekem tržaškem hotelu, zraven pa se je pridno učil tuje jezike. Kot protifašist je leta 1930 ilegalno prišel v staro Jugoslavijo. Pozneje je odšel v Pariz, kjer je opravljal razna težaška dela. Leta 1938 so ga prijeli v Švici, ker ni imel veljavnih dokumentov. Kot italijanskega državljana so ga izročili Italiji. Tu je moral najprej odslužiti vojaški rok, potem pa si je iskal delo v Trstu. Ker ni bil vpisan v fašistično stranko, je težko dobil delo, čeprav je dobro govoril italijansko, francosko, špansko, nemško in angleško.

Leta 1940 je spet zbežal v Ljubljano. Tam je nameraval študirati, toda vojna ga je prehitela.

Kot zaveden primorski vojak je ob napadu na Jugoslavijo stopil med prostovoljce soške legije. Po razpadu ju-

goslovanske vojske se je v Ljubljani povezal z OF. Spomladi 1943 je deloval na Primorskem kot funkcionar v enotah Varnostno-obveščevalne službe (VOS). Novembra tega leta je bil sprejet v KP, kajti ideje te partije je že dolgo nosil v sebi.

Po vojni je bil zaposlen na raznih vodilnih mestih pri organih za notranje zadeve. Leta 1952 je bil invalidsko upokojen in se je posvetil dopisništvu.

S pridnim delom se je uveljavil kot zanimiv članekar in postal član društva novinarjev. Njegovi članki, največkrat s partizansko vsebino, so raztreseni po raznih časopisih in revijah (Borec, TV-15, Delo, Borba, Primorske novice, Primorski dnevnik, Kuriček in Prosveta, ki izhaja med ameriški Slovenci v Chicagu). Leta 1963 je pri založbi Borec izšla knjigica Iz viharne dni, kjer je v krajših zgodbah opisal dogodke iz partizanskega življenja. Za delo Zakaj je padla španska republika je prejel Kajuhovo nagrado. Vohunski zgodbi iz patizanskega življenja je dal naslov Kdo je izdajalec. Na žalost je ostalo obsežno delo Politični umori nedokončano. Za to delo je zbral podatke o dvajsetih svetovno znanih osebnostih, ki niso umrli naravne smrti.

Mojega dedka poznam le po babičinem pripovedovanju. Hudo mi je, da ga sama nisem imela priložnosti spoznati in čutiti njegove človeške topline.

ALJANA SKOK,
6. c. OŠ IX. KORPUS NOVJ
NOVA GORICA

Živim

Živim.
Sem delček tistega,
kar ne more in ne sme razpasti.
Sanjam o boljši prihodnosti sveta
in o svojih prihodnosti.

Živim.
Gledam vzpone in padce nekaterih.
Tudi svoje.

Poskušam narediti nekaj,
kar ni podobno meni.

Živim.
Spoznavam značaje ljudi.
Še so dobri. A ne manjka slabih.
Iščem srečo pod tem soncem.
Samo iščem.

Živim.
In živela bom dotlej,
dokler bom počela vse to.
Saj je pravzaprav lepo živeti!

TADEJA ZUPAN
nov. krožek OŠ Šentrupert

ga oddala in oni so ga spravili naprej k partizanom. Doma je bil s Ptujem in po vojni se je prišel zahvaliti. Zdaj ne vem, kje je, niti ne vem, kdo je bil.

Kako pa je bilo s pošto?

Pošto sem dobila iz Slovenskih Konjic. Spravljala sem jo v kneipovo škatlo in jo nato odnesla zopet k istemu kmetu. Ponoči pa so prihajali partizani po nizki strehi na okno in prinesli obvestilo. Nekega dne mi je naročil Boris Vinter, naj grem na občino in povem, da je bilo pri nas partizanov kot listja in trave. V resnici so bili le trije. Seveda sem šla, a mi menda niso verjeli, kajti v moji hiši so stanovali tudi Nemci, pa so menda mislili, da si ne upam imeti zveze s partizani.

Sta teta Nada in stric Marjan hodila v šolo?

Večji, Marjan je obiskoval šolo, a so ga učitelji vedno naganjali: Marš nach Serbien in di schule! Hčerka pa je obiskovala le otroški vrtec in tako ni nikoli obiskovala prvega in drugega razreda. Doma smo skrivaj učili otroka pisati in brati slovensko.

Kaj pa svoboda?

Svoboda je bila odrešenje, bila je luč, raztrgati nam je hotelo prsi od veselja in sreče. Nič na svetu ni tako hudo razen vojne, da ne bi bilo moč prestopiti; tudi sedanja stabilizacija nam ne more do živga. Dan brez svobode pa ni dan!

KLAVDIJA PODPEČAN
OŠ Stranice

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Podatki morajo biti natančni

Dragi naši mladi dopisniki, popraviti moramo hude napake, ki smo jih skupaj zagrešili v 31. številki TV-15 v sestavku z naslovom Pripovedovala nam je bolničarka Pavla; Tatjana in Tanja zato, ker nista dobro poslušali, jaz pa zato, ker podatkov nisem preverila. Kaj, ko za to največkrat zmanjka časa, gojim pa dobršno mero zaupanja v vaše izostreno uho. Zaradi tega pa ne sme trpeti zgodovina. Morda se o tem še nikoli nismo dovolj natančno pogovarjali. Velja naj pravilo, ki ga morajo upoštevati vsi zgodovinarji, tudi vi najmlajši zapisovalci: Če nečesa natančno ne veste, nikar ne zapišite, saj lahko s tem povzročite veliko zmedo. Bolje je dvakrat vprašati. Ne jemljite tega kot grajo in ne ustrašite se ponovno prijete pero v roke. Naj bo samo vzpodbuda k večji natančnosti. Kdor dela, ta pač lahko zgreši. Mi pa hočemo to tudi popraviti, kajne? In se opravičiti vsem, ki so jih napačni podatki prizadeli. Hočemo, da so bralci naše mladinske strani pravilno obveščeni.

Torej popravek. Zanj je poskrbela nekdanja bolničarka v SVPB »Franja« Pavla Leban. Takole je napisala: »Upravnica partizanske bolnice v Novakih ni bila bolničarka, temveč zdravnica in popravite naziv bolničarka v »zdravnica dr. Franja.« Dalje v zadnji koloni navajata Tatjana Koren in Tanja Dolenc, da smo Andrejčka prepeljali v bolnišnico v Avstrijo, kar je velika napaka. Ves ta stavek naj se pravilno glasi: »Zdravnica dr. Franja ju je večkrat obiskala, potem so fanta odpljali v bolnišnico v mesto Bari v Italiji (ne v Avstrijo), črtajte stavek, kjer so mu nogo amputirali, ker je to popolnoma izmišljeno in neresnično.

V zadnji koloni članka in zadnjem odstavku spisa črtajte naziv dr. Pavla, ker sem bila takrat bolničarka, kot je navedeno v naslovu.

Tovarišici Pavli se zahvaljujemo za opozorilo, vi pa, dragi naši mladi dopisniki, pogumno na delo!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Spomini moje mame

Moja mama je skromna kmečka žena. Spoštujem in ljubim jo, ker je dobra in prijazna, posebno pa jo cenim, ker je v življenju preživela veliko hudega. O tem mi je pripovedovala takole:

»Rodila sem se v Grintovcu pri Osilnici v številni družini. Oče in mati sta skrbela za tri sinove in štiri hčerke. Ker je bilo pred vojno zelo težko, sem morala od doma služiti. V Turkih, na drugi strani Kolpe, sem imela teto. Ta je imela tri otroke, ki sem jih najprej varovala. Pasla sem krave in opravljala druga dela. Čeprav sem se zelo trudila, sem bila večkrat tepena. Večkrat sem s solznimi očmi gledala čez reko na domači kraj. Tedaj še ni bilo visečega mosta in smo se s čolnom prevažali čeznjo. Dom mi je bil tako blizu, a nedosegljiv.

Nekega dne so v Grintovec pridrli Italijani. Poveljnik je zapovedal, da morajo biti vsi vaščani v štiriindvajsetih urah v Osilnici na zbornem mestu. Sestra Draga me je prišla iskat, ker so starši hoteli, da bi bila vsa družina skupaj. Vesela sem bila, da sem se rešila neprijetne službe. Toda nisem vedela, kakšno težka pot nas čaka. Doma smo zbirali nekaj obleke in mama je v leseni kovček spravila kos slanina za najhujše.

S tovarnjaki smo se vozili štiri dni in se nastanili v lesenih barakah v taborišču Treviso v Italiji. Živeli smo ločeno moški in ženske. V eni

sobi nas je bilo veliko. Mučile so nas uši. Naša mama nas je redno pregledovala in ni dovolila, da bi se česale skupnim glavnikom. Tako smo bile čiste.

Naš oče je znal popravljati ure. Na pot je vzel tudi orodje za svoje delo, a so mu ga Italijani najprej vzeli, pozneje pa so mu ga vrnili. Tako je vsem v taborišču popravljali ure.

Leto 1942 se je bližalo koncu. Zadel nas je huda nesreča. Mama je zbolela. Poslali so jo v bolnišnico. Nekega dne so nam dovolili, da jo gremo obiskat, a našli smo mrtvo. Pokopali so jo v Italiji. Tako nas je ostalo sedem otrok brez matere. Skrb za nas sta prevzela oče in starejša sestra. Ta je skrbela, da smo bili čisti in da smo dobili hrano.

Po kapitulaciji Italije smo se vrnili v Jugoslavijo. Do Reke smo se z vlakom vozili dva dni. Stanovali smo v reški gimnaziji, ker prevoznega sredstva ni bilo nobenega. Velika želja po domu nas je napotila peš proti Sloveniji. Prvi sva odšli sestra Milka in jaz, da bi pripravili hišo za ostale. Žalostno je bilo srečanje z oropanim domom, še težja pa misel, da mame ni več. Čez štirinajst dni se je vrnil oče z ostalimi petimi otroki. Življenje pa teče naprej in tako smo si po osvoboditvi uredili lepše življenje.

ANICA ŠTIMEC, 6. razred
OŠ Vas - Fara

Kolesarski maraton 9. korpusa

Letošnji prvi kolesarski maraton 9. korpusa bo privabil v Novo Gorico številne kolesarje, ki se lahko prijavijo na občinski zvezi telesno-

petek od 16. do 19. ure. Seveda bo organizator upošteval samo prijave z vplačano štartnino ob prijavi ali po poštni nakaznici na naslov: OZ TKS Leninova 13, 65000 Nova Gorica ali po poštni položnici na žiro račun 52000-678-81643 KK Nova Gorica. Zamudniki se bodo lahko prijavili še eno uro pred štartom. Štartnina je za mali maraton 100 dinarjev za maraton 9. korpusa pa 200 din.

Organizator pričakuje že na prvem malem maratону in na maratónu 9. korpusa nekaj sto kolesarjev, ki se bodo odpeljali iz Nove Gorice. Karavani kolesarjev pa se bodo pri Godoviču pridružili tudi borci-kolesarji, ki bodo krenili na dolgo pot iz Ljubljane

ter s svojo udeležbo počastili spomin na bojno pot 9. korpusa.

Novo ustanovljeni kolesarski klub nekdanjih borcev, aktivistov - delavcev organizacij za notranje zadeve Maksa Perca iz Ljubljane je organizatorju prijavil številno ekipo.

Ob tej priložnosti vabimo vse borce - kolesarje, da se udeležijo tega kolesarskega maratona in da svojo prijavo sporočijo na naslov: Kolesarski klub Maksa Perca Čopova 42, 61000 Ljubljana, zaradi organiziranega prevoza iz Nove Gorice do Ljubljane.

Vsi kolesarji, ki bodo uspešno prevozili pot, bodo dobili spominske značke in diplome. Borci pa bodo na cilju deležni še posebne pozornosti.

Popravek

V članku Dan internirancev v Novi Gorici v 25. številki TV-15 Naš tovariš je v drugem odstavku napačna vest, da so »recitali pesem Štefke Komelove, med drugim je bila tudi v koncentracijskem taborišču Auschwitz.« Tovarišica Komelova nam je poslala popravek. Pravilno besedilo se mora glasiti: »Recitali so pesem Štefanije Komel, med drugim je bila tudi v raznih taboriščih v Nemčiji. In sicer: Munchenberg, Templin, Leutesdorf in Hebbach.«

Na Črni vrh

Pripravljalni odbor pri ZB Škofja Loka vabi v nedeljo, 21. avgusta, borce, aktiviste in druge organizacije in kraje na odkritje spominskega obeležja in tovariško srečanje na Črni vrh nad Cerknim v spomin na 22. in 23. marec 1945, ko so se tam zbrale partizanske enote in aktivisti za preboj sovražnega obroča v zadnji veliki nemški ofenzivi na Primorskem in Gorenjskem.

Še posebej vabi odbor vse, ki so sodelovali pri takratnem preboju prek Porezna in Blegoša: 19. SNOUB Srečka Kosovela, inženirski bataljon 31. divizije, Gorenjsko vojno področje, igalsko skupino 9. korpusa, osebje korusnih delavnic iz cerkne, škofjeloški odred, italijansko brigado Antonio Gramsci, tržaško udarno brigado, Oblastni komite KPS za Gorenjsko, Pokrajinski

odbor OF za Gorenjsko, zaščitna bataljona Oblastnega komiteja in Pokrajinskega odbora OF za Gorenjsko in druge borce in aktiviste, ki so tedaj sodelovali pri preboju.

Proslava bo to nedeljo ob 11. uri na Črnem vrhu. Slavnostni govornik bo predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj, ki bo tudi odkril spominsko obeležje. V kratkem kulturnem programu bosta poleg godbe na pihala nastopila še pevski zbor iz italijanskega Vidma in združeni pevski zbor iz Cerknega in Otaleža ter recitatorji.

Prireditelj je zagotovil avtobusni prevoz: iz Kranja bodo izpred hotela »Creina« odpeljali avtobusi ob 7. uri prek Škofje Loke (avtobusna postaja ob 7.20), Cerknega in Novakov do samega prizorišča proslave na Črnem vrhu.

Kdo se volka še boji?

Če je res ali ne, nekateri čisto resno menijo, da ga ni junaka, ki bi se ne bal - no, ne smrti, marveč davkov. Vsekakor pa je res, da nas ni malo, ki niti ne vemo, da davke plačujemo dan za dnevno, čeprav to vsi čutimo.

Delamo, da se preživljamo, pravimo. Torej se niti ne pritožujemo, češ, delamo, da plačujemo davke. Kar dobrodušna bitja smo, ki mislimo, da nam nekdo vse to ljubeznivo daje, n.pr. zdravstveno varstvo, zdravljenje, šole, pokojnine in sploh, kar nam pade tako od zgoraj, od dobrotne neba.

Nočemo se razburjati z uganke, koliko zaslužka nam nekdo odšepne, še preden se ga smemo dotakniti. Skratka, ne vemo, koliko in kakšne davke plačujemo. Tako mimogrede smo nekaj slišali o prometnem davku ali davkih, ki so menda zvezni, republiški in občinski.

Ne zavedamo pa se, da te skrivnostne davke plačujemo, ko karkoli kupujemo v tako imenovanem tržnem ali blagovnem prometu. Nasploh si ne gremo življenja še s tem, koliko vrst davkov so izumile tako imenovane organizirane družbe, države ali nekašne davčne skupnosti v zgodovini človeštva. Reči je le treba, da se človek sčasoma vsega navedi (kot Ribničar konji) in zato niti ne dvomi, da so davki nujni kot smrt, ne glede na to, ali se komu zdijo šiba božja ali nasilje, zakonit rop ali odiranje nemočnega »davčnega zavezanca«.

Kajpak, to je presneto nerodna zadeva; zato tudi zdaj le redki zelo previdno, vendar še bolj nerodno drezajo v ta osinjak. Težko je popolnoma skriti strah, saj je znano, čeprav ne priznamo, da se ljudje najbolj bojijo predvsem treh stvari: revščine, smrti in davkov. Zdaj so nekateri resno prestrašeni, čeprav si dopovedujejo, da vendar ni tako hudo, češ da nobene juhe ne jemo tako vroče, kot pa se skuha. Sicer pa nas je dolga zgodovina človeštva, ki sloni na bolj ali manj premeteni ali nespametni davčni politiki, marsičesa naučila. Ta zgodovina je namreč tudi (ali predvsem) šola davčnih utaj. V življenju tekmujejo med seboj dve pravili: zaradi svete dolžnosti državljanov (občanov) davke plačujemo, kakor da je to edini smisel življenja; drugo pravilo, ne glede na moralo ali zakonitost, ne glede na svete ali prekleto dolžnosti davčnih zavezanecov, pa spodbuja najglobljo samoočrambo zlasti v življenju najuspešnejših kruhoborcev, da se z vsemi štirimi otepaajo plačevanju davkov ali da z vsemi, v tisočletjih preskušeni sredstvi skrivajo svoje dohodke in dokazujejo, da jim davkov ni treba plačati. Izidi te nikdar končane tekme se kažejo v tem večnem izzivanju, da sta na svetu - tudi pri nas - dve vrsti davčnih zavezanecov: bogati, gmotno uspešni ali ugledni, spoštovani občani, imenitniki, ki so jim tisti drugi ali revni davčni zavezanci zmeraj nevoščljivi, tako da jim n. pr. ob vsaki priložnosti oponašajo nekašne mercedese, počitniške hišice (gradove), stanovanjske palače, milijarde, rente itd.; no, tisti revni pravičniki pa so navsezadnje najboljše zavezniški davkarjev, namreč moralni zavezniški. Toda, »kdo se volka še boji?« Smejijo se nam v pest, češ, davki na revščino bodo zmeraj najuspešnejši.

efes

Zakaj razlike?

Znano je, da so že do sedaj obstajale razlike glede pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja med kmeti borci in delavci borci NOV.

O razlikah glede pravic, ki bodo med delavci borci NOV pred 9. 9. 1943 in med kmeti borci NOV pred 9. 9. 1943 ostale tudi po uzakonitvi slovenskega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, v tem članku ne bom pisal. Pač pa želim napisati nekaj vrstic o kmetih borcih po 9. 9. 1943 in postaviti vprašanje: zakaj se njih glede pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja ne izenači s pravicami delavcev borcev NOV po 9. 9. 1943, oziroma zakaj se takim kmetom borcem NOV na podlagi njihovega revolucionarnega prispevka v NOV sploh ne prizna nobenih pravic?

Takšno mačehovsko stališče naše družbe glede pravic kmetov borcev NOV po 9. 9. 1943 iz zakona o starostnem zavarovanju kmetov je že bilo doslej večkrat javno kritizirano. Tako je na primer pri okrogli mizi, ki jo je aprila 1980 organiziral v Ljubljani časopis Kmečki glas, predsednica sodišča združenega dela pokojninskega in invalidskega zavarovanja ter starostnega zavarovanja kmetov v SRS Ančka Tominšek med drugim rekla tudi tole: »Če primerjamo delavsko zavarovanje in ugodnosti, ki jih zakonodaja daje delavcem borcem, potem se vprašam, ali je prav, da takšen kmet, ki ima dvojno priznано dobo od oktobra 1943, nima niti prebite pare več na to osnovno pokojnino po principu ena kmetija - ena pokojnina, da pa ima lahko tisti delavec, ki je šel 1. 1. 1945 v NOV, 10 odstotkov, tisti, ki je šel 1944, ima 30 odstotkov, tisti ki je šel recimo oktobra 1943 pa 60 odstotkov večjo pokojnino. Ne spuščam se v oceno prispevka njenega minulega dela, ampak govorim zgolj o revolucionarnem prispevku« (glej Kmečki glas, št. 17, z dne 23. 4. 1980).

V javni razpravi o osnutku slovenskega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju so mnogi razpravljalci, zlasti pa borci NOV menili, da je treba določbe, ki govorijo o kmetih borcih zapisati tako, da bodo njihove pravice izenačene s pravicami delavcev borcev NOV (glej povzetek razprave v Večeru z dne 8. 4. 1983). Isto zahtevo je izrazila skupščina ZZB NOV občine Ptuj dne 16. 4. 1983. O tem problemu je izšel daljši sestavek v ptujskem tedniku št. 17, z dne 28. 4. 1983. Prizadeti borci pa se čudijo, da o zahtevi s terena ni bilo govora v slovenski skupščini niti na seji predsedstva RO ZZB NOV, oziroma če je bila o tem razprava, je ni bilo zaslediti v sredstvih javnega obveščanja. Tudi TV-15 bi naj kmetom borcem po 9. 9. 1943 vsaj razložil, zakaj se njihove zahteve ne more upoštevati. Doslej tega ni storil. Že naprej pa je treba povedati, da se vsi tisti, ki se zavzemajo za to, da se revolucionarni prispevek tistih kmetov borcev NOV po 9. 9. 1943 na nek način izrazi tudi pri pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, ne morejo strinjati z neargumentiranim izgovorom: »Dogovorjeno je, da pravic ne bomo širili«. V tem primeru namreč ne gre za širitev pravic, temveč za popravno krivic in enakovredno vrednotenje revolucionarnega prispevka v NOV tako kmetov in delavcev.

Mirko Kostanjevec

»Bloke 83«

V nedeljo so bile v Novi vasi na Blokah že pete tradicionalne igre delavcev in kmetov, kjer so se pred številnimi obiskovalci pomerili tekmovalci in tekmovalke sedmih združenih enot cerkniške kmetijske

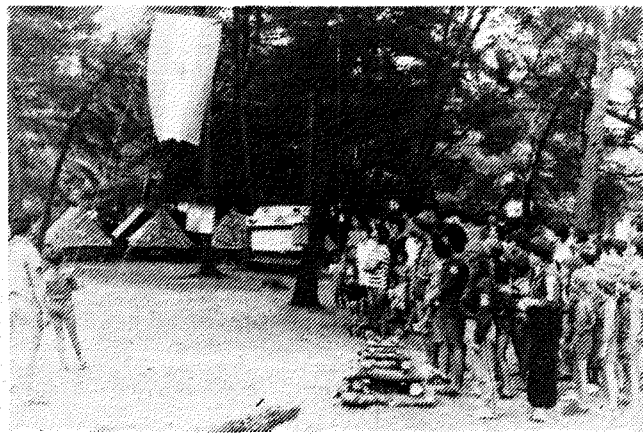

Vodja zmagovalne ekipe Ivan Mihelčič z osvojenima pokalom

zadrage v košnji, grabljenju, žetvi, vlečenju vrvi ter v gozdarskih in traktorskih veščinah. Posebna zanimivost pa je bila brez dvoma dirka kmečkih konj.

Prehodni pokal, pokal za najboljšo ekipo, so letos prejeli domačini iz zadruženega enote Nova vas.

Taborniki v gozdni šoli

Od 25. julija do 4. avgusta so v Perojskem gozdu v Fažani pri Pulju taborili taborniki odreda »Albina Drolca« iz Kranja, ki deluje pod pokroviteljstvom kranjske tovarne »Sava«. Namen tabora je bilo prilagajanje najmlajših tabornikov na taborniško življenje. V prvi vrsti je bila to gozdna šola, v kateri so medvedki in čebelice spoznavali in se učili veščin v izdelavi vozlov, osnove orientacije in topografije ter osnove prve pomoči. Vodniki so jim prikazali pripravo tabor-

nega ognja, lov na lisico ter predstavili pionirski objekt.

Lojze Kerštan

tv-15naš
TOVARIS

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 - Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji - uredniki: ŽIVA DROLE - TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ - notranja politika; MILENKO STRAŠEK - reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIČ - naša organizacija; Lektor-redaktor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 - Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. 598, 61001 Ljubljana - Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din - Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 - TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 - Rokopisov in fotografij ne vračamo - Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije št. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temnejnega davka od prometa proizvodov - Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35